

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

της

ΙΜΠΡΑΪΜΟΒΑ ΑΛΜΙΝΑ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Σαμαρά Αγγελική

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην

Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Δεκέμβριος 2020

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους ανθρώπους που με βοήθησαν και στάθηκαν δίπλα μου στην ολοκλήρωση της διπλωματική εργασίας μου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, καθώς με την αμέριστη συμπαράσταση τους κατάφερα να ολοκληρώσω με επιτυχία τη διπλωματική μου εργασία. Επιπλέον, ευχαριστώ την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, για την καθοδήγηση και την πολύτιμη βοήθεια που μου παρείχε για την εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η ανάδειξη του επιπέδου της φορολογικής συμμόρφωσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα και, συγκεκριμένα, στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας. Εντοπίζοντας τους παράγοντες που επηρεάζουν τη φορολογική συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, μπορεί να επιλυθεί το πρόβλημα της παραβατικής τους συμπεριφοράς. Στην παρούσα εργασία, γίνεται αναφορά στο φορολογικό τοπίο της Ελλάδας, περιγράφοντας την κατάσταση που επικρατεί στη χώρα τα τελευταία χρόνια. Επιπλέον, γίνεται λόγος για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους, καθώς επίσης, παρουσιάζονται και οι παράγοντες επηρεασμού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Επιπροσθέτως, αναλύονται οι έννοιες της φοροδιαφυγής, της φοροαποφυγής και της παραοικονομίας. Γίνεται αναφορά για τη φορολογική συμμόρφωση μέσα από μελέτες και έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, εδώ και δεκαετίες, από τη διεθνή βιβλιογραφία. Για την αποτελεσματικότερη κατανόηση του επιπέδου της φορολογικής συμμόρφωσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, διεκπεραιώθηκε μια έρευνα με τη βοήθεια του ερωτηματολογίου, το οποίο απευθύνεται σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας. Αναλύονται οι πεποιθήσεις των φορολογούμενων, η σχέση που έχουν με τη φορολογική διοίκηση και οι λόγοι που δεν συμμορφώνονται φορολογικά. Έτσι, απορρέουν συμπεράσματα για τα αίτια της μη φορολογικής συμμόρφωσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Λέξεις Κλειδιά: Φορολογική Συμμόρφωση, Φορολογική ηθική, Μικρομεσαίες επιχειρήσεις, Φοροδιαφυγή, Παραοικονομία, Φορολογούμενος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	ii
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	iv
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	v
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	01
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	
1.1 Εισαγωγή.....	03
1.2 Ορισμός μικρομεσαίων επιχειρήσεων.....	03
1.3 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.....	04
1.4 Παράγοντες επηρεασμού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.....	05
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	
2.1 Εισαγωγή.....	08
2.2 Το φορολογικό τοπίο στην Ελλάδα.....	09
2.3 Φοροδιαφυγή.....	10
2.4 Προσδιοριστικοί παράγοντες της φοροδιαφυγής.....	11
2.5 Συνέπειες της φοροδιαφυγής.....	12
2.6 Φοροαποφυγή.....	12
2.7 Παραοικονομία.....	13
2.8 Αίτια ανάπτυξης της παραοικονομίας.....	13
2.9 Συνέπειες της παραοικονομίας.....	14
2.10 Σχέση παραοικονομίας και φοροδιαφυγής.....	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ	
3.1 Εισαγωγή.....	17
3.2 Ιστορική μελέτη της φορολογικής συμμόρφωσης.....	18
3.3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	
4.1 Διατύπωση προβλήματος.....	30
4.2 Θεωρητικό πλαίσιο.....	30
4.3 Σκοπός της έρευνας.....	31

4.4 Περιγραφή του εργαλείου	31
4.4.1 Στόχοι του ερωτηματολογίου.....	31
4.4.2 Ανάπτυξη Ερωτηματολογίου.....	32
4.4.3 Πιλοτικό ερωτηματολόγιο	33
4.4.4 Τύποι ερωτήσεων.....	34
4.4.5 Έλεγχος Εγκυρότητας και Αξιοπιστίας Ερωτηματολογίου.....	35
4.4.6 Θεματικές Ενότητες	35
4.5 Πληθυσμός της έρευνας.....	36
4.6 Δειγματοληπτική Μέθοδος	36
4.7 Τεχνικές συλλογής δεδομένων	36
4.8 Επεξεργασία των δεδομένων	37
 ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	
5.1 Δημογραφικά στοιχεία μικρομεσαίων επιχειρήσεων	38
5.2 Φορολογική Συμμόρφωση μικρομεσαίων επιχειρήσεων	40
5.3 Παλινδρόμηση μεταβλητών.....	57
 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	 61
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	 63

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Κατηγοριοποίηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Πίνακας 2: Μέγεθος επιχειρήσεων

Πίνακας 3: Τύπος επιχείρησης

Πίνακας 4: Χρόνια λειτουργίας της επιχείρησης

Πίνακας 5: Παλινδρόμηση

Πίνακας 6: Αποτελέσματα παλινδρόμησης

Πίνακας 7: Αποτελέσματα τεστ ANOVA

Πίνακας 8: Έλεγχος white για ετεροσκεδαστικότητα

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Φοροδιαφυγή-παραοικονομία

Διάγραμμα 2: Παραοικονομία ως Ποσοστό του ΑΕΠ και Οικονομική Δραστηριότητα

Διάγραμμα 3: Μέγεθος των επιχειρήσεων

Διάγραμμα 4: Τύπος επιχείρησης

Διάγραμμα 5: Χρόνια λειτουργίας της επιχείρησης

Διάγραμμα 6: Οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων

Διάγραμμα 7: Η επιβολή του φόρου στις επιχειρήσεις είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη της οικονομίας

Διάγραμμα 8: Αποτελεί πολιτική της επιχείρησης να δηλώνει το εισόδημα στις φορολογικές αρχές

Διάγραμμα 9: Όταν το εισόδημα της επιχείρησης αυξάνεται, επηρεάζεται η φορολογική συμμόρφωση.

Διάγραμμα 10: Η οικονομική κρίση οδήγησε σε μείωση της φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 11: Η πανδημία του covid-19 θα οδηγήσει σε μείωση της φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 12: Η αύξηση του φορολογικού συντελεστή των επιχειρήσεων έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 13: Η μη φορολογική συμμόρφωση αποτελεί έναν τρόπο να παραμένει η επιχείρηση βιώσιμη.

Διάγραμμα 14: Το στενό περιβάλλον της επιχείρησης δεν συμμορφώνεται φορολογικά, έτσι δεν υπάρχει λόγος να συμμορφωθεί η δικιά σας επιχείρηση φορολογικά.

Διάγραμμα 15: Στην περίπτωση μη φορολογικής συμμόρφωσης είναι γνωστές οι συνέπειες αυτής της πράξης.

Διάγραμμα 16: Η επιχείρηση μπορεί να καθυστερήσει την πληρωμή ΦΠΑ και άλλων φορολογικών υποχρεώσεων, για να καλυφθούν τα λειτουργικά έξοδα της.

Διάγραμμα 17: Η μη φορολογική συμμόρφωση είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτή από τις φορολογικές αρχές.

Διάγραμμα 18: Οι φορολογικοί έλεγχοι χαρακτηρίζονται από μεγάλη διαφθορά

Διάγραμμα 19: Το κράτος ενεργεί, ώστε να αποτρέψει τη φοροδιαφυγή

Διάγραμμα 20: Οι κυβερνήσεις δεν επιβραβεύουν τις επιχειρήσεις που συμμορφώνονται φορολογικά

Διάγραμμα 21: Οι κυβερνήσεις δεν τιμωρούν επαρκώς τις επιχειρήσεις που δεν συμμορφώνονται φορολογικά

Διάγραμμα 22: Η φορολογική συνεισφορά είναι ανταποδοτική ως προς την ποσότητα και την ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών

Διάγραμμα 23: Η φοροδιαφυγή είναι μία πράξη κοινωνικά αποδεκτή

Διάγραμμα 24: Πότε η φοροδιαφυγή χαρακτηρίζεται δικαιολογημένη

Διάγραμμα 25: Παράγοντες που επηρεάζουν τη δήλωση του εισοδήματος και την πληρωμή των φόρων

Διάγραμμα 26: Τι δυσκολεύει περισσότερο την ανάπτυξη μιας επιχείρησης

Διάγραμμα 27: Επίπεδο φορολογικής συμμόρφωσης στην Ελλάδα

Διάγραμμα 28: Τι ποσοστό των επιχειρήσεων έχει υποβληθεί σε φορολογικό έλεγχο;

Διάγραμμα 29: Έλεγχος κανονικότητας των καταλοίπων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα είναι το φαινόμενο της μη φορολογικής συμμόρφωσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Στην ελληνική πραγματικότητα η σχέση μεταξύ του κράτους και των φορολογούμενων παρουσιάζει μια έλλειψη εμπιστοσύνης, που εκδηλώνεται με διάφορες μορφές, μια από τις οποίες είναι και η φοροδιαφυγή. Για να μελετηθεί η σχέση αυτή, θα αναζητηθεί η φορολογική συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων σε διαφορετικές πολιτικές που εφαρμόζουν τα κράτη, εδώ και δεκαετίες. Στην παρούσα εργασία ερευνώνται οι λόγοι και τα αίτια, για τα οποία οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις επιλέγουν να μην πληρώσουν τους φόρους που τους αναλογούν. Στο πρώτο μέρος αναλύεται συνοπτικά το φορολογικό τοπίο της χώρας, με έμφαση στα γεγονότα που συνέβησαν σε βάθος μίας εικοσαετίας. Συγκεκριμένα, αναφέρονται τα γεγονότα που μπορούν να επηρεάσουν τη φορολογική συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Έτσι, αναγκαίο είναι να μελετηθούν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Παρουσιάζεται, αναλυτικά, τι ονομάζεται μικρομεσαία επιχείρηση και διατυπώνονται τα κριτήρια που διαχωρίζουν τις επιχειρήσεις σε πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες, αναλύονται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, καθώς επίσης, και οι παράγοντες που τις επηρεάζουν. Έπειτα, γίνεται λόγος για τους συνηθέστερους τρόπους αντίδρασης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, οι οποίοι είναι: η φοροδιαφυγή, η φοροαποφυγή και η παραοικονομία και αναλύεται η έννοια του φαινομένου της φοροδιαφυγής, οι προσδιοριστικοί παράγοντες και οι συνέπειες της. Στη συνέχεια, περιγράφονται οι έννοιες της φοροαποφυγής και της παραοικονομίας. Σημαντικό στοιχείο που παρουσιάζεται στην εργασία είναι η σχέση που υπάρχει μεταξύ φοροδιαφυγής και παραοικονομίας. Κατόπιν, ακολουθεί η ανάλυση και η εξήγηση της έννοιας της φορολογικής συμμόρφωσης, αναλύονται οι πρώτες μελέτες που ασχολήθηκαν με το συγκεκριμένο φαινόμενο και περιγράφονται μελέτες και έρευνες από την υπάρχουσα αρθρογραφία. Στο τελευταίο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα, από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε μέσω ερωτηματολογίου, στην οποία συμμετείχαν μικρομεσαίες επιχειρήσεις του γεωγραφικού διαμερίσματος της Μακεδονίας. Σκοπός της έρευνας είναι να γίνουν κατανοητά τα αίτια που προκαλούν τη φοροδιαφυγή, ώστε να μπορέσουν να αναπτυχθούν πολιτικές για τη μείωση της φοροδιαφυγής. Τέλος, αναλύονται τα αποτελέσματα της έρευνας με τη χρήση του

στατιστικού προγράμματος Eviews και του Excel και ακολουθούν συμπεράσματα για τη λειτουργία του συστήματος φορολόγησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΟΙ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

1.1 Εισαγωγή

Η ανάπτυξη της Ευρώπης στηρίζεται στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, αφού ένα σημαντικό ποσοστό του εργατικού δυναμικού της απασχολείται σε αυτές τις επιχειρήσεις (Daskalakis and Psillaki, 2008). Η σπουδαιότητα των επιχειρήσεων αυτών έγκειται στο γεγονός ότι επιτυγχάνουν κοινωνική σταθερότητα, αφού αναπτύσσεται και εξελίσσεται η μεσαία τάξη και δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας (Hyz, 2011). Τα τελευταία χρόνια, οι κυβερνήσεις των χωρών της Ευρώπης δίνουν ιδιαίτερη σημασία σε αυτές, λαμβάνοντας μέτρα στήριξης τους, ώστε να παραμείνουν βιώσιμες και ανταγωνιστικές (Hyz, 2011). Πιο συγκεκριμένα, η ελληνική οικονομία απαρτίζεται από μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν χαρακτηριστεί ως η «ραχοκοκαλιά» της ελληνικής οικονομίας. Παρόλα αυτά, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν κληθεί να αντιμετωπίσουν προβλήματα βιωσιμότητας, τα τελευταία χρόνια, λόγω της σοβαρής οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης. Οι ελληνικές επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν προβλήματα μειωμένης ζήτησης και δυσκολίες στην άντληση κεφαλαίων και στη ρευστότητα. Κατά τη διάρκεια της κρίσης, το βασικότερο εμπόδιο των επιχειρήσεων αυτών ήταν η ρευστότητα, με αποτέλεσμα πολλές από αυτές να σταματήσουν τη λειτουργία τους. Κατά συνέπεια, η ελληνική οικονομία τέθηκε σε κίνδυνο και συνεχίζει μέχρι και σήμερα να αντιμετωπίζει σοβαρούς κινδύνους. (Balios, et al., 2015)

1.2 Ορισμός μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις απαντώνται σε ποικίλες μορφές και μεγέθη. Στην σημερινή εποχή, το πολύπλοκο επιχειρηματικό περιβάλλον δυσχεραίνει τον διαχωρισμό των μικρομεσαίων με τις μεγάλες επιχειρήσεις, καθώς οι μικρομεσαίες αναπτύσσουν στενές οικονομικές, λειτουργικές ή διοικητικές σχέσεις με άλλες επιχειρήσεις. Ο ορισμός και η κατηγοριοποίηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι επιτακτική ανάγκη, διότι επιτρέπει στις επιχειρήσεις να δηλώνουν την ταυτότητά τους, ώστε να λαμβάνουν την πλήρη υποστήριξη της ΕΕ και των κρατών μελών της. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούνται από τρία είδη επιχειρήσεων: τις πολύ μικρές, τις μικρές και τις μεσαίες επιχειρήσεις. Τα βασικά χαρακτηριστικά

κάθε είδους αναλύονται στον παρακάτω πίνακα. Η κατηγοριοποίηση των επιχειρήσεων βασίζεται στον αριθμό των εργαζομένων, τον κύκλο εργασιών και το σύνολο του ισολογισμού (Altman, et al, 2008).

Πίνακας 1: Κατηγοριοποίηση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων			
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ	ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ
ΠΟΛΥ ΜΙΚΡΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	<10	≤2 εκατ. €	≤2 εκατ. €
ΜΙΚΡΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	<50	≤10 εκατ. €	≤10εκατ. €
ΜΕΣΑΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	<250	≤50 εκατ. €	≤43εκατ. €

Πηγή: Definition of SME in European Union

Για να κατηγοριοποιηθεί μια επιχείρηση σε ένα από τα τρία παραπάνω είδη, πρέπει να μην ξεπερνά το ανώτατο όριο του αριθμού των εργαζομένων και να μην ξεπερνά, είτε το ανώτατο όριο του κύκλου εργασιών, είτε το ανώτατο όριο του συνόλου του ισολογισμού. Με τον παραπάνω διαχωρισμό, η διάκριση των επιχειρήσεων σε πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες γίνεται με ευκολία από τις δημόσιες αρχές. Έτσι, η ηγεσία του κράτους είναι σε θέση να χαράζει πολιτικές και προγράμματα για κάθε μια κατηγορία των επιχειρήσεων.

1.3 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, όπως αναφέρεται παραπάνω, αποτελούν τη «ραχοκοκαλιά» της ελληνικής και ευρωπαϊκής οικονομίας, καθώς η πλειοψηφία τους συγκαταλέγεται στις λεγόμενες μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις παρουσιάζουν πλεονεκτήματα και αποτελούν σημαντικό παράγοντα της οικονομικής ανάπτυξης. Ένα από τα πλεονεκτήματα των επιχειρήσεων αυτών είναι η ευελιξία. Το μέγεθος τους, σε σχέση με τις μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, τις καθιστά ευέλικτες και ευπροσάρμοστες στις μεταβολές της οικονομίας και της κοινωνίας. Επιπλέον, ανταποκρίνονται με μεγαλύτερη ταχύτητα στις αλλαγές, λόγω της έλλειψης γραφειοκρατίας στην εσωτερική δομή τους (Chesbrough, 2010). Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις διαθέτουν κατάλληλη δομή και σύνθεση για την ανάπτυξη καινοτόμων ιδεών, καθώς νέα και ταλαντούχα πρόσωπα με καινοτόμες ιδέες αναζητούν οικονομική ανεξαρτησία και επαγγελματική αποκατάσταση. Τέλος, η

γρήγορη υιοθέτηση των νέων τεχνολογιών αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά πλεονεκτήματα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (Keskgn, et al, 2010).

Εκτός από τα πλεονεκτήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν προβλήματα, που προέρχονται από την ίδια τη φύση τους ως μικρομεσαίες. Στη σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης και του μεγάλου ανταγωνισμού, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έρχονται αντιμέτωπες με το κεφάλαιο. Πιο αναλυτικά, οι μεγάλες επιχειρήσεις προσπαθούν να αποκτήσουν το μονοπώλιο της αγοράς εξαγοράζοντας με ευκολία τις μικρότερες (Chesbrough, 2010). Κοινό μειονέκτημα και αδύναμο σημείο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων είναι οι περιορισμοί, τόσο σε ίδια κεφάλαια, όσο και σε πηγές χρηματοδότησης, με αποτέλεσμα να μην διαθέτουν τους επαρκείς πόρους για την ανάπτυξη νέων προϊόντων, την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών και την έρευνα αγοράς. Επιπλέον, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις δεν διαθέτουν το υψηλά καταρτισμένο και εξειδικευμένο προσωπικό, λόγω έλλειψης χρηματικών πόρων ή ασκείται ένα συγκεντρωτικό-αυταρχικό μοντέλο διοίκησης, στο οποίο ο ιδιοκτήτης είναι υπεύθυνος για τη διεκπεραίωση των περισσότερων εργασιών (Chesbrough, 2010). Τέλος, ένα μεγάλο τμήμα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων δραστηριοποιείται στην τοπική οικονομία και δεν διαθέτει τη δυνατότητα αύξησης του μεγέθους, σε αντίθεση με τις μεγάλες επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν πρόσβαση σε διαφορετικές αγορές και έρχονται σε επαφή με πελάτες διαφορετικών απαιτήσεων και πολιτισμικών χαρακτηριστικών (Keskgn, et al, 2010).

1.4 Παράγοντες επηρεασμού των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία των επιχειρήσεων συνθέτουν το περιβάλλον τους. Το περιβάλλον επιδρά, είτε άμεσα, είτε έμμεσα στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις αναγκάζοντας τις να λάβουν μέτρα, προκειμένου να ανταπεξέλθουν και να ανταποκριθούν, με επιτυχία, στους στόχους και στο όραμά τους. Το περιβάλλον γύρω από τις επιχειρήσεις είναι δυναμικό και οι μεταβολές του μπορούν να μετρηθούν, επιτυγχάνοντας, έτσι, την αποτελεσματική λειτουργία τους (Chesbrough, 2010). Οι επιχειρήσεις επηρεάζονται από τους παρακάτω παράγοντες:

- Το ευρύτερο περιβάλλον της επιχείρησης
Το ευρύτερο περιβάλλον συμπεριλαμβάνει την εθνική οικονομία και περιλαμβάνει το πλαίσιο των κανόνων και των συμφωνιών που λαμβάνουν

χώρα και οδηγούν την οικονομία στους επιθυμητούς στόχους. Πιο συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει σαν στόχο να επιτευχθεί η σύγκλιση των οικονομιών των χωρών μελών της ένωσης.

Έτσι, δημιούργησε προγράμματα, τα οποία χρηματοδοτούν και στηρίζουν την ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Με αυτό τον τρόπο, επηρεάζεται άμεσα η λειτουργία των επιχειρήσεων (Chesbrough, 2010).

➤ Το μακροοικονομικό περιβάλλον

Με τον όρο μακροοικονομικό περιβάλλον της επιχείρησης εννοούνται όλες εκείνες οι εξωτερικές επιδράσεις, που επηρεάζουν τις αποφάσεις και τις επιδόσεις της, όπως ο πληθωρισμός, η ανεργία και το εθνικό προϊόν, οι οποίες δεν μπορούν να προβλεφτούν, να επηρεαστούν και να ελεγχθούν από την ίδια την επιχείρηση (Chesbrough, 2010).

➤ Το πολιτικό περιβάλλον

Το πολιτικό περιβάλλον επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων καθώς, κάθε κυβέρνηση, ανάλογα με την πολιτική γραμμή που θα επιλέξει, έχει την ικανότητα να επηρεάσει την ανάπτυξη των επιχειρήσεων αυτών. Το ζήτημα της οικονομίας πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό σκοπό όλων των κυβερνήσεων, ώστε να αναπτυχθεί μια κοινή πολιτική γραμμή (Chesbrough, 2010).

➤ Το νομικό πλαίσιο

Το νομικό πλαίσιο ορίζεται από την ισχύουσα νομοθεσία, δηλαδή από νόμους που εφαρμόζονται σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, όπως, για παράδειγμα, η εργατική νομοθεσία, η φορολογική νομοθεσία, η νομοθεσία για τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, την οποία είναι υποχρεωμένες οι επιχειρήσεις να ακολουθούν για τη νόμιμη λειτουργία τους. Με το νομικό πλαίσιο προστατεύεται η επιχείρηση και ο καταναλωτής (Chesbrough, 2010).

➤ Το τεχνολογικό περιβάλλον

Οι επιχειρήσεις, σήμερα, δραστηριοποιούνται σε ένα σύγχρονο, συνεχώς μεταβαλλόμενο και ανταγωνιστικό περιβάλλον. Η τεχνολογία και, ειδικότερα, η πληροφορική αποτελεί ένα στρατηγικό εργαλείο για τη διοίκηση, την

ανάπτυξη και την οργάνωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Τεχνολογικό περιβάλλον αποτελεί ο τεχνολογικός εξοπλισμός που χρησιμοποιείται στην παραγωγική διαδικασία και ο τεχνολογικός εξοπλισμός των διαφόρων τμημάτων και της διοίκησης. Οι ραγδαίες εξελίξεις επιβάλουν στις επιχειρήσεις να διαθέτουν εξοπλισμό τελευταίας γενιάς, ώστε να εξασφαλίσουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα (Chesbrough, 2010).

➤ Το κοινωνικό περιβάλλον

Το κοινωνικό περιβάλλον αποτελείται από παραμέτρους, που αφορούν τη δημογραφική κατάσταση, τους ηθικούς κώδικες εργασίας, τις προσωπικές αξίες και τις πολιτιστικές αξίες ενός τόπου. Όλες οι παραπάνω παράμετροι επηρεάζουν, είτε άμεσα, είτε έμμεσα τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις(Chesbrough, 2010).

➤ Το περιβάλλον της αγοράς

Το περιβάλλον της αγοράς αποτελείται από τους προμηθευτές, τα πιστωτικά ιδρύματα, τους ανταγωνιστές, τους καταναλωτές και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Η αγορά συγκροτείται από αυτούς και οι επιχειρήσεις επηρεάζονται άμεσα (Chesbrough, 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

2.1 Εισαγωγή

Το ζήτημα των δημόσιων οικονομικών μπορεί να χαρακτηριστεί ως ζήτημα της φορολογικής συμμόρφωσης. Το υψηλό ποσοστό φορολογικής συμμόρφωσης θα μπορούσε να διατηρήσει υγιή δημόσια οικονομικά χωρίς να επιβληθεί φορολογική επιβάρυνση. Η φορολογία παίζει ουσιαστικό ρόλο στη χρηματοδότηση των δημόσιων δαπανών. Για να διασφαλιστεί η βιώσιμη χρηματοδότηση για την παραγωγή και την παροχή δημόσιων υπηρεσιών, θα πρέπει να υιοθετηθούν διαφορετικές φορολογικές πολιτικές. Η επιβολή φόρου είναι ένα είδος δημοσιονομικής πολιτικής, που επιτρέπει στις κυβερνήσεις να χρηματοδοτούν δημόσια προγράμματα. Στην ιδανική περίπτωση, τα φορολογικά έσοδα είναι μια αυθεντική πηγή κρατικών δαπανών, καθώς οι πληρωμές φόρων επιτρέπουν στην κυβέρνηση να αναδιανείμει τον πλούτο μεταξύ των πολιτών, προσφέροντας ποιοτικότερα δημόσια αγαθά και υπηρεσίες. Έτσι, είναι επιτακτική ανάγκη η επανεξέταση των πολιτικών που εφαρμόζονται στην πράξη, για την ενίσχυση της είσπραξης των φόρων και της φορολογικής συμμόρφωσης. Πιο συγκεκριμένα, για να ενισχυθεί η φορολογική συμμόρφωση και να βελτιωθεί το έργο της φορολογικής διοίκησης, πρέπει να γίνουν κατανοητές οι προθέσεις των φορολογουμένων προς τη φορολογική συμμόρφωση (Hauptman, et al, 2014).

Η φορολογία απασχολεί τους ερευνητές, τους οικονομολόγους και τους πολιτικούς εδώ και αιώνες. Η φορολογία έχει ως σκοπό την αύξηση των εσόδων του κράτους, ώστε να χρηματοδοτηθούν οι κρατικές δαπάνες για δημόσια αγαθά και υπηρεσίες (Parker, 2003). Επιπλέον, στόχος της είναι η αναδιανομή του εισοδήματος, η διόρθωση των εξωτερικών επιδράσεων της κοινωνίας και η σταθεροποίηση της οικονομίας. (Karlow, 2007). Στη σημερινή εποχή, οι κυβερνήσεις επιβάλλουν φόρους για να καλύψουν τις ανάγκες των πολιτών για υγεία, παιδεία και ασφάλεια. Πιο συγκεκριμένα, επιτυγχάνεται η δικαιότερη κατανομή του πλούτου, δίνοντας τη δυνατότητα σε όλους τους πολίτες να έχουν πρόσβαση στα στοιχειώδη αγαθά, με αποτέλεσμα να εξαλείφονται οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες μεταξύ των πολιτών.

Οι φόροι διαθέτουν δύο βασικά γνωρίσματα:

- 1) Αποτελούν αναγκαστικό μέσο μετάθεσης πόρων από τον ιδιωτικό στον δημόσιο τομέα.
- 2) Αποτελούν μονομερές μέσο, δηλαδή συνεπάγονται μόνο παροχή από τους ιδιωτικούς φορείς προς τους δημόσιους φορείς, χωρίς αντίστοιχα ειδική αντιπαροχή των τελευταίων προς τους πρώτους, δηλαδή από τους δημόσιους προς τους ιδιωτικούς.

2.2 Το φορολογικό τοπίο στην Ελλάδα

Η φορολογική πολιτική απασχολεί διάφορους τομείς της ελληνικής οικονομίας εδώ και πολλές δεκαετίες, καθώς η φορολογία επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη δραστηριότητα των επιχειρήσεων. Η χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση επιδείνωσε την κατάσταση των δημόσιων οικονομικών και αύξησε σημαντικά το δημόσιο χρέος της Ελλάδας. Αυτό το γεγονός επηρεάζει, σε μεγάλο βαθμό, τη χάραξη της φορολογικής πολιτικής στη χώρα. Τη τελευταία δεκαετία, το φορολογικό σύστημα της Ελλάδας παρουσιάζει αστάθεια, με αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να δραστηριοποιούνται σε ένα αβέβαιο περιβάλλον (Ράπανος και Καπλάνογλου, 2015).

Στην Ελλάδα, η αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος υποχρέωσε την εκάστοτε κυβέρνηση να συνάψει συμφωνία με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και με τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να αποφευχθεί μια πιθανή χρεοκοπία. Έτσι, η εξυγίανση του δημόσιου ελλείμματος ήταν ο πρωταρχικός σκοπός των κυβερνήσεων της χώρας, όπως προβλεπόταν από τα μνημόνια, τα οποία υπογραφήκαν. Αυτό μπορεί να επιτευχτεί μειώνοντας τις δημόσιες δαπάνες, παράλληλα, όμως, αυξάνοντας τα δημοσία έσοδα. Η μείωση των δημοσιονομικών δαπανών επιτυγχάνεται με περικοπές στον μισθολογικό τομέα του δημοσίου και στην κοινωνική ασφάλιση. Ταυτόχρονα, η αύξηση των δημοσίων εσόδων επιτυγχάνεται με την αύξηση των άμεσων και έμμεσων φόρων, των εισφορών, καθώς και με την επιβολή νέων φόρων. Ο σχεδιασμός μιας φορολογικής πολιτικής με απώτερο στόχο τη μεγιστοποίηση των δημόσιων εσόδων είναι επιτακτική ανάγκη για την πολιτική ηγεσία. Με αυτό τον τρόπο αποφεύγεται η φοροδιαφυγή και δημιουργείται ένα υγιές φορολογικό σύστημα στην Ελλάδα (Ράπανος και Καπλάνογλου, 2015).

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ελληνικού φορολογικού συστήματος, τα οποία είναι υπεύθυνα για τις αδυναμίες του συστήματος, είναι ποικίλα και πρέπει να ληφθούν υπόψη στην προσπάθεια βελτίωσής του. Το πρωταρχικό χαρακτηριστικό του φορολογικού συστήματος είναι οι υψηλοί φορολογικοί συντελεστές, που στην περίοδο της κρίσης αυξήθηκαν περεταίρω. Επιπλέον, το φορολογικό σύστημα χαρακτηρίζεται από πολυπλοκότητα και οι διαρκείς μεταβολές που πραγματοποιούνται οξύνουν τα προβλήματα του συστήματος. Επίσης, υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στη φορολόγηση των επιχειρήσεων, ανάλογα με την πηγή των εισοδημάτων τους, δημιουργώντας σύγχυση στους φορολογουμένους. Επιπροσθέτως, το σύστημα αδυνατεί να μειώσει δραστικά το διοικητικό κόστος της κοινωνικής πρόνοιας, με αποτέλεσμα να μην είναι ικανό να προσφέρει στήριξη σε αυτούς που έχουν πραγματική ανάγκη. Η οικονομική ανάπτυξη και η ριζική αλλαγή της πολιτικής διαχείρισης των δημόσιων οικονομικών μπορεί να αποτελέσουν μια πολιτική γραμμή για την επίτευξη μιας κοινωνικά ευήμερης, κοινωνικά προστατευμένης και κοινωνικά δίκαιης χώρας (Καργάκης, 2017).

2.3 Φοροδιαφυγή

Η έννοια και η ποσοτικοποίηση της φοροδιαφυγής χαρακτηρίζεται από θεωρητικούς και πρακτικούς περιορισμούς, καθώς η οικονομία, το φορολογικό πλαίσιο και ο φορολογικός μηχανισμός χαρακτηρίζονται από πολυπλοκότητα. Η φοροδιαφυγή ορίζεται ως η παράνομη ενέργεια της ηθελημένης απόκρυψης φορολογητέου εισοδήματος και άλλων φορολογικών αντικειμένων, κατά τη δήλωση και κατά τον υπολογισμό του οφειλόμενου φόρου, καθώς και η μη απόδοση του οφειλόμενου φόρου στις αρμόδιες κρατικές αρχές. Η φοροδιαφυγή (που διαφέρει από την φοροαποφυγή) είναι όμοια με την ανυπακοή στις διατάξεις των ισχυόντων φορολογικών νόμων, όπως παράλειψη υποβολής φορολογικής δήλωσης ή υποβολή ανακριβών δηλώσεων ή εικονικών φορολογικών παραστατικών (Βαρσαδάνη, 2011).

Στην ελληνική οικονομία, η φοροδιαφυγή αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα μείωσης των κρατικών εσόδων. Επιπλέον, αξιοσημείωτη είναι η ανισότητα που εμφανίζεται στην κοινωνία. Μια μερίδα των επιχειρήσεων είναι τυπική απέναντι στις φορολογικές της υποχρεώσεις, ενώ μια άλλη δεν πληρώνει τους φόρους που της αναλογούν. (Feinstein, 1991). Επομένως, η φοροδιαφυγή καταπατά τις έννοιες της δικαιοσύνης και της ισότητας μεταξύ των επιχειρήσεων και υπονομεύει την

εμπιστοσύνη μεταξύ των φορολογουμένων και του κράτους. Με τη φοροδιαφυγή δεν εννοείται απαραίτητα η ολική απόκρυψη του εισοδήματος μιας επιχείρησης. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οι επιχειρήσεις υποκρύπτουν ένα μέρος των εισοδημάτων τους, ώστε να φορολογηθούν για μικρότερης τάξης εισόδημα. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που στις περισσότερες περιπτώσεις διοικούνται και καθοδηγούνται από τους ιδιοκτήτες τους, έχουν τη δυνατότητα να φοροδιαφεύγουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, καθώς δεν επιθεωρούνται σε τακτικά χρονικά διαστήματα (Petersen, 2010). Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στην πλειοψηφία, τους υπερεκτιμούν το πραγματικό λειτουργικό τους κόστος, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται μειωμένο καθαρό εισόδημα και, έτσι, να φορολογούνται με χαμηλότερο συντελεστή φορολογίας. Επιπλέον, ένα ποσοστό αγορών και πωλήσεων πραγματοποιείται «μαύρα» χωρίς τη συνοδεία του απαραίτητου παραστατικού. Οι αγοροπωλησίες διεκπεραιώνονται με τη χρήση μετρητών και δύσκολα γίνονται αντιληπτές από τους ελέγχους (Petersen, 2010).

2.4 Προσδιοριστικοί παράγοντες της φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή συναντάται συνήθως σε οικονομίες που χαρακτηρίζονται από παραοικονομία, υψηλό ποσοστό αυτοαπασχολούμενων, μη επαρκή προσφορά δημοσίων αγαθών/υπηρεσιών και υψηλοί φορολογικοί συντελεστές. Ειδικότερα, έχουν παρατηρηθεί οι εξής παράγοντες:

- Η φορολογική κουλτούρα.
Η φορολογία είναι ένας τρόπος είσπραξης εσόδων, ώστε το κράτος να είναι σε θέση να παρέχει κοινωνικές υπηρεσίες στους φορολογούμενους πολίτες. Στην πραγματικότητα, τόσο οι επιχειρήσεις, όσο και ο κάθε πολίτης-φορολογούμενος ενδιαφέρονται για το προσωπικό και όχι το κοινωνικό συμφέρον, με αποτέλεσμα να προσπαθούν να μειώσουν τη φορολογική τους επιβάρυνση με παράνομους τρόπους.
- Μη ορθολογική αξιοποίηση των φορολογικών εσόδων.
Η πλειοψηφία των φορολογούμενων πιστεύει στην αναποτελεσματική αξιοποίηση των φορολογικών εσόδων προς όφελος του κοινωνικού συνόλου. Επιπλέον, η σπατάλη των δημόσιων εσόδων και η διαφθορά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση των φορολογούμενων να μην υπακούσουν στους φορολογικούς νόμους.

- Ο έλεγχος και η τιμωρία των παραβατών.
 Η αυξημένη πιθανότητα φορολογικού έλεγχου έχει σαν αντίκτυπο την αύξηση των φορολογούμενων, οι οποίοι δηλώνουν το πραγματικό τους εισόδημα. Επιπλέον, η αύξηση των ελέγχων για φορολογικά αδικήματα μειώνει τον αριθμό των επιχειρήσεων που φοροδιαφεύγουν.
- Πολυπλοκότητα και αστάθεια του φορολογικού συστήματος.
 Η πολυνομία και τα κενά που δημιουργούνται στη φορολογική νομοθεσία επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να φοροδιαφεύγουν χωρίς να υπάρχουν συνέπειες. Η πολυπλοκότητα της φορολογικής νομοθεσίας μειώνει την αποτελεσματικότητα των ελεγκτικών μηχανισμών, με αποτέλεσμα τη διευκόλυνση της φοροδιαφυγής.
- Αβεβαιότητα ως προς τη φορολογική επιβάρυνση.
 Το ασταθές οικονομικό περιβάλλον της ελληνικής οικονομίας επιφέρει ένα ασταθές φορολογικό σύστημα. Οι επιχειρήσεις δεν γνωρίζουν εκ των προτέρων το ύψος της συνολικής φορολογικής του επιβάρυνσης, διότι, εκτός του αναλογούντος φόρου για τα εισοδήματά τους, συχνά πρέπει να καταβάλουν επιπλέον έκτακτους φόρους.

2.5 Συνέπειες της φοροδιαφυγής

Το μέλλον της χώρας εξαρτάται άμεσα από την οικονομία της. Η φοροδιαφυγή αποφέρει αρνητικές συνέπειες, τόσο στο κοινωνικό σύνολο, όσο και στην οικονομία, γενικότερα. Τα βάρη της οικονομίας επωμίζονται οι φορολογούμενοι που δε φοροδιαφεύγουν. Οι συνέπειες της φοροδιαφυγής είναι (Διανεοσις, 2016):

- Η άδικη κατανομή των φορολογικών βαρών.
- Οι επιχειρήσεις που φοροδιαφεύγουν διαθέτουν σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα, καθώς γίνονται πιο ανταγωνιστικές.
- Τα φορολογικά μέτρα χαρακτηρίζονται επώδυνα από την πλειοψηφία των επιχειρήσεων και το κράτος λαμβάνει μειωμένα φορολογικά έσοδα και δεν διαθέτει τη δυνατότητα χρηματοδότησης των δαπανών.

2.6 Φοροαποφυγή

Η φοροαποφυγή συνδέεται άμεσα με τη φοροδιαφυγή, αλλά στη συγκεκριμένη περίπτωση με νόμιμες ενέργειες, ο φορολογούμενος προσπαθεί να

εκμεταλλευτεί τα κενά του νόμου και, είτε να μειώσει τις φορολογικές του υποχρεώσεις, είτε να αποφύγει την καταβολή των οφειλόμενων φόρων.

2.7 Παραοικονομία

Παραοικονομία θεωρείται η οικονομική δραστηριότητα, η οποία πραγματοποιείται λαθραία και παράνομα. Το μερίδιο της οικονομικής δραστηριότητας που προέρχεται από την παραοικονομία δεν περιλαμβάνεται στο εθνικό προϊόν της χώρας και δεν δημιουργεί προστιθέμενη αξία. Πιο αναλυτικά, δεν υπάρχει δυνατότητα μέτρησης και καταγραφής του συγκεκριμένου μεριδίου. Ο μοναδικός τρόπος για να γίνει αντιληπτό το μερίδιο της οικονομικής δραστηριότητας της παραοικονομίας είναι η παρατήρηση των δαπανών σε σχέση με τα συνολικά εισοδήματα. Πιο συγκεκριμένα, όταν οι δαπάνες είναι υψηλότερες από τα δηλωμένα συνολικά εισοδήματα παρατηρείται λαθραία ή παράνομη οικονομική δραστηριότητα. Σε πολλές χώρες, η παραοικονομία κατέχει μεγάλο ποσοστό της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας.

2.8 Αίτια ανάπτυξης της παραοικονομίας

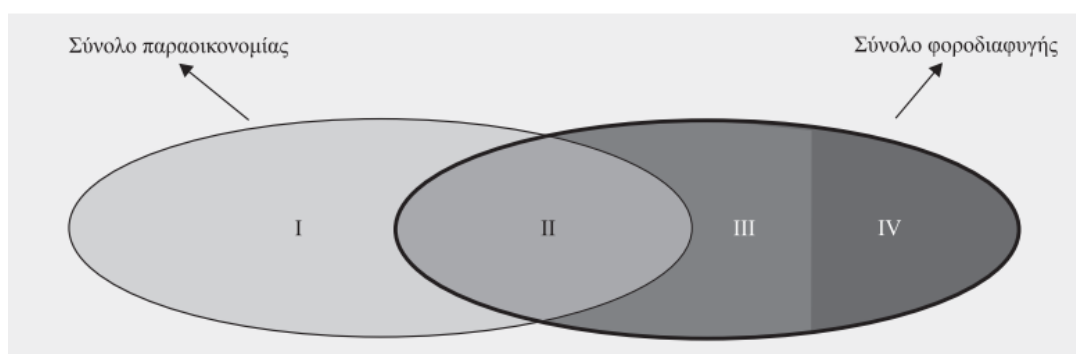
Οι αιτίες εμφάνισης του φαινομένου της παραοικονομίας είναι πολλές και πολυδιάστατες. Αρχικά, ο κρατικός παρεμβατισμός επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη αυτού του φαινομένου. Έπειτα, η υψηλή φορολογία και η φοροδιαφυγή πυροδοτούν την εμφάνιση παράνομων δραστηριοτήτων. Η πολιτική ηγεσία δε χρησιμοποιεί ορθολογικά τα έσοδα από τη φορολογία, με αποτέλεσμα οι φορολογούμενοι, οι επιχειρήσεις και οι πολίτες, να χάνουν την εμπιστοσύνη τους στον κρατικό μηχανισμό και να καταφεύγουν στην παράνομη οικονομική δραστηριότητα. Επιπλέον, η κρατική γραφειοκρατία, που μαστίζει χρόνια την ελληνική οικονομία, ευθύνεται σε μεγάλο βαθμό για την ανάπτυξη της παραοικονομίας. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις προσπαθούν να διεκπεραιώσουν τις δραστηριότητες τους με τον πιο άμεσο και γρήγορο τρόπο. Επίσης, σημαντικό είναι να αναφερθεί η ανομοιομορφία που παρατηρείται στη διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας. Οι ελεύθεροι επαγγελματίες καταλαμβάνουν μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με αυτούς που προσφέρουν εξαρτημένη εργασία. Τέλος, η αναποτελεσματική και επιεικής τιμωρία των παρανομοούντων έχει ως συνέπεια την ατελέσφορη προσπάθεια επίλυσης του φαινομένου, καθώς τα οικονομικά μέτρα επηρεάζουν μόνο εκείνους που δεν παρανομούν.

2.9 Συνέπειες της παραοικονομίας

Οι συνέπειες της παραοικονομίας στην ελληνική οικονομία είναι βαρύτατες, καθώς ένα σημαντικό ποσοστό της οικονομικής δραστηριότητας δεν εντοπίζεται από τις επίσημες στατιστικές υπηρεσίες, με αποτέλεσμα το εθνικό προϊόν της χώρας στους εθνικούς λογαριασμούς να αποτυπώνεται σαφώς υποεκτιμημένο σε σχέση με την πραγματικότητα. Έτσι, η πολιτική ηγεσία, μη έχοντας τη σωστή εικόνα της οικονομικής κατάστασης, προγραμματίζει λανθασμένους και αναποτελεσματικούς στόχους. Πιο συγκεκριμένα, η υποεκτίμηση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος οδηγεί σε υποβάθμιση του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας και σε λανθασμένα συμπεράσματα, με τα οποία θα ληφθούν αποφάσεις για την ανάπτυξη συγκεκριμένης οικονομικής πολιτικής. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται εκτός του ισχύοντος πλαισίου της αγοράς και των νόμων δημιουργούν αθέμιτο ανταγωνισμό και υπερκέρδη. Τέλος, η παραοικονομία συνδέεται στενά με τη φοροδιαφυγή, η οποία οδηγεί σε μειωμένα φορολογικά έσοδα και αυξημένο δημοσιονομικό έλλειμμα. Άρα, γίνεται αντιληπτό ότι η παράλληλη λειτουργία των δύο αυτών οικονομιών, εκτός από τις παραπάνω παρενέργειες, έχει ως συνέπεια την αύξηση της εισφοροδιαφυγής των άμεσων φόρων, την άδικη κατανομή των φορολογικών βαρών, τη στρέβλωση της καταναλωτικής συμπεριφοράς των πολιτών και των όρων ανταγωνισμού των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται νόμιμα και εκείνων που παρανομούν.

2.10 Σχέση παραοικονομίας και φοροδιαφυγής

Πολλές είναι οι περιπτώσεις που η έννοια της παραοικονομίας ταυτίζεται με εκείνη της φοροδιαφυγής. Η φοροδιαφυγή πραγματοποιείται στη νόμιμη οικονομία (άμεση και έμμεση φορολογία), αλλά είναι, όμως, βέβαιο ότι πραγματοποιείται και στην παραοικονομία. Η έννοια, συνεπώς, της φοροδιαφυγής είναι ευρύτερη της

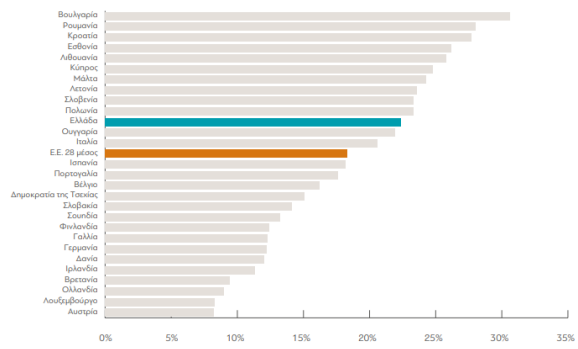
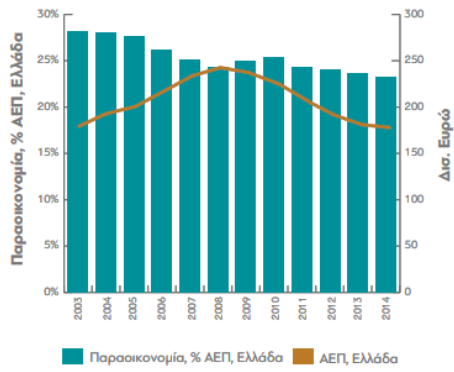

Διάγραμμα 2: Φοροδιαφυγή-παραοικονομία

παραοικονομίας και οπωσδήποτε ενισχύει την τελευταία. Η φοροδιαφυγή συνδέεται με την «αδήλωτη οικονομία», ενώ η παραοικονομία με τη «μη καταγεγραμμένη οικονομία». Σύμφωνα με το διάγραμμα 1 παρατηρείται η ύπαρξη παραοικονομίας χωρίς φοροδιαφυγή, παραοικονομία και φοροδιαφυγή και φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία.

Όπως γίνεται αντιληπτό, εμφανίζονται δύο σύνολα: το σύνολο της παραοικονομίας και το σύνολο της φοροδιαφυγής. Στη τομή των δύο συνόλων (II) παρατηρείται οικονομική δραστηριότητα που δεν καταγράφεται. Τα εισοδήματα και οι έμμεσοι φόροι δεν αποδίδονται στην εφορία, με αποτέλεσμα να συνυπάρχουν η παραοικονομία και η φοροδιαφυγή. Στο υποσύνολο παραοικονομία χωρίς φοροδιαφυγή (I), η οικονομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων δεν καταγράφεται, αλλά αποδίδονται στις αρμόδιες αρχές τα αντίστοιχα εισοδήματα και οι έμμεσοι φόροι που δηλώνονται. Στο υποσύνολο (III) φοροδιαφυγή (χωρίς παραοικονομία), τα εισοδήματα και οι έμμεσοι φόροι δεν αποδίδονται στην εφορία, αλλά η προστιθέμενη αξία καταγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς. Στο υποσύνολο (IV) φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία δηλώνεται το τμήμα της φοροδιαφυγής που δεν συνδέεται με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα, δηλαδή φοροδιαφυγή στην φορολογία κληρονομιών, δωρεών, γονικών παροχών και φοροδιαφυγή στους μεταβατικούς λογαριασμούς.

Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις του μεγέθους της παραοικονομίας ως ποσοστού του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος στην Ελλάδα. Πιο αναλυτικά, στο γράφημα το ποσοστό της παραοικονομίας ως προς το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν μεταξύ 2008-2009 παρουσιάζει μια αύξηση, καθώς εκείνη την περίοδο εμφανίζεται η οικονομική κρίση στην Ευρώπη. Παρ' όλα αυτά, η πορεία της παραοικονομίας στην Ελλάδα δείχνει να ακολουθεί μια πτωτική τάση μετά το 2010. Αξίζει να σημειωθεί ότι το επίπεδο της παραοικονομίας παραμένει σε υψηλότερα επίπεδα. Η παραοικονομία στην Ελλάδα κυμαίνεται περίπου από 20% έως 30% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος διαχρονικά, χωρίς να παρατηρείται κάποια σημαντική μείωση. Επιπλέον, σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι το ποσοστό της παραοικονομίας στην Ελλάδα υπερβαίνει κατά πολύ το μέσο ποσοστό παραοικονομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Διάγραμμα 3: Παραοικονομία ως Ποσοστό του ΑΕΠ και Οικονομική Δραστηριότητα

https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2017/03/Tax_Evasion_diaNEOsis_Upd_17_03_2017.pdf

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ

3.1 Εισαγωγή

Σε ένα πρότυπο φορολογικό σύστημα, οι φορολογούμενοι, οικειοθελώς, δηλώνουν τα εισοδήματά τους και αποδίδουν τους φόρους που τους αναλογούν, απολαμβάνοντας παροχές από το κράτος (υπηρεσίες, όπως η δημόσια εκπαίδευση, η δημόσια υγεία, η οδική ασφάλεια, η αστυνόμευση και οι κοινωνικές παροχές). Ο ρόλος του κράτους σε αυτή την περίπτωση είναι η επιβολή των φόρων και η παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών. Στην πραγματικότητα, το φορολογικό σύστημα δεν προσεγγίζει, σε καμιά περίπτωση, το πρότυπο. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι φόροι μεταβιβάζουν τους πόρους των ιδιωτών στο δημόσιο τομέα χωρίς κάποιο αντάλλαγμα, προσωπικά για κάθε πολίτη, ο χαρακτήρας των φόρων είναι αναγκαστικός, δεν είναι άμεσα ανταποδοτικός και μειώνεται σημαντικά το διαθέσιμο εισόδημα των φορολογούμενων. Έτσι, γίνεται αντιληπτό ότι οι φόροι δεν γίνονται αποδεκτοί και προκαλούν αντιδράσεις στους φορολογούμενους. Αυτό έχει ως συνέπεια τη μη φορολογική τους συμμόρφωση. Έτσι, οι πολιτικοί ηγέτες πρέπει να λάβουν μέτρα για τη σωστή λειτουργία του φορολογικού συστήματος και τη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων.

Η φορολογική συμμόρφωση ορίζεται ως η απόφαση των φορολογουμένων να συμμορφώνονται στους φορολογικούς νόμους και κανονισμούς πληρώνοντας τον φόρο που τους αναλογεί οικειοθελώς και εγκαίρως (Youde and Lim, 2019). Σε περίπτωση που η εκπλήρωση μιας από τις παραπάνω υποχρεώσεις δεν είναι εφικτή, τότε θεωρείται ότι οι φορολογούμενοι δε συμμορφώνονται στους φορολογικούς νόμους που επιβάλλει το κράτος. Από τον ορισμό της φορολογικής συμμόρφωσης, μπορεί εύκολα να γίνει αντιληπτό ότι η έννοια είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη φοροδιαφυγή. Η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζει σημαντικά τα ζητήματα των δημόσιων οικονομικών.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στο πέρασμα των χρόνων προσπαθούν να αποφύγουν τη φορολογία, χρησιμοποιώντας ποικίλους τρόπους και τεχνάσματα. Παρατηρείται ότι η περιορισμένη φορολογική συμμόρφωση μαστίζει τις περισσότερες οικονομίες, όπως και την ελληνική. Οι επιπτώσεις αυτής της ενέργειας

έχουν αντίκτυπο στα δημοσιονομικά μεγέθη και, γενικότερα, στην ανάπτυξη της οικονομίας. Στην ελληνική οικονομία, η οποία βρίσκεται χρόνια σε κρίση, η φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων και, ειδικά, των μικρομεσαίων, που αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό της ελληνικής οικονομίας, είναι επιτακτική για την αύξηση των δημοσίων εσόδων και τη μείωση των μακροχρόνιων δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Με αυτόν τον τρόπο, θα επιβιώσουν οι πραγματικά υγιείς επιχειρήσεις και θα επιτευχθεί η ανόρθωση της ελληνικής οικονομίας (Varotsis and Katerelos, 2020). Η φοροδιαφυγή αποτελεί μείζον ζήτημα για την ελληνική οικονομία, καθώς η μη φορολογική συμμόρφωση έχει ως συνέπεια τη μείωση των δημοσίων εσόδων, η οποία οδηγεί στον περιορισμό των κοινωνικών παροχών για τους πολίτες και δημιουργεί προβλήματα στον κρατικό προϋπολογισμό (Matsaganis, Leventi, and Flevotomou, 2012).

Τα μοντέλα της φορολογικής συμμόρφωσης επικεντρώνονται στην αποτροπή της. Η αποτροπή μπορεί να επιτευχθεί είτε με τιμωρία, είτε με πειθώ. Πιο συγκεκριμένα, η αποτροπή με τιμωρία συμπεριλαμβάνει την αυστηρή επιβολή ποινών, την αύξηση του φορολογικού συντελεστή και την αύξηση της πιθανότητας εντοπισμού της μη φορολογικής συμμόρφωσης. Από την εναλλακτική οπτική, η αποτροπή με πειθώ συμπεριλαμβάνει την καλύτερη εκπαίδευση και την παροχή κινήτρων για τη φορολογική συμμόρφωση. Η πλειοψηφία των βιβλιογραφικών αναφορών κάνει λόγο και αναλύει την αποτροπή με τιμωρητικό χαρακτήρα και κατά πόσο οι κυρώσεις που επιβάλλονται μπορούν να συνετίσουν τους φορολογούμενους (Matsaganis, Leventi, and Flevotomou, 2012).

3.2 Ιστορική μελέτη της φορολογικής συμμόρφωσης

Τη δεκαετία του 1960, αναφέρθηκε για πρώτη φορά το μοντέλο της οικονομικής αποτροπής. Από το έργο του Becker υπονοείται ότι η αποτροπή (η πιθανότητα εντοπισμού και οι κυρώσεις) είναι στον έλεγχο της κοινωνίας. Όπως παρατηρήθηκε στη μελέτη του Becker, υπάρχει ένα σημείο, στο οποίο η επιβολή κυρώσεων έχει σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνία. Άρα, από τις πρώτες μελέτες της φορολογικής συμμόρφωσης, φανερώνονται οι περιορισμοί του μοντέλου.

Ο Allingham και ο Sandmo το 1972, βασιζόμενοι στο μοντέλο του Becker, ανέπτυξαν ένα μοντέλο με το οποίο ανέδειξαν ότι η αύξηση του ποσοστού της ποινής και η αύξηση της πιθανότητας ανίχνευσης λειτουργούσαν αποτρεπτικά και οι

φορολογούμενοι δήλωναν τα αληθινά τους εισοδήματα. Παρόλα αυτά, το μοντέλο χαρακτηρίστηκε ατεκμηρίωτο. Το ζήτημα που απασχολούσε τους ερευνητές ήταν η πιθανότητα εντοπισμού των μη φορολογικά συμμορφωμένων. Πιο αναλυτικά, όταν η πιθανότητα εντοπισμού είναι μεγάλη, τότε η ήπια ποινή μπορεί να είναι εξίσου αποτελεσματική. Επομένως, η αύξηση του επιπέδου ποινής δε λειτουργεί πάντοτε αποτρεπτικά, εάν ο φορολογούμενος γνωρίζει ότι η πιθανότητα εντοπισμού δεν είναι μεγάλη. Η μελέτη Kolm προσπαθεί να εξηγήσει το μοντέλο οικονομικής αποτροπής από την πλευρά των φορολογουμένων. Αναλύει τη χρησιμότητα ενός φορολογούμενου με τη βοήθεια μιας ανεξάρτητης μεταβλητής και όχι χρησιμοποιώντας τα συνολικά φορολογικά έσοδα. Η μελέτη επικεντρώνεται στη μεγιστοποίηση της χρησιμότητας ενός φορολογούμενου, δεδομένης της αλλαγής στον φορολογικό συντελεστή και στο επίπεδο του εισοδήματος. Μια πιο ρεαλιστική μελέτη δόθηκε από τον Yitzhaki, ο οποίος μελέτησε τη στάση των φορολογουμένων απέναντι στον κίνδυνο. Σύμφωνα με τον Yitzhaki, όταν ένας φορολογούμενος απεχθάνεται τον κίνδυνο, τότε η αύξηση του φορολογικού συντελεστή θα είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση της φοροδιαφυγής. Ως εκ τούτου, υποστηρίχθηκε ότι η στάση απέναντι στον κίνδυνο καθορίστηκε από το επίπεδο εισοδήματος των φορολογουμένων. Κατά συνέπεια οι μελέτες της δεκαετίας του 1970, επικεντρώνονται στη μελέτη της πιθανότητας εντοπισμού και την επιβολή ποινής. Όταν παρατηρούνται ασαφείς πληροφορίες σχετικά με την πιθανότητα εντοπισμού και ποινής, οι φορολογούμενοι δεν είναι συνεπείς απέναντι στα φορολογικά τους καθήκοντα.

Κατά τη δεκαετία του 1980, έχοντας λάβει υπόψη τις προηγούμενες θεωρίες του μοντέλου οικονομικής αποτροπής, τα μοντέλα παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις, καθώς τροποποιούνται και εξετάζουν διαφορετικές μεταβλητές συμμόρφωσης και κάποιες βασικές παραδοχές γίνονται πιο περιπλοκές. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα μοντέλα εμφανίζονται πιο περίπλοκα σε σχέση με τα προηγούμενα και συνεχίζουν να βασίζονται στην υπόθεση ότι οι οικονομικές κυρώσεις έχουν την ικανότητα βελτίωσης της συνολικής συμμόρφωσης των φορολογουμένων (Devos, 2013). Τις αρχές της δεκαετίας του 1980, το ποσοστό των κυρώσεων αυξήθηκε από την κυβέρνηση των ΗΠΑ, καθώς παρατηρήθηκε μεγάλο ποσοστό μη φορολογικής συμμόρφωσης. Το συμπέρασμα αυτής της πολιτικής ήταν ότι οι φορολογούμενοι ήταν πιο ευαίσθητοι στο μέγεθος της ποινής παρά στη πιθανότητα ανίχνευσης, όταν η

πιθανότητα ανίχνευσης είναι πολύ χαμηλή. Η μελέτη των Reinganum και Wilde εξετάζει τη σχέση μεταξύ ελέγχου, φόρου και προστίμων.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 και στις αρχές της δεκαετίας του 2000, οι μελετητές προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τις ελλείψεις του καθαρού μοντέλου οικονομικής αποτροπής και πραγματοποιούσαν τροποποιήσεις, ώστε να αποτυπώνεται με μεγαλύτερη ακρίβεια η πραγματικότητα. Συγκεκριμένα, η Cuccia σημείωσε ότι το μοντέλο οικονομικής αποτροπής λαμβάνει ορισμένες ενδογενείς μεταβλητές, όπως η πιθανότητα ανίχνευσης, ως εξωγενείς, με αποτέλεσμα τα μοντέλα να μην εμφανίζουν τα πραγματικά αποτελέσματα. Επίσης, μια ακόμα παράμετρος που είναι σημαντικό να μελετηθεί είναι ο βαθμός κατανόησης που έχουν οι φορολογούμενοι για τις κυρώσεις και τα επίπεδα των ποινών. Αυτό που οι φορολογούμενοι αντιλαμβάνονται διαφέρει από την πραγματικότητα και, συγκεκριμένα, αντιστοιχεί σε επίπεδα ποινών υψηλότερα από τα πραγματικά. Αυτό δείχνει ότι τα πραγματικά ποσά κυρώσεων ενδέχεται να μην έχουν τόση σημασία, όσο τα αντιληπτά από τους φορολογούμενους.

Οι Falkinger και Walther εξέτασαν, εκτός από τους «τιμωριτικούς», παράγοντες και τους «πειστικούς» παράγοντες. Τα ευρήματα της έρευνας τους έδειξαν ότι ένα φορολογικό σύστημα που συνδυάζει κυρώσεις και ανταμοιβές είναι πιο αποτελεσματικό στη μεγιστοποίηση της συμμόρφωσης των φορολογούμενων, σε σχέση με ένα σύστημα που εστιάζει αποκλειστικά στις κυρώσεις. Με αυτόν τον τρόπο, γίνεται αντιληπτό ότι οι ανταμοιβές, σαν κίνητρο, για τη φορολογική συμμόρφωση μπορεί να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό τη συμπεριφορά των φορολογούμενων. Ο Devos μελέτησε μη οικονομικούς παράγοντες και συμπέρανε ότι οι περισσότερες μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί διαφέρουν από το οικονομικό μοντέλο συμμόρφωσης στη βασική του μορφή. Για παράδειγμα, σε εμπειρικές έρευνες έχει αποδειχθεί ότι ακόμη και, όταν οι κυρώσεις είναι ελάχιστες και η φοροδιαφυγή είναι μια προφανής ενέργεια, ορισμένα άτομα συμπεριφέρονται διαφορετικά και συμμορφώνονται στους νόμους.

Επομένως, από τα παραπάνω, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι παρατηρείται μια θετική επίδραση στη συμμόρφωση των φορολογουμένων, όταν αυξάνονται τα επίπεδα των κυρώσεων, τα οποία είναι ρεαλιστικά και σχετικά χαμηλά. Παρόλα αυτά, ο συνολικός αντίκτυπος των κυρώσεων από τις μελέτες που πραγματοποιήθηκαν

ήταν αμφισβητήσιμος. Κατά συνέπεια, τα παραδοσιακά μοντέλα οικονομικής αποτροπής που βασίζονται στη θεωρία χρησιμότητας και αποτροπής, κυρίως με τη μορφή κυρώσεων, βρέθηκαν αναποτελεσματικά. Επομένως, οι ερευνητές έχουν συνοψίσει την επίδραση παραγόντων που καθορίζουν το οικονομικό κόστος συμμόρφωσης, όπως ο φορολογικός συντελεστής, η πιθανότητα ανίχνευσης, το επίπεδο του εισοδήματος και η δομή των ποινών και προτείνουν ότι, για όλα αυτά, τα υπάρχοντα εμπειρικά στοιχεία δεν παρέχουν σταθερά συμπεράσματα. Συνεπώς, έχοντας υπόψη το μοντέλο οικονομικής αποτροπής και τις ελλείψεις ή παραλείψεις του, κατέστη προφανές ότι χρειάστηκαν περαιτέρω βελτιώσεις και διορθώσεις για την αντιμετώπιση της μη φορολογικής συμμόρφωσης.

3.3 Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Ο φόρος αποτελεί το εργαλείο που χρησιμοποιούν οι κυβερνήσεις για τη χρηματοδότηση της δημόσιας διοίκησης και των δημόσιων υπηρεσιών. Η μη φορολογική συμμόρφωση και η φορολογία, γενικότερα, προϋπάρχουν εδώ και δεκαετίες. Όμως, η παρακολούθηση της φορολογικής συμμόρφωσης χαρακτηρίζεται από υψηλό κόστος. Η μη φορολογική συμμόρφωση παραμένει σημαντικό πρόβλημα στις σύγχρονες οικονομίες, καθώς εκτιμάται ότι τα μη εισπραχθέντα φορολογικά έσοδα σε μια οικονομική χρήση είναι μεγάλα και δημιουργείται ένα φορολογικό κενό (Choo, Fonseca and Myles, 2016). Η μη συμμόρφωση αποτελεί σημαντική ανησυχία, για τουλάχιστον, τέσσερις λόγους. Πρώτον, στερούνται οι κυβερνήσεις τα έσοδα που απαιτούνται για την παροχή βασικών δημόσιων υπηρεσιών, απαραίτητων για τη διασφάλιση της ασφάλειας, της υγείας και της ευημερίας όλων των πολιτών. Δεύτερον, εάν υπάρχει σημαντική μη συμμόρφωση και πρέπει να παρέχονται βασικές υπηρεσίες, οι φορολογικοί συντελεστές θα πρέπει να αυξηθούν, και θα επιβαρυνθούν σε μεγάλο βαθμό οι πολίτες που χαρακτηρίζονται ως συνεπείς. Η αύξηση των φορολογικών συντελεστών για τους έντιμους πληρωτές θα αποθαρρύνει τη χρήση και την επιθυμία τους για δημόσιες υπηρεσίες, ενθαρρύνοντας, ενδεχομένως, την έξοδο τους από την επίσημη οικονομία. Οι αρνητικές συνέπειες για τη συνολική οικονομική απόδοση μπορεί να είναι αρκετά σημαντικές. Η Ελλάδα σήμερα χρησιμεύει ως παράδειγμα σε αυτή την περίπτωση. Τρίτον, η μη φορολογική συμμόρφωση υπονομεύει την αρχή ότι όλοι οι πολίτες πρέπει να δηλώνουν και να αποδίδουν το μερίδιο των φόρων που τους αναλογεί. Τέλος, η μακροχρόνια μη φορολογική συμμόρφωση μπορεί να αποσταθεροποιήσει την δημοκρατική διακυβέρνηση. Όταν οι

δημοκρατικές κυβερνήσεις δεν παρέχουν τις ουσιαστικές υπηρεσίες και επιβάλλουν μεγάλες φορολογικές επιβαρύνσεις, δημιουργούν προβλήματα στη διακυβέρνηση της χώρας, καθώς αναπτύσσονται εντάσεις και αναπτύσσεται αίσθημα δυσαρέσκειας στην εκάστοτε κυβέρνηση. Η απουσία αυστηρών νόμων θα προκαλέσει την αναποτελεσματική λειτουργία του φορολογικού συστήματος. Κατά μια έννοια, η φορολογική συμμόρφωση αποτελεί σημαντικό παράγοντα για μια αποτελεσματική, δίκαιη και δημοκρατική διακυβέρνηση (Chirico, et al, 2016).

Η φορολογική συμμόρφωση απαιτεί από την κυβέρνηση να διαχειρίζεται την απόφαση των φορολογουμένων για την καταβολή του φόρου. Για να ενισχυθεί η φορολογική συμμόρφωση, η φορολογική αρχή πρέπει να διαθέτει την ανάλογη εξουσία για την εφαρμογή των φορολογικών νόμων και για τον αποτελεσματικό έλεγχο των φορολογούμενων, επιβάλλοντας κυρώσεις σε όσους δεν συμμορφώνονται φορολογικά. Οι Kirchler, et al. (2008) διαπίστωσαν ότι η εξουσία της φορολογικής αρχής ενισχύει τη συμμόρφωση των πολιτών και των επιχειρήσεων. Η αύξηση της εξουσίας έχει ως αποτέλεσμα οι φορολογούμενοι να πιστεύουν ότι η πιθανότητα έλεγχου είναι μεγαλύτερη και, άρα, συμμορφώνονται στην απόδοση των φόρων που τους αναλογούν.

Οι φορολογούμενοι τις περισσότερες φορές προβληματίζονται για το τι οφείλουν και τι θα συμβεί, εάν δεν πληρώσουν την υποχρέωση τους. Οι φορολογούμενοι έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν τον οφειλόμενο φόρο, διότι ο φόρος προκύπτει από την ατομική δήλωση- αναφορά εισοδήματος ή περιουσιακών στοιχείων (Chirico, et al, 2016). Η αύξηση της φορολογικής συμμόρφωση απαιτεί τη μείωση της ατομικής δήλωσης- αναφοράς εισοδήματος ή περιουσιακών στοιχείων, και την απευθείας εκτίμηση του ύψους του φόρου. Πιο αναλυτικά, η περιουσία δεν μπορεί να αποκρυφτεί ή να καταστραφεί σε ένα φορολογικό σύστημα που όλα τα περιουσιακά στοιχεία είναι δηλωμένα και αποθηκευμένα σε ένα ηλεκτρονικό σύστημα δεδομένων. Οι μισθοί, τα μερίσματα και τα έσοδα από τόκους του ιδιωτικού τομέα είναι πιο εύκολο να μη δηλωθούν ή να δηλωθούν μερικώς στις φορολογικές αρχές. Ωστόσο, οι ιδιώτες και οι επιχειρήσεις έχουν κίνητρο στο να δηλώνουν τα εισοδήματα των εργαζομένων τους, καθώς αυτά τα έξοδα εκπίπτουν ως δαπάνες για τη μείωση της φορολογίας τους. Η ατομική δήλωση-αναφορά του εισοδήματος ή των περιουσιακών στοιχείων μειώνεται, καθώς η οικονομία γίνεται τυπική και

χρησιμοποιείται το εργαλείο του ελέγχου, τόσο από τις επιχειρήσεις, όσο και από το ίδιο το κράτος.

Η φορολογική αρχή μπορεί να ελέγξει τη φορολογική συμμόρφωση, επηρεάζοντας τη γνώμη των φορολογούμενων για τη φορολογική συμμόρφωση ή μη φορολογική συμμόρφωση τους. Η πιο γνωστή στρατηγική που χρησιμοποιείται εδώ και δεκαετίες είναι η επιβολή οικονομικών προστίμων και κυρώσεων (Allingham and Sandmo, 1972). Σε αυτήν την κατηγορία μοντέλων, ο φορολογούμενος επιλέγει το επίπεδο φοροδιαφυγής που μεγιστοποιεί την αναμενόμενη χρησιμότητά του και προκύπτει κίνδυνος από την πιθανότητα διενέργειας τυχαίου ελέγχου από τη φορολογική αρχή. Το μοντέλο Allingham-Sandmo-Yitzhaki προβλέπει ότι η φοροδιαφυγή θα μειωθεί, όταν αυξάνεται, είτε το ποσοστό ποινής, είτε η πιθανότητα έλεγχου του φορολογούμενου. Η μη έγκαιρη πληρωμή οδηγεί σε πρόστιμα και κυρώσεις, ώστε να μην υπάρχει κερδοσκοπία από την αναμονή για την εξόφληση των υποχρεώσεων τους. Για τους φορολογούμενους που αναβάλλουν την πληρωμή των υποχρεώσεων τους στις φορολογικές αρχές για μεγάλο χρονικό διάστημα, οι κυρώσεις που μπορούν να επιβληθούν είναι η κατάσχεση μισθών, περιουσιακών στοιχείων ή φυλάκιση. Οι πρώτες εμπειρικές μελέτες έδειξαν μικρή συσχέτιση τέτοιων κυρώσεων με τη συνολική φορολογική συμμόρφωση (Slemrod, 2007). Ωστόσο, πιο πρόσφατες μελέτες έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα πρόστιμα αυξάνουν την ταχύτητα των φορολογικών πληρωμών. Οι Hallsworth, et al (2014) κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι φορολογούμενοι πληρώνουν τις υποχρεώσεις τους στο προβλεπόμενο διάστημα, όταν επιβάλλονται αυξημένα πρόστιμα.

Τα πρόστιμα λειτουργούν με αποτελεσματικότητα μόνο στην περίπτωση που ο φορολογούμενος πιστεύει ότι θα επιβληθούν. Τα μεγάλα πρόστιμα μπορεί να επιφέρουν αντίθετα αποτελέσματα, καθώς οι φορολογούμενοι πιστεύουν ότι υπάρχει πρόβλημα στην εισπρακτική ικανότητα της φορολογικής αρχής και είναι ανέφικτο να καταβληθεί ένα υπέρογκο πρόστιμο. Ως εκ τούτου, τα υπέρογκα πρόστιμα αποτελούν κενές απειλές και έχουν σαν αποτέλεσμα τη μείωση της φορολογικής συμμόρφωσης (Arieli, 2012). Η επιβολή προστίμων και κυρώσεων, σε γενικές γραμμές, έχουν θετικές συνέπειες στην φορολογική συμμόρφωση, όταν το ύψος αυτών είναι σε σχετικά χαμηλό επίπεδο και επιβάλλονται στις περιπτώσεις μη φορολογικής συμμόρφωσης. Οι φορολογούμενοι θα σταματήσουν να αποφεύγουν τους φόρους όταν συνειδητοποιήσουν ότι η ποινή και το ποσοστό εντοπισμού είναι πολύ υψηλά σε

σχέση με το ποσό των χρημάτων που θα μπορούσαν να εξοικονομήσουν. Οι ερευνητές περιγράφουν τις προσεγγίσεις αποτροπής ως καθοριστικούς παράγοντες της φορολογικής συμμόρφωσης (Park and Hyun, 2003).

Οι φορολογικοί έλεγχοι οδηγούν, μερικές φορές, σε κυρώσεις που απαιτούν από τους φορολογούμενους να καταβάλουν το οφειλόμενο ποσό του φόρου, καθώς και πρόστιμο για φοροδιαφυγή. Οι κυρώσεις αυτές έχουν θετικές επιπτώσεις στη φορολογική συμμόρφωση. (Park and Hyun 2003). Πιο συγκεκριμένα, οι ποινές και ο έλεγχος έχουν την ικανότητα να επηρεάζουν τη συμπεριφορά των φορολογούμενων αποτελεσματικότερα από μια εθελοντική ατομική απόφαση αποπληρωμής των υποχρεώσεων τους στις φορολογικές αρχές. Οι Park και Hyun (2003) αναφέρουν ότι, εκτός από τις κυρώσεις και τον έλεγχο, ο φορολογικός συντελεστής συμβάλει στην ενθάρρυνση για φορολογική συμμόρφωση. Οι ερευνητές μελέτησαν τη χρήση υπενθύμισης για την οφειλή που αναλογεί σε κάθε φορολογούμενο, για να τους προειδοποιήσει για τα πρόστιμα και τις ποινές που θα επιβληθούν στην περίπτωση παραβίασης του φορολογικού νόμου. Με αυτόν τον τρόπο, παρατήρησε μια αύξηση στον αριθμό των φορολογικών δηλώσεων και συλλογή περισσότερων φορολογικών εσόδων. Η επιβολή τέτοιων κυρώσεων έχουν την ικανότητα να συμβάλλουν στην υπεύθυνη συμπεριφορά των φορολογούμενων, οι οποίοι επιδεικνύουν μια υπεύθυνη στάση απέναντι στη φορολογική συμμόρφωση (Park and Hyun, 2003)

Εκτός από την τήρηση του φορολογικού νόμου, η πιθανότητα εντοπισμού της απάτης είναι πολύ σημαντική παράμετρος, καθώς αντικατοπτρίζει την ικανότητα της φορολογικής αρχής να εντοπίζει την απάτη που διαπράττουν οι μη συμμορφωμένοι φορολογικά πολίτες ή επιχειρήσεις. Η αύξηση της ικανότητα εντοπισμού των φορολογουμένων που φοροδιαφεύγουν θα βοηθήσει τους φορολογικούς υπαλλήλους να αυξήσουν το επίπεδο εντοπισμού τους. Ένα υψηλό επίπεδο ανίχνευσης δείχνει ότι η φορολογική αρχή μπορεί να εντοπίσει με μεγάλη ευκολία τις παραβάσεις. Η αύξηση της πιθανότητας εντοπισμού θα έχει ως επακόλουθο την αύξηση του φορολογικού έλεγχου. Έτσι, οι φορολογούμενοι θα είναι σε θέση να γνωρίζουν ότι η πιθανότητα εντοπισμού τους είναι υψηλή. Η πιθανότητα εντοπισμού ορίζεται ως η πιθανότητα η φορολογική αρχή να αποτρέψει τους μη συμμορφωμένους φορολογούμενους από τη φοροδιαφυγή, αλλά και να την εξαλείψει. Οι φορολογούμενοι αποφασίζουν να παραβιάσουν τη φορολογική νομοθεσία, όταν γνωρίζουν ότι υπάρχει μηδενική πιθανότητα εντοπισμού. Οι φορολογούμενοι που

αντιλαμβάνονται ένα υψηλό επίπεδο αντίχρεωσης τείνουν να μην εμπλέκονται σε φοροδιαφυγή, με αποτέλεσμα τη βελτίωση της φορολογικής συμμόρφωσης (Hauptman et al, 2014).

Οι Gërxhani και Schram (2006) μελέτησαν πειραματικά τη συμμόρφωση σε δύο διαφορετικές χώρες (Ολλανδία και Αλβανία) και εξέτασαν πέντε ξεχωριστές ομάδες θεμάτων: μαθητές γυμνασίου, φοιτητές πανεπιστημίου, καθηγητές γυμνασίου, μη ακαδημαϊκό προσωπικό πανεπιστημίου και καθηγητές πανεπιστημίου. Το ποσό των μη φορολογικά συμμορφωμένων ήταν υψηλότερο στις Κάτω Χώρες από ότι στην Αλβανία και υψηλότερο για μαθητές από ότι για τους εκπαιδευτικούς. Η αύξηση της πιθανότητας ελέγχου δεν επηρέασε τη φορολογική συμμόρφωση στην Αλβανία, αλλά μείωσε τη φοροδιαφυγή στις Κάτω Χώρες. Ο Alm et al. (2015) συνέκρινε τη συμπεριφορά των προπτυχιακών φοιτητών με το προσωπικό του πανεπιστημίου και διαπίστωσαν ότι οι φοιτητές ήταν λιγότερο συμμορφωμένοι σε σχέση με τα υπόλοιπα μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας, τα οποία, όμως, είχαν ποιοτικά παρόμοιες απαντήσεις στα αποτελέσματα της έρευνας που είχαν διεξάγει.

Μια εναλλακτική εξήγηση για την κατανόηση της φορολογικής συμμόρφωσης είναι ότι, στην πραγματικότητα, οι φορολογούμενοι μπορεί να μην πιστεύουν ότι η πιθανότητα ελέγχου είναι εξωγενής, ή μπορεί να μη γνωρίζουν την πραγματική πιθανότητα ελέγχου (Hashimzade et al, 2012). Η συγκεκριμένη περίπτωση είναι σημαντική, δεδομένου ότι στην πράξη οι περισσότεροι φορολογούμενοι δεν γνωρίζουν την πιθανότητα ελέγχου τους από τη φορολογική αρχή της χώρας τους. Οι περισσότερες προβλέψεις για φορολογικό έλεγχο είναι συχνά μακριά από το πραγματικό ποσοστό ελέγχου. Σε αυτό το πλαίσιο, οι φορολογούμενοι δε γνωρίζουν την πραγματική πιθανότητα ελέγχου, αλλά μπορεί να έχουν προηγούμενες εμπειρίες σχετικά με την πιθανότητα εντοπισμού και ελέγχου τους από τις φορολογικές αρχές. Εάν είναι απαισιόδοξοι, ενδέχεται να αποδώσουν τη μεγάλη πιθανότητα σε πολύ υψηλό ποσοστό ελέγχου, κάτι που θα οδηγήσει σε υψηλά επίπεδα συμμόρφωσης.

Από την οικονομική θεωρία, οι φορολογούμενοι θεωρούνται ορθολογικοί, υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων, που προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν την προσωπική τους χρησιμότητα (Allingham & Sandmo, 1972). Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, η φορολογική συμμόρφωση θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο μέσω ενός υποχρεωτικού συστήματος που θα βασίζεται σε πρόστιμα και ελέγχους ως

καταναγκαστικά μέσα. Ωστόσο, η προηγούμενη βιβλιογραφία έδειξε ότι τα ποσοστά ελέγχου και τα πρόστιμα παράγουν ασυνεπή αποτελέσματα στις πληρωμές των φόρων, υποδηλώνοντας ότι δεν επαρκούν για να εξηγήσουν τη φορολογική συμμόρφωση. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ακόμα ένας παράγοντας, ο οποίος επηρεάζει τη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων. Ο παράγοντας αυτός ορίζεται ως φορολογική ηθική και διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην απόφαση των φορολογουμένων για φορολογική ή μη φορολογική συμμόρφωση. Η ασυμφωνία μεταξύ των προβλέψεων του μοντέλου της αποτροπής οδήγησε ορισμένους ερευνητές να υποστηρίζουν ότι τα υψηλά επίπεδα συμμόρφωσης οφείλονται σε ψυχολογικά φαινόμενα, όπως οι κανόνες συμμόρφωσης, το φορολογικό ηθικό ή ο πατριωτισμός. Οι Torgler και Werner (2005) επισημαίνουν ότι στη βιβλιογραφία, σχετικά με τη φορολογική συμμόρφωση, η φορολογική ηθική του φορολογουμένου αναφέρεται σπάνια και, ως επί το πλείστον, δεν υπάρχει ολοκληρωμένη εξήγηση για τη συμμόρφωση, χωρίς να αναφερθούν σε παράγοντες που διαμορφώνουν το φορολογικό ηθικό (Brizi, et al, 2015).

Οι Luttmer και Singhal (2014) εντόπισαν τη σημασία της φορολογικής ηθικής, η οποία απορρέει από τις πεποιθήσεις των φορολογουμένων περί της φορολογικής συμμόρφωσης. Επίσης, οι ψυχολογικοί παράγοντες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη φορολογική συμμόρφωση. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη τον ψυχολογικό παράγοντα, συμπεριλαμβανομένου και του ισχυρού δεσμού μεταξύ των φορολογουμένων και της κυβέρνησης, θα μπορούσε να ενθαρρύνει την επιθυμία των φορολογουμένων για φορολογική συμμόρφωση και να σταθούν υπεύθυνα απέναντι στην φορολογική τους ευθύνη (Yee, et al. 2017).

Πιο πρόσφατες μελέτες, χρησιμοποιώντας την επίκληση στη συνέπεια, την ακεραιότητα και την υπευθυνότητα, παρουσίασαν ενθαρρυντικά αποτελέσματα για τη φορολογική συμμόρφωση των φορολογουμένων. Το ηθικό κόστος μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα και εργαλείο για την αλλαγή της ανθρώπινης συμπεριφοράς στη φορολογική του συμπεριφορά (Levitt and List, 2007). Σε μια προσπάθεια βελτίωσης της ταχύτητας της φορολογικής συμμόρφωσης για τους Βρετανούς φορολογούμενους, οι Hallsworth et al. (2014) έστειλε δύο επιστολές στους φορολογούμενους που σκοπό είχαν να ενθαρρύνουν αυτούς να πληρώσουν εγκαίρως τους φόρους τους. Και στις δύο επιστολές γίνεται λόγος για τα πλεονεκτήματα της συνεργατικής συμπεριφοράς στην καταβολή των φόρων. Στη

πρώτη επιστολή τονίζεται ότι τα έσοδα από τη φορολογία θα διατεθούν για την παροχή σημαντικών εθνικών υπηρεσιών. Στη δεύτερη επιστολή γίνεται λόγος για τη συνέπεια της πλειοψηφίας και τονίζεται ότι «εννέα στους δέκα» φορολογούμενους πληρώνουν εγκαίρως τους φόρους τους. Τα αποτελέσματα και των δύο επιστολών είχαν στατιστικά σημαντική επίδραση στην ενθάρρυνση και έγκαιρη πληρωμή των φορολογικών υποχρεώσεων.

Οι Perez-Truglia και Troiano (2015) μελέτησαν τον αντίκτυπο που θα είχε μια επιστολή ντροπιαστικού χαρακτήρα. Πιο συγκεκριμένα, στάλθηκε μια επιστολή σε ένα υποσύνολο, οι οποίοι δεν είχαν καταβάλει τις φορολογικές τους υποχρεώσεις, τονίζοντας ότι το κράτος έχει τοποθετήσει το όνομά τους σε μια δημόσια διαθέσιμη λίστα φορολογικών παραβατών και ότι μόνο η εξόφληση στο ακέραιο ή η ένταξη τους σε κάποιο πρόγραμμα ρύθμισης των οφειλών τους, ώστε να αποπληρώσουν το χρέος τους, μπορεί να αφαιρέσει το όνομά τους από την λίστα αυτή. Η επιστολή υπενθύμισης είχε θετικές επιπτώσεις στη φορολογική συμμόρφωση, με την μεγαλύτερη συμμόρφωση να παρατηρείται στους φορολογούμενους με το χαμηλότερο επίπεδο φόρων. Επιπλέον, υπενθυμίζοντας στους παραβάτες ότι υπάρχει αυξανόμενη χρηματική ποινή στις καθυστερημένες αποπληρωμές, είχε, επίσης, θετικό αντίκτυπο στη συμμόρφωση και, ιδιαίτερα, για τους μισθωτούς φορολογούμενους, των οποίων το εισόδημα θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την αποπληρωμή των φορολογικών υποχρεώσεων ευκολότερα. Τέλος, οι Besley, et al (2015) μελετούν ένα δυναμικό μοντέλο φορολογικής συμμόρφωσης για να παρατηρήσουν εάν ένα μεγάλο ποσοστό φορολογούμενων που καταβάλουν τις υποχρεώσεις τους ενθαρρύνουν την περαιτέρω συμμόρφωση, όπως υπονοείται από συμπεριφορές κοινωνικών κανόνων.

Οι έντιμοι φορολογούμενοι πρέπει να αντιμετωπίζονται με ψυχολογικές προσεγγίσεις και όχι με μεθόδους αποτροπής, λόγω της οικειοθελούς τους διάθεσης να πληρώνουν τους φόρους τους. Παρατηρείται ότι μερικοί άνθρωποι δεν είναι ικανοποιημένοι με αυτήν την υποχρέωση τους προς τις φορολογικές αρχές, άλλοι είναι πρόθυμοι να πληρώσουν τους φόρους τους χωρίς δεύτερη σκέψη. Αυτά τα άτομα αποδέχονται την ευθύνη για την υποχρέωσή τους (Brockmann et al. 2016). Αυτή η ψυχολογική έννοια ονομάζεται φορολογικό ηθικό, το οποίο ο Torgler και ο Werner (2005) ορίζουν ως «το εγγενές κίνητρο να πληρώνουν φόρο που τους αναλογεί». Η φορολογική ηθική του φόρου επηρεάζεται από τους υπόλοιπους

φορολογούμενους (Luttmer and Singhal 2014). Για παράδειγμα, οι φορολογούμενοι ακολουθούν άλλους συμμορφούμενους φορολογούμενους, μόλις συνειδητοποιήσουν ότι ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα σε περιβάλλον υψηλής συμμόρφωσης. Το φορολογικό ηθικό είναι ένα ουσιαστικό στοιχείο της φορολογικής συμμόρφωσης, επειδή συμβάλλει στην αύξηση της φορολογικής συμμόρφωσης (Luttmer and Singhal 2014). Η μελέτη της φορολογικής συμμόρφωσης στην Κίνα αντιμετώπισε τον σημαντικό ρόλο του Κομφουκιανισμού, ο οποίος επηρεάζει την ηθική αξία που οδηγεί στην τόνωση της υψηλότερης φορολογικής συμμόρφωσης (Young et al. 2016). Σε αυτήν την περίπτωση, ο Κομφουκιανισμός υπάρχει για μεγάλο χρονικό διάστημα, επειδή η επιρροή των προγονικών ριζών στην κινεζική κοινωνία είναι τέτοια, που η επόμενη γενιά προσαρμόζεται σε αυτήν την πεποίθηση. Για παράδειγμα, στο παρελθόν, η πεποίθηση ότι η αποφυγή των φόρων είναι λανθασμένη συνεχίστηκε μέχρι την ύστερη γενιά. Επιπλέον, οι ηθικές πτυχές επηρεάζουν, επίσης, την απόφαση των φορολογουμένων σχετικά με το αν πρέπει να συμμορφώνονται με το ισχύον φορολογικό σύστημα ή όχι, αλλά η κατανόησή τους για την ανήθικη συμπεριφορά ως ανέντιμη προς το ισχύον φορολογικό σύστημα, τείνει, αντιθέτως, να αντιτίθεται στην πρόθεση της φοροδιαφυγής (Yee et al. 2017) . Αντίστοιχα, τα αυξημένα φορολογικά ήθη στο κοινό θα μπορούσαν να ενισχύσουν τη φορολογική συμμόρφωση, επειδή οι ψυχολογικές απόψεις των πολιτών συμβάλλουν στην προώθηση της εθελοντικής συμμόρφωσης, αντί της αναγκαστικής συμμόρφωσης.

Μια άλλη ψυχολογική πτυχή της φορολογικής συμμόρφωσης είναι γνωστή ως εμπιστοσύνη στη φορολογική αρχή (Kirchler et al. 2008). Σε ένα συνεργατικό φορολογικό σύστημα, οι φορολογικές αρχές και οι φορολογούμενοι συνεργάζονται με εμπιστοσύνη, καταλήγοντας στην πεποίθηση της εθελοντικής φορολογικής συμμόρφωσης. Επιπλέον, οι Kogler et al. (2013) υπογραμμίζουν ότι η υψηλή εμπιστοσύνη ή η χαμηλή εμπιστοσύνη στις φορολογικές αρχές αυξάνουν ή μειώνουν τη φορολογική συμμόρφωση, αντίστοιχα. Επιπλέον, στην ερευνά αυτή παρουσιάζεται ότι, όταν οι φορολογικές αρχές έχουν μεγάλη ικανότητα εντοπισμού παράνομων φορολογουμένων, αυξάνεται η εμπιστοσύνη των φορολογουμένων στην απόδοση των φορολογικών αρχών. Ο Kirchler συμπέρανε ότι η εμπιστοσύνη στη φορολογική αρχή επηρεάζει την εθελοντική φορολογική συμμόρφωση.

Εκτός από την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των φορολογουμένων και της φορολογικής αρχής, καταλυτικό ρόλο διαδραματίζει η τόνωση της ευαισθητοποίησης

των φορολογουμένων απέναντι στη φορολογική συμμόρφωση (Yee et al. 2017). Συνεπώς, οι Youde και Lim (2019) τονίζουν ότι η ευαισθητοποίηση των φορολογουμένων αναφέρεται, κυρίως, στην κατανόηση του φορολογικού μηχανισμού και της φορολογικής νομοθεσίας από τους φορολογουμένους. Η ευαισθητοποίηση των φορολογουμένων, σχετικά με το φορολογικό σύστημα, περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τις πληρωμές του φόρου και τους διαφορετικούς τύπους φόρων που πρέπει να πληρώσουν, συμπεριλαμβανομένων των ειδικών φορολογικών συντελεστών, φορολογικών βάσεων, φορολογικών απαλλαγών κ.λπ. Έτσι, η εκπαίδευση των φορολογουμένων είναι ένα αποτελεσματικό μέσο για την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης (Park and Hyun 2003). Οι φορολογούμενοι πληρώνουν εθελοντικά τους φόρους, εάν κατανοούν την ποικιλία των φόρων που έχουν υποχρέωση να πληρώσουν και πώς να επωφεληθούν από τις εισφορές. Για παράδειγμα, τα έσοδα που προέρχονται από τους φόρους ιδιοκτησίας χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση τοπικών δαπανών για υπηρεσίες εκπαίδευσης και υγείας στις τοπικές κοινότητες. Η φορολογική εκπαίδευση παρέχει πληροφορίες στους φορολογούμενους, ώστε να έχουν περισσότερες γνώσεις και, κατά συνέπεια, να συμμορφώνονται με τη φορολογική νομοθεσία. Έτσι, πολιτικές που βασίζονται σε εθελοντικές ενέργειες και παρεμβάσεις αρχών, παρέχουν καθοδήγηση για τη φορολογική διοίκηση, για την αύξηση, τόσο της φορολογικής συμμόρφωσης, όσο και των φορολογικών εσόδων.

Η μεγιστοποίηση της φορολογικής συμμόρφωσης πρέπει να επιτευχθεί με τον βέλτιστο συνδυασμό προσεγγίσεων εθελοντικής και αναγκαστικής συμμόρφωσης. Οι φορολογούμενοι πρέπει να αντιμετωπίζονται με βάση την πρόθεση τους να συμμορφωθούν. Οι προσεγγίσεις φόβου και κυρώσεων δεν ισχύουν στην περίπτωση φορολογουμένων υψηλού ηθικού και, αυτές οι προσεγγίσεις, ενδέχεται να διαταράξουν την αμοιβαία εμπιστοσύνη με τη φορολογική αρχή. Είναι επιτακτική ανάγκη να χρησιμοποιηθεί ένα μείγμα πολιτικής, ώστε να επιτευχθεί ένα υψηλό ποσοστό φορολογικής συμμόρφωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Διατύπωση προβλήματος

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε για τη μελέτη της φορολογικής συμμόρφωσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων είναι στενά συνδεδεμένη με το ευρύτερο κοινωνικό-οικονομικό-πολιτικό περιβάλλον της κάθε χώρας. Η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζει την πολιτική σκηνή και το καθεστώς της χώρας. Είναι σημαντικό να μελετηθεί η συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα, καθώς παρατηρείται μια προσπάθεια, από την πλευρά των επιχειρήσεων, να αποφύγουν ή να μην πληρώσουν τους φόρους που τους αναλογούν. Στην παρούσα εργασία επιλέχθηκε το γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας, ως τόπος διεξαγωγής της έρευνας, καθώς σε αυτό εδρεύουν μια πληθώρα μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

4.2 Θεωρητικό πλαίσιο

Θεωρητική αφετηρία της έρευνας αποτέλεσε η θέση ότι υπάρχει μεγάλος αριθμός μικρομεσαίων επιχειρήσεων, ο οποίος δεν συμμορφώνεται φορολογικά, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται μεγάλες κοινωνικές ανισότητες. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις κατέχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην ελληνική οικονομία, καθώς αποτελούν την πλειοψηφία των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην χώρα. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν καθοριστικό ρόλο στην ελληνική οικονομία και είναι σημαντικό να μελετηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν τη φορολογική τους συμμόρφωση. Με αυτόν τον τρόπο, θα βρεθούν μετρά και λύσεις για το φαινόμενο που μαστίζει την ελληνική οικονομία. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, που απαρτίζουν το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, θα πρέπει να παίζουν ενεργό ρόλο στη διασφάλιση της φορολογικής συμμόρφωσης. Δίνεται έμφαση στην ελεύθερη βούληση των ερωτηθέντων και αντιμετωπίζονται ως αυτόνομα οντά, τα οποία έχουν επιφορτιστεί με υποχρεώσεις και δικαιώματα που απορρέουν από τον ρόλο τους στο κοινωνικό πλαίσιο. Η μελέτη των αντιδράσεων αυτών θα αποτελέσει τη βάση για την κατανόηση της συμπεριφοράς των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και τη δημιουργία ενός φορολογικού συστήματος με υψηλότερα επίπεδα φορολογικής συμμόρφωσης.

4.3 Σκοπός της έρευνας

Από τα αποτελέσματα των ερευνών που παρουσιάστηκαν στο 2^ο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, παρατηρήθηκε ότι σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του επιπέδου της φορολογικής συμμόρφωσης έχουν η φορολογική ηθική των επιχειρήσεων, η σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ επιχειρήσεων και κράτους, η πιθανότητα εντοπισμού των παραβατών, η ποινή, καθώς επίσης και, η κωδικοποίηση των νόμων. Οι επιχειρήσεις, είτε συμμορφώνονται φορολογικά ανεξάρτητα από τους παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω, είτε επηρεαζόμενες από τους παράγοντες αυτούς, αντιδρούν και επιλέγουν να μη συμμορφωθούν φορολογικά. Με την παρούσα έρευνα, ερευνώνται και αναλύονται οι λόγοι, που οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις επιλέγουν να μη συμμορφώνονται φορολογικά. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η εμπειρική διερεύνηση των λόγων, για τους οποίους οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις επιλέγουν να μη συμμορφώνονται.

4.4 Περιγραφή του εργαλείου

4.4.1 Στόχοι του ερωτηματολογίου

Στη συγκεκριμένη έρευνα αξιοποιήθηκε ως τεχνική συλλογής δεδομένων, η ευρέως χρησιμοποιούμενη στις κοινωνικές επιστήμες, τεχνική του ερωτηματολογίου. Αφορά ένα πλήθος κλειστού, αλλά και ανοιχτού τύπου ερωτήσεων τις οποίες απευθύνει ο ερευνητής στα υποκείμενα του δείγματος, ώστε να συγκεντρώσει τα αναγκαία στοιχεία. Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο είναι ένα έντυπο, που περιλαμβάνει μια σειρά δομημένων ερωτήσεων, στις οποίες ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει γραπτά και με μία συγκεκριμένη σειρά. Με τα ερωτηματολόγια συλλέγονται δεδομένα, ζητώντας από τους ερωτώμενους να απαντήσουν στο ίδιο ακριβώς σύνολο ερωτήσεων. Τα ερωτηματολόγια χρησιμοποιούνται, συνήθως, στα πλαίσια μιας ερευνητικής μελέτης, προκειμένου να συλλεχθούν, περιγραφικά και επεξηγηματικά, δεδομένα για απόψεις, συμπεριφορές, χαρακτηριστικά, στάσεις κ.λπ. (Χαρίσης και Κιόχος, 2001).

Επιλέχθηκε το ερωτηματολόγιο ως τεχνική συλλογής δεδομένων για τη μελέτη των λόγων, για τους οποίους οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις επιλέγουν να μην συμμορφώνονται, καθώς είναι η πιο σύντομη μέθοδος και απαιτεί μικρό χρονικό διάστημα, σε αντίθεση με κάποια άλλη τεχνική. Επιπλέον, τα στοιχεία που θα συλλεχθούν με αυτήν την τεχνική είναι εύκολο να ποσοτικοποιηθούν και να εξαχθούν

συμπεράσματα με τη βοήθεια στατιστικών μεθόδων, γενικεύοντας τα αποτελέσματα στον πληθυσμό. Επίσης, με τη χρήση του ερωτηματολογίου, λαμβάνονται ειλικρινείς απαντήσεις, καθώς συμπληρώνεται ανώνυμα και οι πληροφορίες είναι απολύτως εμπιστευτικές. (Χαρίσης και Κιόχος, 2001).

Τα πλεονεκτήματα των ερωτηματολογίων είναι πολλά. Αρχικά, μια έρευνα με ερωτηματολόγια είναι εύκολο να πραγματοποιηθεί χωρίς την καταβολή υπέρογκων χρηματικών ποσών. Επιπλέον, τα ερωτηματολόγια μπορούν να δημιουργηθούν και να χρησιμοποιηθούν με σχετική ευκολία, όπως επίσης να αποσταλούν σε μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων. Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της μεθόδου είναι ότι οι ερωτώμενοι μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα, χωρίς οι απαντήσεις τους να επηρεάζονται από τους ερευνητές. Επίσης, οι τρόποι ανάλυσης του υλικού είναι τυποποιημένοι. Τέλος, η μέθοδος των ερωτηματολογίων είναι η λιγότερο χρονοβόρα μέθοδος συλλογής δεδομένων (Χαρίσης και Κιόχος, 2001).

Εκτός από τα πλεονεκτήματα, το ερωτηματολόγιο έχει και μειονεκτήματα. Αρχικά, ο ερευνητής δεν είναι σε θέση να αποσαφηνίσει τις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Οι ερωτηθέντες δεν απαντούν αυθόρμητα και ελεύθερα, αλλά περιορίζονται από τον ερευνητή, με αποτέλεσμα να μη δίνουν ακριβείς απαντήσεις. Επιπλέον, μεσολαβεί ένα χρονικό διάστημα από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έως την επιστροφή του και, έτσι υπάρχει η περίπτωση να απολεσθεί κάποιο ερωτηματολόγιο (Χαρίσης και Κιόχος, 2001).

Λαμβάνοντας υπόψη τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιείται η τεχνική του ερωτηματολογίου, καθώς αποτελεί την πλέον κατάλληλη και αποτελεσματική μέθοδο, αφού οι επιχειρήσεις είναι εξοικειωμένες σε αυτού του είδους τις τεχνικές συλλογής πληροφοριών.

4.4.2 Ανάπτυξη Ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο αποτελεί το εργαλείο ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενων, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, ανάλογα με τη μέθοδο συλλογής των δεδομένων. Η δομή του ερωτηματολογίου αποτελεί την πλέον κρίσιμη και σχολαστική εργασία, και είναι καθοριστικής σημασίας για την αποτελεσματική εκπόνηση μιας στατιστικής έρευνας. Για την κατάρτιση ενός αποτελεσματικού ερωτηματολογίου, θα πρέπει να έχουν προηγηθεί ορισμένες ενέργειες. Αρχικά,

αναγκαίο είναι να προσδιοριστεί και να εξειδικευτεί ο στόχος της έρευνας, καθώς σε αυτόν τον στόχο θα στηριχτεί η διαμόρφωση των ερωτήσεων. Έπειτα, πρέπει να αποφασιστεί η μέθοδος συλλογής των δεδομένων της έρευνας. Τέλος, οι ερωτώμενοι αποτελούν σημαντικό τμήμα μιας έρευνας και η κατανόηση των χαρακτηριστικών τους αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Για τη δημιουργία ενός ερωτηματολογίου πρέπει να ληφθούν υπόψη ορισμένα χαρακτηριστικά, ώστε να εκπονηθεί μια αποτελεσματική και ορθή έρευνα. Το ερωτηματολόγιο πρέπει να έχει πληρότητα, σαφήνεια, συνοχή, κατάλληλη δομή, να περιλαμβάνει ερωτήματα ελέγχου, βασικές οδηγίες συμπλήρωσης και εννοιολογικές επεξηγήσεις, να είναι σύντομο, να έχει αρτιότητα παρουσίασης από τεχνικής πλευράς, να επιδέχεται κωδικογραφική και μηχανογραφική επεξεργασία (Κιόχος,1993).

Το ερωτηματολόγιο συντάχθηκε κατάλληλα, ώστε να ανταποκρίνεται στους στόχους της έρευνας. Το περιεχόμενο συντάχτηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να καταστεί ένα χρήσιμο εργαλείο στην παρούσα έρευνα. Έτσι, η έρευνα είναι κατάλληλα δομημένη για να απαντηθούν, όσο το δυνατόν καλύτερα, τα ερωτήματα που τέθηκαν. Στα ερευνητικά ερωτήματα ζητήθηκαν ποσοτικοποιημένες απαντήσεις, για να επιτευχθεί ο σκοπός της εργασίας, που ήταν η έρευνα για τη φορολογική συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, στη γεωγραφική περιοχή της Μακεδονίας, σχεδιάζοντας τα ερωτήματα ευκόλως κατανοητά στις επιχειρήσεις που λαμβάνουν μέρος (Κιόχος,1993).

4.4.3 Πιλοτικό ερωτηματολόγιο

Το πιλοτικό ερωτηματολόγιο έχει ως κύριο στόχο τη διαπίστωση της αποτελεσματικότητας του ερωτηματολογίου που σχεδιάστηκε. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας δημιουργήθηκε, λαμβάνοντας υπόψη μια πληθώρα παρόμοιων ερευνών, με αποτέλεσμα να είναι επιτακτική η ανάγκη να «δοκιμαστεί» πριν σταλεί στο δείγμα της έρευνας. Στο δοκιμαστικό αυτό στάδιο πρέπει να μετρηθεί ο βαθμός κατανόησης, «αποδοχής» και ερμηνείας του ερωτηματολογίου. Αυτό το στάδιο είναι πολύ σημαντικό, για να εξαχθούν αποτελεσματικά και αξιόπιστα αποτελέσματα. Στο πιλοτικό ερωτηματολόγιο ερευνάται αν οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν είναι εύκολα κατανοητοί για τους ερωτώμενους και αν η σειρά των ερωτήσεων είναι σωστή, ώστε να μην προκληθεί σύγχυση, η διατύπωση των ερωτήσεων να είναι κατάλληλη για τη συλλογή των επιθυμητών απαντήσεων, το ερωτηματολόγιο να έχει την κατάλληλη

έκταση, ώστε να μη προκληθεί αδιαφορία ή εκνευρισμός στον ερωτώμενο. Στην πιλοτική αυτή διαδικασία, το ερωτηματολόγιο υποβάλλεται σε έναν περιορισμένο αριθμό ερωτηθέντων (Λαγουμιντζής, και συν,2015).

4.4.4 Τύποι ερωτήσεων

Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Στις ερωτήσεις κλειστού τύπου ο ερευνητής προκαθορίζει τις απαντήσεις, οπότε οι ερωτώμενοι και, στη συγκεκριμένη περίπτωση οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν μεταξύ προκαθορισμένων απαντήσεων. Στις ερωτήσεις κλειστού τύπου, οι κατηγορίες των απαντήσεων πρέπει να έχουν αμοιβαία απόκλιση, έτσι ώστε να καλύπτεται, όσο το δυνατόν καλύτερα, το φάσμα των πιθανών απαντήσεων των ερωτώμενων. Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις κλειστού τύπου αντιστοιχούν σε αριθμητικές τιμές, οπότε είναι εφικτή η στατιστική ανάλυση των αντίστοιχων δεδομένων. Η ύπαρξη προκαθορισμένων και συγκεκριμένων απαντήσεων κάνει ευκολότερη τη σύγκριση των απαντήσεων και την εξαγωγή ασφαλέστερων συμπερασμάτων. Τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιούν ερωτήσεις κλειστού τύπου δεν αποτελούν χρονοβόρα και δύσκολη διαδικασία για τον ερωτώμενο. Τέλος, η εισαγωγή των στοιχείων στις βάσεις δεδομένων, καθώς επίσης και η αντίστοιχη στατιστική ανάλυση απαιτεί λιγότερο χρόνο και κόπο.

Στην παρούσα εργασία, το ερωτηματολόγιο συντάχθηκε με ερωτήσεις κλειστού τύπου, καθώς θεωρήθηκε η πλέον κατάλληλη και αποτελεσματική μέθοδος για τη διεξαγωγή των επιθυμητών απαντήσεων. Στην πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου συναντάμε ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και ερωτήσεις γεγονότων, που αναφέρονται στις γνώσεις και στα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τα υποκείμενα της έρευνας. Στη δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου συναντάμε ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και ερωτήσεις βαθμονόμησης.

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Likert (ερωτήσεις βαθμονόμησης). Αποτελεί μια ψυχομετρική κλίμακα που χρησιμοποιείται στα ερωτηματολόγια εκτίμησης του βαθμού συμφωνίας (ή διαφωνίας) των ερωτηθέντων, σχετικά με τις προτάσεις. Η κλίμακα Likert είναι το άθροισμα των απαντήσεων των συμμετεχόντων στα διάφορα στοιχεία Likert που συνιστούν την κλίμακα. Κάθε στοιχείο Likert αποτελεί μια πρόταση, στην οποία οι ερωτώμενοι καλούνται να επιλέξουν το βαθμό συμφωνίας τους ή το βαθμό διαφωνίας τους. Στην παρούσα

έρευνα υπάρχουν 5 απαντήσεις σε διατεταγμένη κλίμακα και οι ερωτώμενοι καλούνται να επιλέξουν αυτήν που τους εκφράζει περισσότερο (Λαγουμιντζής και συν,2015)..

4.4.5 Έλεγχος Εγκυρότητας και Αξιοπιστίας Ερωτηματολογίου

Ο όρος εγκυρότητα αναφέρεται στο κατά πόσο το ερωτηματολόγιο εκπληρώνει το σκοπό για τον οποίο συντάχθηκε. Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των συμπερασμάτων των μελετών καθορίζονται σε σημαντικό βαθμό και από την καταλληλότητα των ερωτηματολογίων που χρησιμοποιούνται από τους ερευνητές. Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία αποτελούν τη μεγαλύτερη δυσκολία στη σύνταξη του ερωτηματολογίου, καθώς απαιτούν μεγάλη ερευνητική εμπειρία. Σε κάποια θέματα που ενδείκνυται, δεν χρησιμοποιήθηκαν ερωτήσεις κρίσεως, αλλά αναπτύχθηκαν κλίμακες τύπου Likert, οι οποίες μπορούν να πετύχουν μεγαλύτερο βαθμό αξιοπιστίας και μπορούν να καταγράψουν διαβαθμισμένες τις απαντήσεις των ερωτώμενων (Λαγουμιντζής και συν,2015).

4.4.6 Θεματικές Ενότητες

Με σκοπό να καταγραφούν οι απόψεις των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του γεωγραφικού διαμερίσματος της Μακεδονίας σχετικά με τη φορολογική συμμόρφωση, συντάχθηκε ένα δομημένο ερωτηματολόγιο που, αρχικά, αποτελείται από ένα εισαγωγικό σημείωμα με όλες τις διευκρινιστικές λεπτομέρειες του σκοπού της έρευνας. Συγκεκριμένα, το κείμενο αυτό περιλαμβάνει τα στοιχεία του ερευνητή και τον λόγο για τον οποίο πραγματοποιείται η παρούσα έρευνα, ενώ επεξηγεί στους συμμετέχοντες της έρευνας ότι το ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται ανώνυμα και οι πληροφορίες του είναι απολύτως εμπιστευτικές και θα χρησιμοποιηθούν μόνο στην παρούσα έρευνα. Επίσης, αναφέρεται ο χρόνος που απαιτείται για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο, που δημιουργήθηκε με σκοπό την εκπόνηση της έρευνας αυτής, αποτελείται από δύο θεματικές ενότητες. Στην πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου παρουσιάζονται ερωτήσεις σχετικά με τα δημογραφικά στοιχεία της εταιρείας (ερωτήσεις 1 έως 5). Από την ενότητα αυτήν οι επιχειρήσεις ταξινομούνται σε πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες, για να αναλυθεί η φορολογική συμμόρφωση ανάλογα με το μέγεθος της επιχείρησης. Στη δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου παρουσιάζονται ερωτήσεις σχετικά με τη φορολογική συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ερωτήσεις 6 έως 12). Στην ενότητα

αυτή, ερευνάται η φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων, λαμβάνοντας υπόψη διάφορους παράγοντες που αναλύθηκαν στη βιβλιογραφική ανασκόπηση. Με αυτόν τον τρόπο, εξάγονται αποτελέσματα σχετικά με παράγοντες που μελετήθηκαν εδώ και δεκαετίες και γίνεται αντιληπτό κατά πόσο η φορολογική συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων επηρεάζεται από αυτούς τους παράγοντες.

4.5 Πληθυσμός της έρευνας

Βασικός άξονας της έρευνας είναι η φορολογική συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του γεωγραφικού διαμερίσματος της Μακεδονίας και στόχος της είναι να προσεγγισθεί όσο το δυνατόν μεγαλύτερο εύρος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που εδρεύουν στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας. Με τη βοήθεια της βάσης δεδομένων της ICAB, αντλήθηκε η λίστα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του γεωγραφικού διαμερίσματος της Μακεδονίας.

4.6 Δειγματοληπτική Μέθοδος

Στόχος της έρευνας είναι η συλλογή δεδομένων, που αφορούν τις απόψεις των μικρομεσαίων επιχειρήσεων για τη φορολογική συμμόρφωση τους στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας. Η έρευνα διεξήχθη με απλή τυχαία δειγματοληψία (simple random Sampling). Με αυτόν τον τρόπο, επιλέχθηκε ένα δείγμα, το οποίο είναι αξιόπιστο, καθώς όλες οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις του γεωγραφικού διαμερίσματος της Μακεδονίας έχουν τη δυνατότητα να συμπεριληφθούν στο δείγμα. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις που εδρεύουν στο διαμέρισμα της Μακεδονίας αποτελούν τον ερευνώμενο πληθυσμό και τη δειγματοληπτική μονάδα της έρευνας αυτής. Η δειγματοληπτική μονάδα πρέπει να είναι καθορισμένη με σαφήνεια, ώστε να μπορούν να γενικευτούν με ασφάλεια και αξιοπιστία τα αποτελέσματα από το δείγμα στο σύνολο του πληθυσμού (Χαρίσης και Κιόχος, 2001).

4.7 Τεχνικές συλλογής δεδομένων

Η συλλογή των στατιστικών στοιχείων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίων. Αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι τα ερωτηματολόγια αποτελούν ένα εργαλείο, με το οποίο συλλέγονται πληροφορίες από ένα μεγάλο αριθμό ερωτηθέντων σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα, και αποτελεί μια διαδικασία σχετικά χαμηλού κόστους. Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε σε ηλεκτρονική μορφή στη φόρμα του Google Docs. Στάλθηκαν 400 μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις του γεωγραφικού

διαμερίσματος της Μακεδονίας, επισυνάπτοντας τους τον υπερσύνδεσμο του ερωτηματολογίου.

4.8 Επεξεργασία των δεδομένων

Οι απαντήσεις των ερωτώμενων επεξεργάστηκαν με τη βοήθεια του excel, στο οποίο δημιουργήθηκαν τα διαγράμματα που παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία. Επιπλέον, με τη βοήθεια του Enviews, πραγματοποιήθηκε η παλινδρόμηση για τη εξαγωγή συμπερασμάτων για τη συσχέτιση των μεταβλητών του δείγματος.

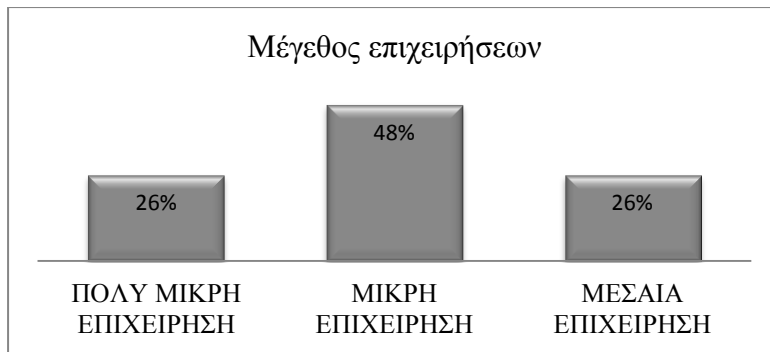
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

5.1 Δημογραφικά στοιχεία μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Από τα 400 ερωτηματολόγια που σταλθήκαν σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις του γεωγραφικού διαμερίσματος της Μακεδονίας, απαντήθηκαν μόλις 42. Στην πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου λαμβάνεται πληροφόρηση για τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος της παρούσας έρευνας. Όπως γίνεται φανερό από τους πίνακες και τα διαγράμματα, από το σύνολο των επιχειρήσεων του δείγματος, το 26% ανήκουν στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, αφού ο αριθμός των εργαζομένων τους δεν ξεπερνάει τους 10 και ο κύκλος εργασιών ή το σύνολο του ενεργητικού δεν υπερβαίνει τα 2 εκ. €. Το 48% των επιχειρήσεων ανήκουν στις μικρές, αφού ο αριθμός των εργαζομένων τους δεν ξεπερνάει τους 50 και ο κύκλος εργασιών ή το σύνολο του ενεργητικού δεν υπερβαίνει τα 10 εκ. €. Τέλος, το 26% των επιχειρήσεων ανήκουν στις μεσαίες επιχειρήσεις, αφού ο αριθμός των εργαζομένων τους δεν ξεπερνάει τους 250 και ο κύκλος εργασιών δεν υπερβαίνει τα 50 εκ. € ή το σύνολο του ενεργητικού δεν υπερβαίνει τα 43 εκ. €. Παρατηρείται ότι η πλειοψηφία των ερωτώμενων επιχειρήσεων χαρακτηρίζονται ως μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν ένα μεγάλο ποσοστό των επιχειρήσεων που εδρεύουν στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Μακεδονίας.

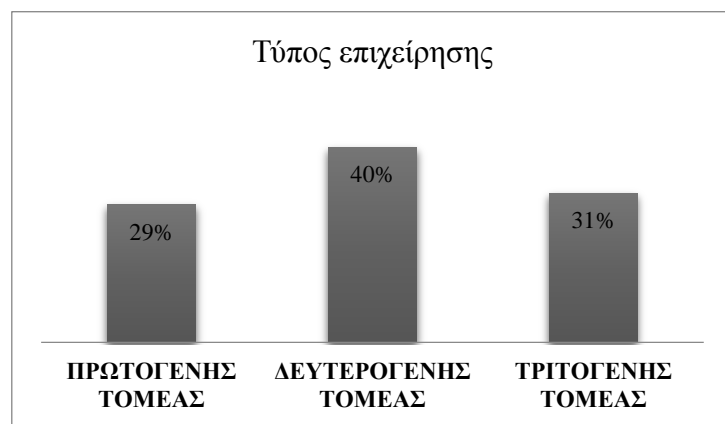
ΜΕΓΕΘΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΧΕΤΙΚΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΑΦΟΡΙΣΤΙΚΗ ΣΧΕΤΙΚΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
ΠΟΛΥ ΜΙΚΡΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	11	26%	26%
ΜΙΚΡΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	20	48%	74%
ΜΕΣΑΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	11	26%	100%
ΣΥΝΟΛΟ	42	100%	

Διάγραμμα 3: Μέγεθος των επιχειρήσεων

ΤΥΠΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΧΕΤΙΚΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΗ ΣΧΕΤΙΚΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	12	29%	29%
ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	17	40%	69%
ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	13	31%	100%
ΣΥΝΟΛΟ	42	100%	

Οι επιχειρήσεις που ανήκουν στον δευτερογενή τομέα κατέχουν τη μεγαλύτερη μερίδα του δείγματος με ποσοστό 40%, ενώ οι επιχειρήσεις που ανήκουν στον τριτογενή και πρωτογενή τομέα ανέρχονται σε ποσοστό 31% και 29%, αντίστοιχα. Σχετικά με το χρονικό διάστημα λειτουργίας της κάθε

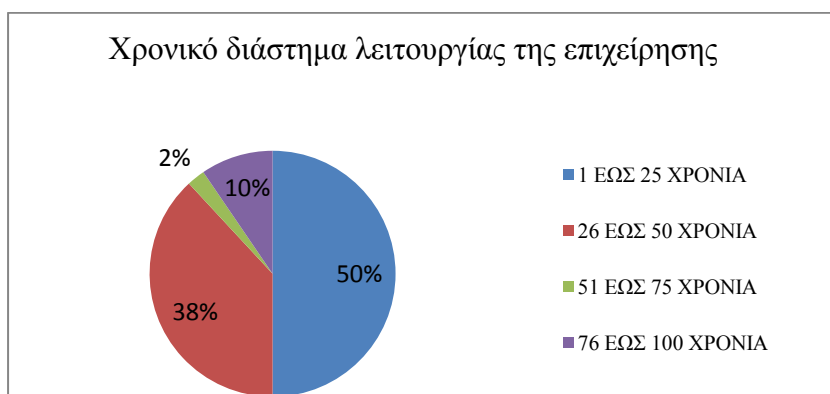

Διάγραμμα 4: Τύπος επιχείρησης

επιχείρησης, οι απαντήσεις των ερωτηθέντων ομαδοποιήθηκαν σε κλάσεις, ώστε να ερμηνευτούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα δεδομένα. Το 50% των επιχειρήσεων του δείγματος λειτουργεί από 1 έως και 25 χρόνια, το 38% των επιχειρήσεων του δείγματος λειτουργεί από 26 έως και 50 χρόνια, ενώ μόνο το 12% των επιχειρήσεων λειτουργεί πάνω από 50 χρόνια.

Πίνακας 4: Χρόνια λειτουργίας της επιχείρησης

ΧΡΟΝΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ	ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΣΧΕΤΙΚΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΗ ΣΧΕΤΙΚΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ
01 ΕΩΣ 25	21	50%	50%
26 ΕΩΣ 50	16	38%	88%
51 ΕΩΣ 75	1	2%	90%
76 ΕΩΣ 100	4	10%	100%
ΣΥΝΟΛΟ	42	100%	

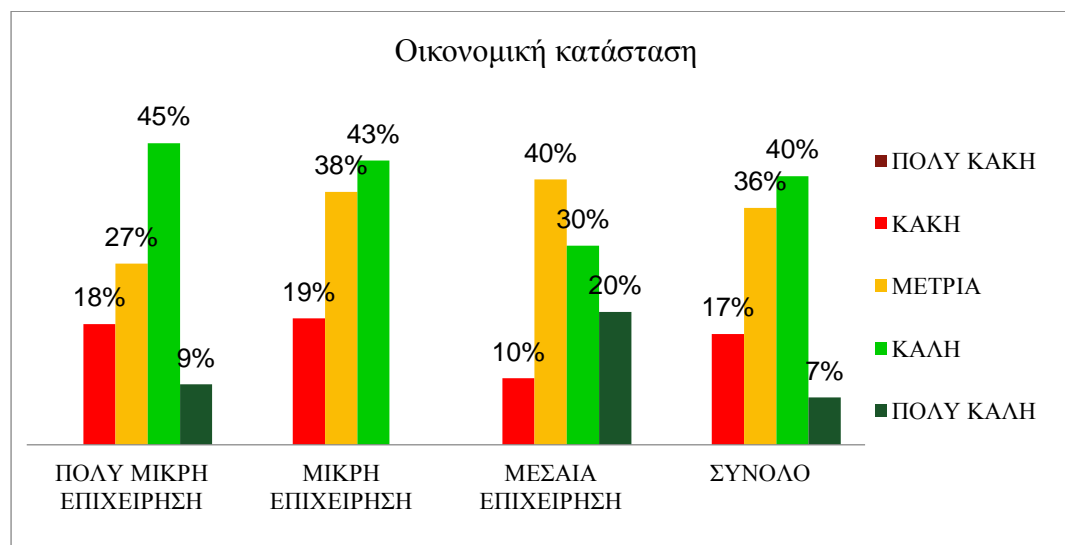
Διάγραμμα 5: Χρόνια λειτουργίας της επιχείρησης

5.2 Φορολογική συμμόρφωση μικρομεσαίων επιχειρήσεων

Στη δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου ακολουθούν οι ερωτήσεις για τη φορολογική συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του γεωγραφικού διαμερίσματος της Μακεδονίας. Αρχικά, εξετάζεται η οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων στην τρέχουσα χρονική περίοδο. Παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων χαρακτηρίζει την οικονομική του κατάσταση μέτρια με καλή, ενώ το 17% του δείγματος εκφράζει ότι βρίσκεται σε κακή οικονομική κατάσταση. Στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, το 45% δηλώνει ότι βρίσκεται σε καλή οικονομική κατάσταση, ενώ το 27% δηλώνει ότι βρίσκεται σε μετρία οικονομική κατάσταση. Στις μικρές επιχειρήσεις, η πλειοψηφία βρίσκεται σε μετρία ή καλή οικονομική κατάσταση, με το 10% των επιχειρήσεων να βρίσκονται σε κακή οικονομική κατάσταση. Σε αυτή την κατηγορία επιχειρήσεων δεν υπάρχει καμία επιχείρηση, η οποία να απάντησε ότι βρίσκεται σε πολύ καλή οικονομική κατάσταση σε σχέση με τις άλλες κατηγορίες που η απάντηση αυτή υπάρχει, ακόμα και αν βρίσκεται σε πολύ μικρό ποσοστό. Στις μεσαίες επιχειρήσεις παρατηρείται ότι το

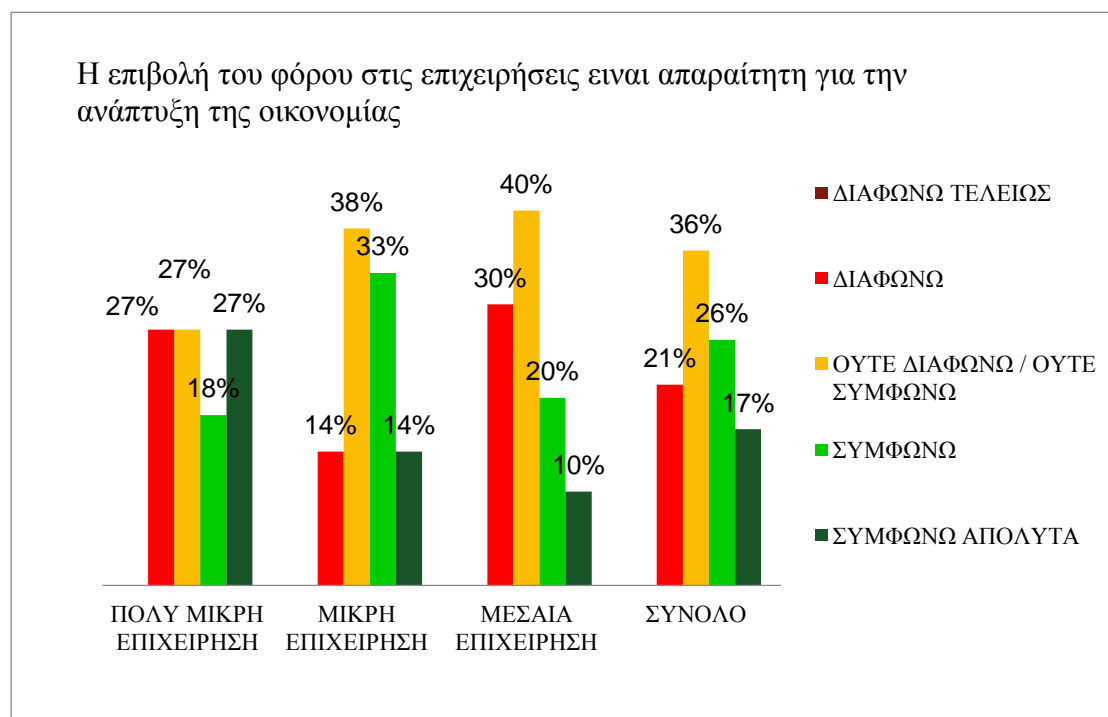
40% βρίσκεται σε μέτρια οικονομική κατάσταση και το 30% σε καλή οικονομική κατάσταση. Σε αυτήν την κατηγορία επιχειρήσεων παρατηρείται μια σταθερή διάφορα μεταξύ των βαθμίδων της οικονομικής κατάστασης των επιχειρήσεων. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων χαρακτηρίζουν την οικονομική τους κατάσταση μέτρια με καλή και αυτό δημιουργεί ένα θετικό κλίμα, καθώς γίνεται φανερό ότι οι επιχειρήσεις ορθοποδούν, έπειτα από τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης.

Διάγραμμα 6: Οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων

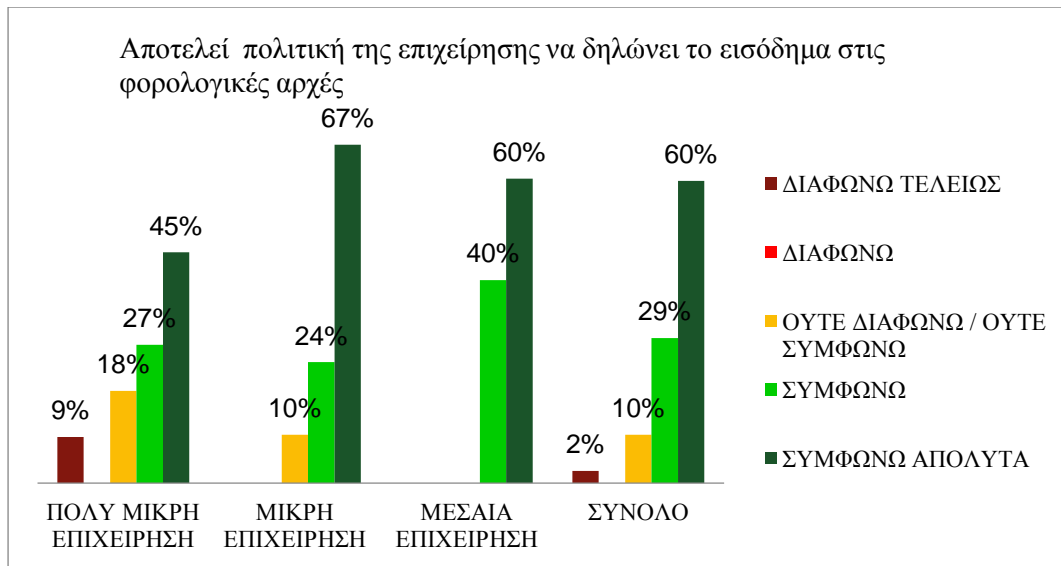
Σημαντικό είναι να μελετηθεί κατά πόσο η φορολογία μπορεί να αναπτύξει την οικονομία μιας χώρας. Στο σύνολο των επιχειρήσεων παρατηρείται ότι το 36% κρατάει μια ουδέτερη στάση και δεν είναι απόλυτα σίγουρη σχετικά με το αν η φορολογία είναι σε θέση να αναπτύξει την οικονομία της Ελλάδας. Το 26% των επιχειρήσεων συμφωνεί με την παραδοχή ότι η φορολογία μπορεί να γίνει ορμητήριο για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, ενώ το 21% διαφωνεί με την παραδοχή αυτήν. Επιπλέον, το 17% συμφωνεί απολύτως με την πρόταση. Στις πολύ μικρές επιχειρήσεις εμφανίζεται μια ισοκατανομή των απαντήσεων στις γνώμες διαφωνώ, ούτε διαφωνώ/ ούτε συμφωνώ και συμφωνώ απόλυτα και το 18% των επιχειρήσεων πιστεύουν ότι οι φόροι μπορούν να αναπτύξουν την οικονομία της χώρας. Στις μικρές επιχειρήσεις παρατηρείται ίδιο ποσοστό (14%) στις ακραίες απαντήσεις διαφωνώ απόλυτα και συμφωνώ απόλυτα. Πιο αναλυτικά, το 14% των επιχειρήσεων απορρίπτει τελείως την παραδοχή, ενώ ένα άλλο 14% συμφωνεί απόλυτα με την παραδοχή. Το 38% των ερωτηθέντων δίνει μια ουδέτερη απάντηση, ενώ το 33% συμφωνεί με αυτό. Το 40% των μεσαίων επιχειρήσεων δηλώνει μια ουδέτερη στάση,

ενώ το 30% διαφωνεί με αυτή την πρόταση και δεν πιστεύει ότι η φορολογία έχει την ικανότητα να αναπτύξει την ελληνική οικονομία.

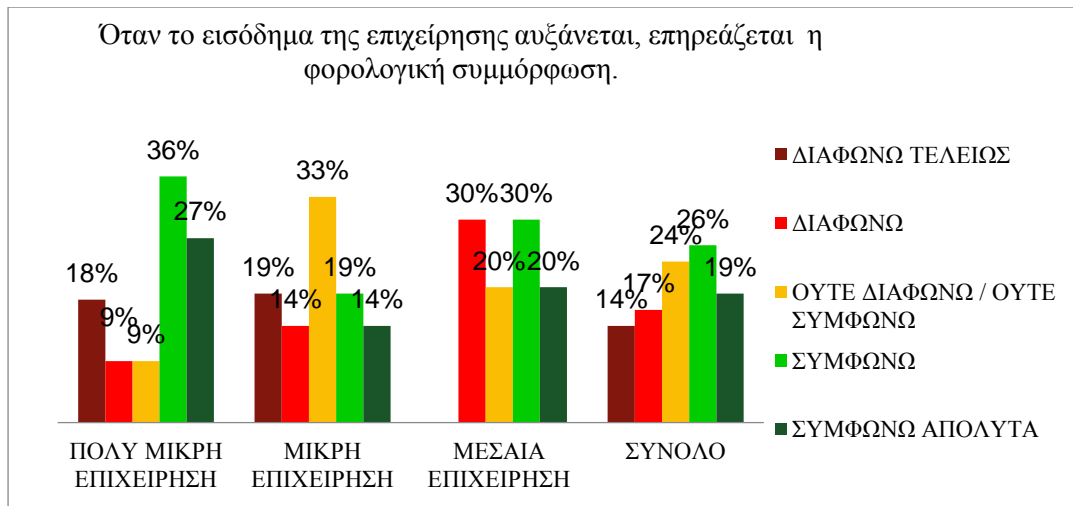
Διάγραμμα 7: Η επιβολή του φόρου στις επιχειρήσεις είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη της οικονομίας

Η κάθε επιχείρηση είναι σε θέση να αποφασίσει αν θα δηλώσει το πραγματικό της εισόδημα στις φορολογικές αρχές, ώστε να καταβάλει τους φόρους που της αναλογούν. Σύμφωνα με την παρούσα έρευνα, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων δηλώνουν ότι είναι πολιτική της επιχείρησής τους η δήλωση του εισοδήματός τους στις φορολογικές αρχές. Μόνο το 2% των ερωτηθέντων διαφωνεί με τη δήλωση του εισοδήματός τους και αποφασίζει συνειδητά να μην συμμορφωθεί φορολογικά. Η απόφαση κάποιων επιχειρήσεων να φοροδιαφύγουν παρατηρείται στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, στις οποίες, τις περισσότερες φορές, όλες οι εξουσίες βρίσκονται στα χέρια του ιδιοκτήτη. Γενικότερα, σε κάθε τύπο επιχείρησης η πλειοψηφία των απαντήσεων συγκεντρώνεται στις επιλογές συμφωνώ και συμφωνώ απόλυτα. Άρα, το μεγαλύτερο ποσοστό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του δείγματος δηλώνει το εισόδημα του στις φορολογικές αρχές.

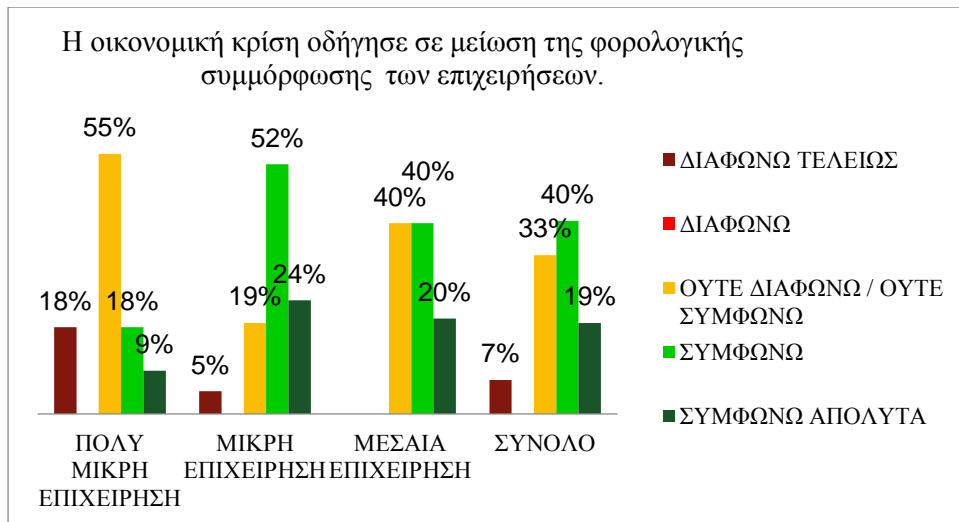
Διάγραμμα 8: Αποτελεί πολιτική της επιχείρησης να δηλώνει το εισόδημα στις φορολογικές αρχές

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση παρατηρήθηκε ότι μία παράμετρος της φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων είναι το εισόδημα της κάθε επιχειρήσεις. Το 45% του συνόλου των ερωτηθέντων δήλωσε ότι συμφωνεί με αυτή την παραδοχή και το 31% διαφωνεί. Οι ερωτώμενοι έχουν μοιραστεί εξίσου στις δυο απόψεις. Το 24% κρατάει μια ουδέτερη στάση για το κατά ποσό η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται από το εισόδημα και την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης. Η βιβλιογραφία τονίζει ότι, όσο μικρότερη είναι η επιχείρηση, τόσο πιο εύκολο είναι να κρύψει το εισόδημα της και, άρα, να μη συμμορφωθεί φορολογικά. Στην περίπτωση αυτή, οι πολύ μικρές επιχειρήσεις δηλώνουν σε ποσοστό 63% ότι η συμμόρφωση επηρεάζεται από το εισόδημα και μόλις το 27% διαφωνεί με αυτήν την πρόταση. Οι μικρές επιχειρήσεις κρατούν μια ουδέτερη στάση στη συγκεκριμένη παραδοχή, καθώς το 33% διαφωνεί, το 33% ούτε διαφωνεί ούτε συμφωνεί και το 33% συμφωνεί. Άρα, στο δείγμα της έρευνας, οι μικρές επιχειρήσεις δεν επηρεάζονται από το εισόδημα τους για τη φορολογική τους συμμόρφωση. Το 50% των μεσαίων επιχειρήσεων συμφωνεί με αυτήν την παραδοχή, ενώ το 30% διαφωνεί.

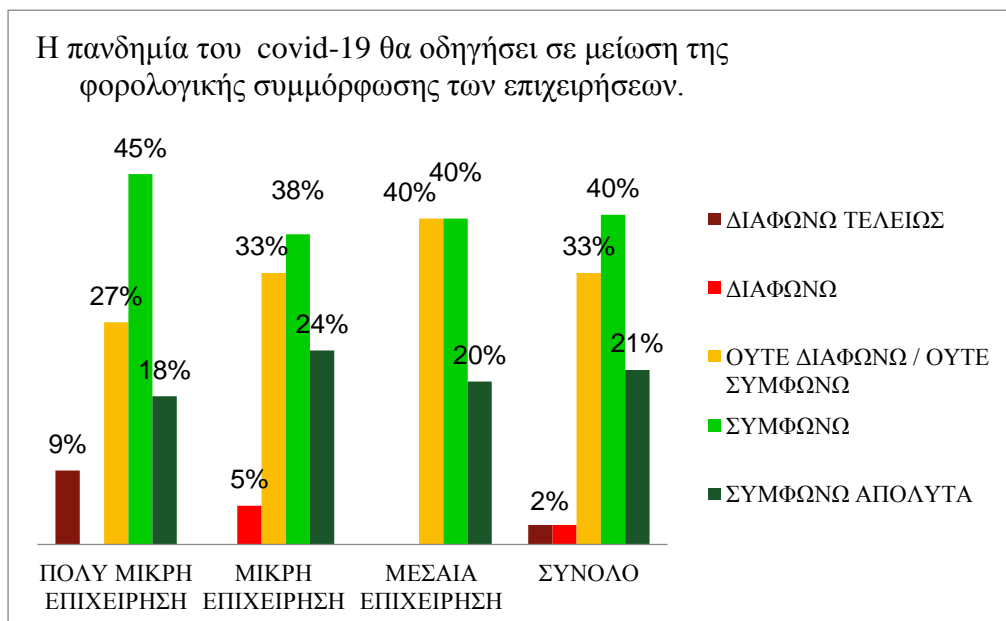
Διάγραμμα 9: Όταν το εισόδημα της επιχείρησης αυξάνεται, επηρεάζεται η φορολογική συμμόρφωση.

Η οικονομική κρίση επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τις επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Ένα σημαντικό ποσοστό μικρομεσαίων επιχειρήσεων σταμάτησε να λειτουργεί και οι υπόλοιπες επιχειρήσεις επιβαρύνθηκαν με τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Το 59% των επιχειρήσεων του δείγματος πιστεύει ότι η οικονομική κρίση επηρέασε τη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων. Ένα σημαντικό ποσοστό (33%) ούτε διαφωνεί, αλλά ούτε συμφωνεί με αυτή την παραδοχή και το 7% των ερωτηθέντων απάντησε ότι η κρίση δεν επηρεάζει, σε καμία περίπτωση, τη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις συμφωνούν σε ποσοστό 27% και διαφωνούν σε ποσοστό 18% στην παραδοχή ότι οι επιχειρήσεις επέλεξαν να φοροδιαφύγουν κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Επιπλέον, το 55% των πολύ μικρών επιχειρήσεων κρατούν μια ουδέτερη στάση στην παραδοχή αυτή. Στην αντίπερα όχθη, οι μικρές επιχειρήσεις με ποσοστό 76% δηλώνουν ότι η οικονομική κρίση οδήγησε σε μείωση της φορολογικής συμμόρφωσης. Την ίδια στάση κρατάνε και οι μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες σε ποσοστό 59% συμφωνούν με την συγκεκριμένη παραδοχή.

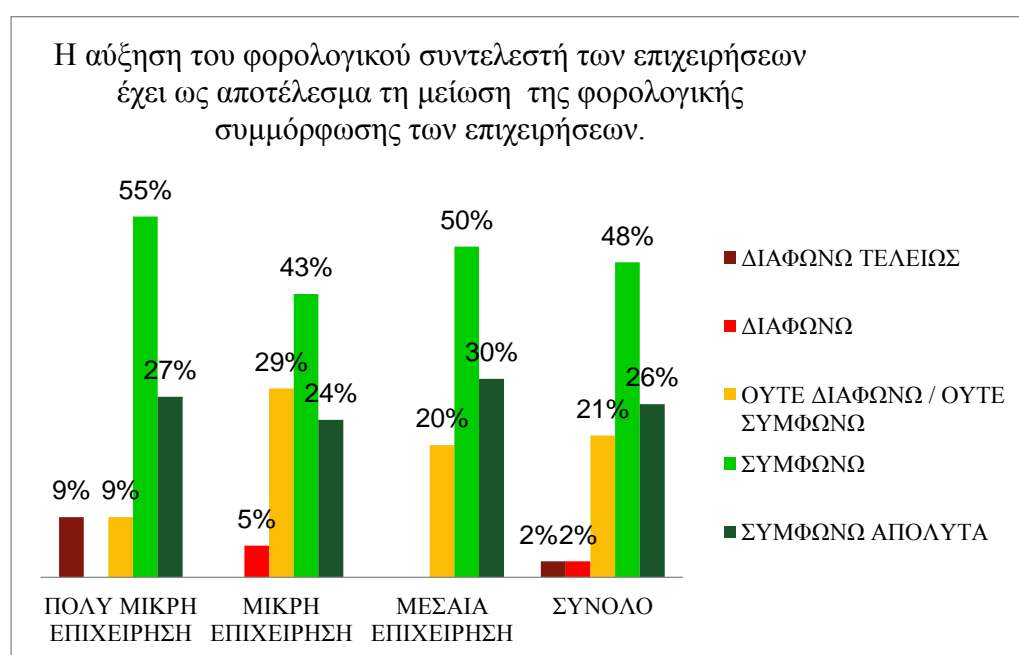
Διάγραμμα 10: Η οικονομική κρίση οδήγησε σε μείωση της φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων.

Η πανδημία του Κορωνοϊού επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τη λειτουργία των επιχειρήσεων, ανεξαρτήτως μεγέθους και τομέα. Σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, οι επιχειρήσεις επλήγησαν από τις επιπτώσεις του Κορωνοϊού, με αποτέλεσμα να μειώσουν τη φορολογική τους συμμόρφωση. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι επιχειρήσεις σε ποσοστό 61% πιστεύουν ότι ο Κορωνοϊός θα επιφέρει αύξηση του ποσοστού φοροδιαφυγής, ενώ το 33% κρατάει μια ουδέτερη στάση. Οι πολύ μικρές, οι μικρές και οι μεσαίες επιχειρήσεις πιστεύουν ότι η πανδημία του ιού θα επιφέρει μείωση της συμμόρφωσης, σε ποσοστό 63%, 62% και 60%, αντίστοιχα.

Διάγραμμα 11: Η πανδημία του covid-19 θα οδηγήσει σε μείωση της φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων.

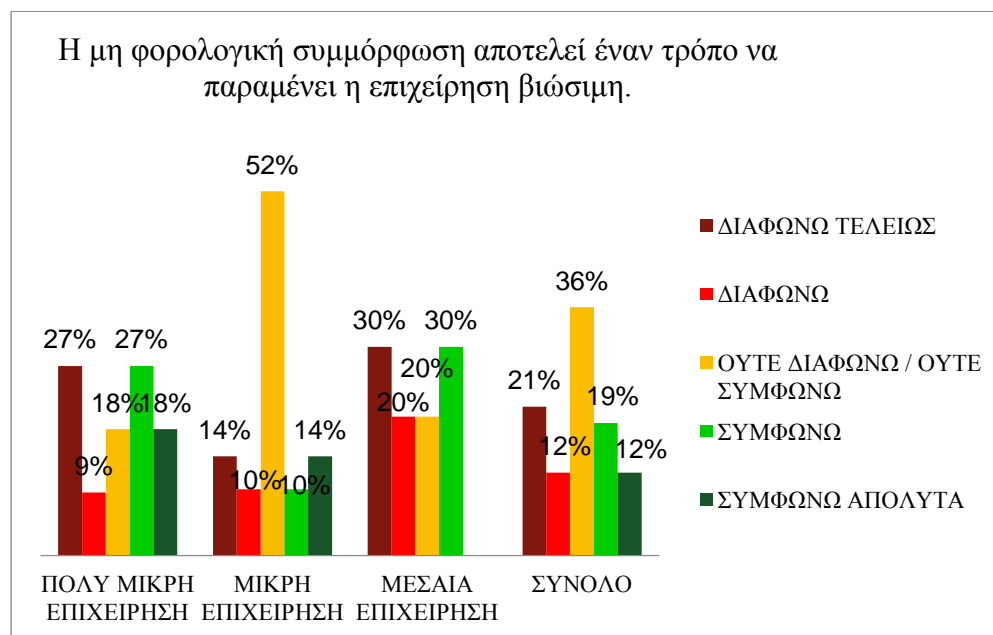
Ο φορολογικός συντελεστής, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, επηρεάζει άμεσα τη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων. Όσο υψηλότερος είναι ο φορολογικός συντελεστής, τόσο οι επιχειρήσεις θα ψάχνουν τρόπους αποφυγής της φορολογίας. Πολλές έρευνες που αναφέρθηκαν παραπάνω, ασχολήθηκαν με τη μελέτη επηρεασμού του φορολογικού συντελεστή στη συμπεριφορά των φορολογουμένων. Σύμφωνα με την παρούσα έρευνα, το 48% των ερωτηθέντων επιχειρήσεων συμφωνεί και το 26% συμφωνεί απόλυτα με την παραδοχή αυτή. Άρα, παρατηρείται ότι οι επιχειρήσεις λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους το φορολογικό συντελεστή στην απόφασή τους να συμμορφωθούν ή να μην συμμορφωθούν.

Διάγραμμα 12: Η αύξηση του φορολογικού συντελεστή των επιχειρήσεων έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων.

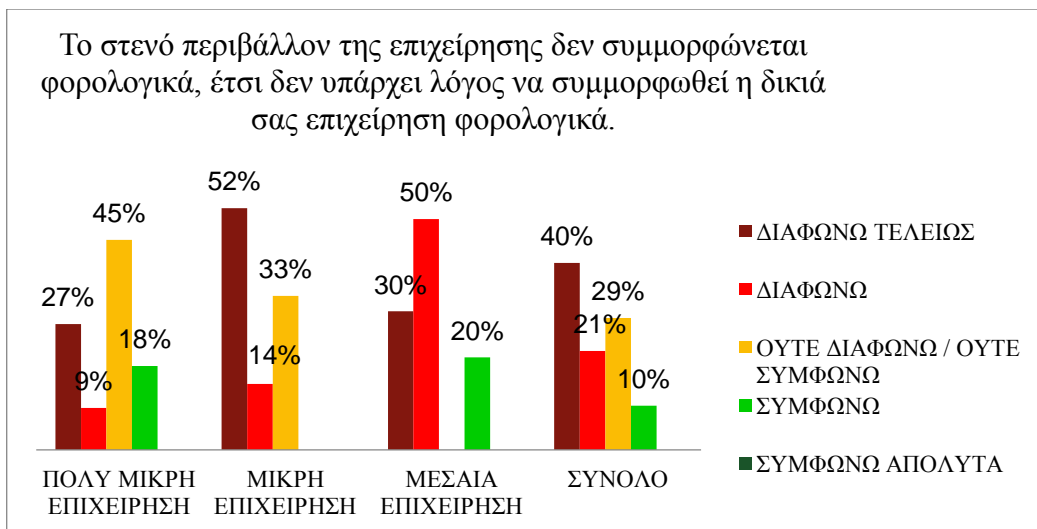
Οι επιχειρήσεις τα τελευταία χρόνια έχουν επιβαρυνθεί, σε μεγάλο βαθμό, από τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν και εφαρμόζονται για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης. Οι επιχειρήσεις, στην προσπάθειά τους να παραμείνουν βιώσιμες, μερικές φορές επιλέγουν να αμελήσουν τις υποχρεώσεις που έχουν στις φορολογικές αρχές. Στην παρούσα έρευνα, το 36% των επιχειρήσεων, που ερωτήθηκαν, κράτησαν ουδέτερη στάση και δεν εξέφρασαν κάποια συγκεκριμένη άποψη. Το 31% των ερωτηθέντων συμφωνεί με αυτήν την παραδοχή, ενώ το 33% διαφωνεί και πιστεύει ότι η μη φορολογική συμμόρφωση δεν αποτελεί έναν τρόπο, ώστε η επιχείρηση να παραμείνει βιώσιμη. Αναλύοντας τα δεδομένα με βάση το μέγεθος, στις πολύ μικρές επιχειρήσεις παρατηρείται ότι το 45% συμφωνεί με τη

συγκεκριμένη παραδοχή, ενώ το 36% δεν συμφωνεί. Στις μικρές επιχειρήσεις το 52% δηλώνει μια ουδέτερη στάση για το κατά πόσο η μη φορολογική συμμόρφωση βοηθάει τις επιχειρήσεις να παραμείνουν βιώσιμες. Επιπροσθέτως, απεικονίζεται μια διχοτόμηση των απαντήσεων στις απόψεις διαφωνώ και συμφωνώ. Στις μεσαίες επιχειρήσεις το 50% εκφράζει τη διαφωνία του για την παραδοχή αυτή, ενώ μόλις το 30% κατατάσσεται υπέρ της άποψης ότι η φοροδιαφυγή έχει την ικανότητα να κρατήσει μία επιχείρηση βιώσιμη.

Διάγραμμα 13: Η μη φορολογική συμμόρφωση αποτελεί έναν τρόπο να παραμένει η επιχείρηση βιώσιμη.

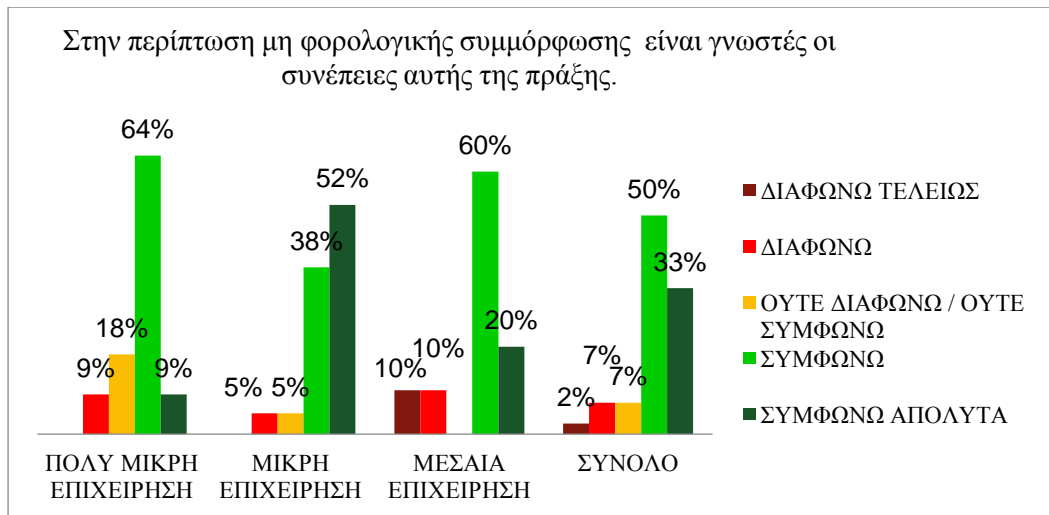
Η ηθική συμπεριφορά της κάθε επιχείρησης αποτελεί σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την φορολογική συμμόρφωση. Από το σύνολο των επιχειρήσεων συμπεραίνεται ότι το περιβάλλον της επιχειρήσεις δεν έχει την ικανότητα να επηρεάσει την φορολογική πολιτική την οποία ακολουθεί η κάθε επιχείρηση. Πιο αναλυτικά, το 61% των επιχειρήσεων του δείγματος διαφωνούν με την συγκεκριμένη παραδοχή. Αναλύοντας τα αποτελέσματα κατά μέγεθος επιχείρησης παρατηρείτε ότι το 45% των πολύ μικρών επιχειρήσεων δεν εκφράζουν κάποια συγκεκριμένη γνώμη. Επίσης, στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουμε καθώς το 36% των πολύ μικρών επιχειρήσεων διαφωνούν με την συγκεκριμένη πρόταση. Άρα, οι πολύ μικρές επιχειρήσεις δεν επηρεάζονται από την συμπεριφορά του κύκλου τους. Το ίδιο συμβαίνει και στις μικρές επιχειρήσεις και στις μεσαίες επιχειρήσεις αφού το μεγαλύτερο ποσοστό διαφωνεί με την παραδοχή αυτή.

Διάγραμμα 13: Το στενό περιβάλλον της επιχείρησης δεν συμμορφώνεται φορολογικά, έτσι δεν υπάρχει λόγος να συμμορφωθεί η δικιά σας επιχείρηση φορολογικά.

Η μη φορολογική συμμόρφωση είναι μια παράνομη πράξη και το κράτος έχει μεριμνήσει να επιβάλλονται κυρώσεις στους παραβάτες. Οι φορολογούμενοι πρέπει να γνωρίζουν τις κυρώσεις ή τις συνέπειες της μη φορολογικής τους συμμόρφωσης, ώστε να αποφασίζουν συνειδητά για τις αποφάσεις τους. Από το παρακάτω διάγραμμα φανερώνεται ότι το 83% των επιχειρήσεων του δείγματος γνωρίζουν τις συνέπειες που μπορούν να τους επιβληθούν στην περίπτωση μη φορολογικής συμμόρφωσης. Με τα παρακάτω αποτελέσματα αντιλαμβάνεται κανείς ότι οι φορολογικές αρχές έχουν γνωστοποιήσει με απόλυτα κατανοητό τρόπο όλες τις συνέπειες που μπορούν να επιβληθούν στην περίπτωση μη φορολογικής συμμόρφωσης. Άρα, οι επιχειρήσεις που επιλέγουν να μη συμμορφωθούν γνωρίζουν τις συνέπειες μιας φοροδιαφυγής και είναι σε θέση να επιλέξουν την πολιτική που θα ακολουθήσουν λαμβάνοντας υπόψη τη χρησιμότητα τους.

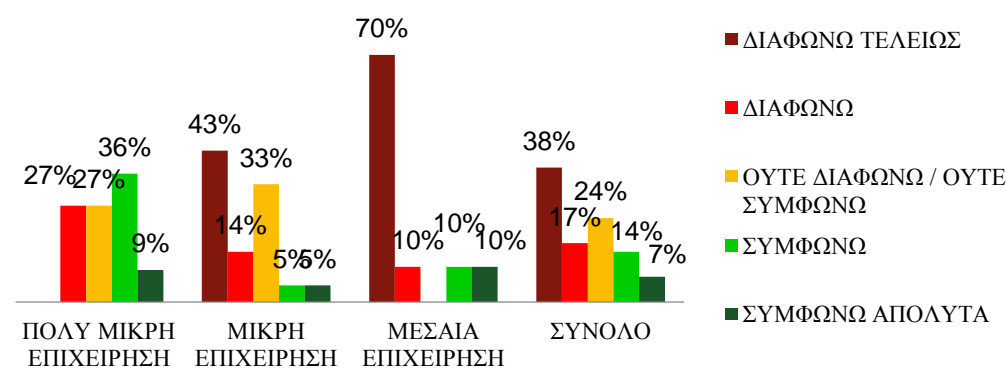

Διάγραμμα 15: Στην περίπτωση μη φορολογικής συμμόρφωσης είναι γνωστές οι συνέπειες αυτής της πράξης.

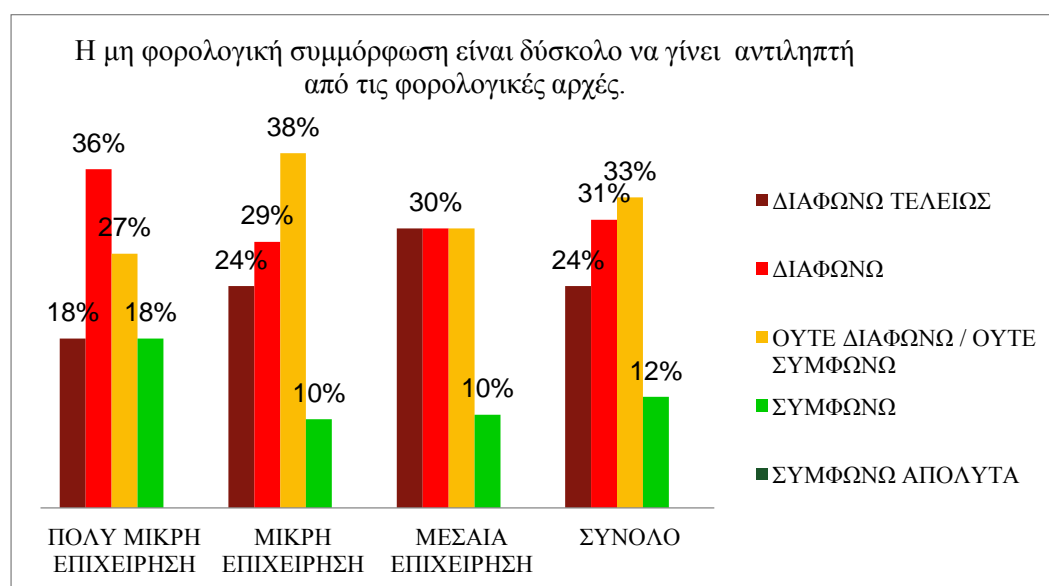
Υπάρχουν περιπτώσεις που οι επιχειρήσεις επιλέγουν να μην πληρώσουν τις υποχρεώσεις τους στο κρατικό μηχανισμό, ώστε να καλύψουν κάποιες άλλες ανάγκες τους. Με άλλα λόγια, οι επιχειρήσεις επιλέγουν να παραγκωνίζουν τα έξοδα αυτά, δίνοντας μεγαλύτερη σημασία στα λειτουργικά έξοδα της επιχείρησης, για να συνεχίσουν την παραγωγική τους λειτουργία. Στην παρούσα έρευνα, το 55% των επιχειρήσεων του δείγματος διαφωνούν με αυτήν την πρακτική, ενώ μόλις το 21% συμφωνεί με αυτήν την πρακτική. Πιο αναλυτικά, η πλειοψηφία των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων δεν καθυστερεί την πληρωμή των φορολογικών τους υποχρεώσεων, για να καλυφθούν άλλα λειτουργικά έξοδα. Σε αντίθεση, οι πολύ μικρές επιχειρήσεις, με ποσοστό 45%, καθυστερούν να πληρώσουν τις υποχρεώσεις τους στις φορολογικές αρχές, ώστε να καλυφθούν άλλα λειτουργικά έξοδα, ώστε οι επιχειρήσεις να συνεχίζουν να λειτουργούν. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις δεν έχουν τη δυνατότητα να ανταπεξέλθουν σε όλα αυτά τα φορολογικά βάρη, με αποτέλεσμα να επιλέγουν τη μη φορολογική συμμόρφωση, ώστε να συνεχίζουν να λειτουργούν.

Η επιχείρηση μπορεί να καθυστερήσει την πληρωμή ΦΠΑ και άλλων φορολογικών υποχρεώσεων, για να καλυφθούν τα λειτουργικά έξοδα της.

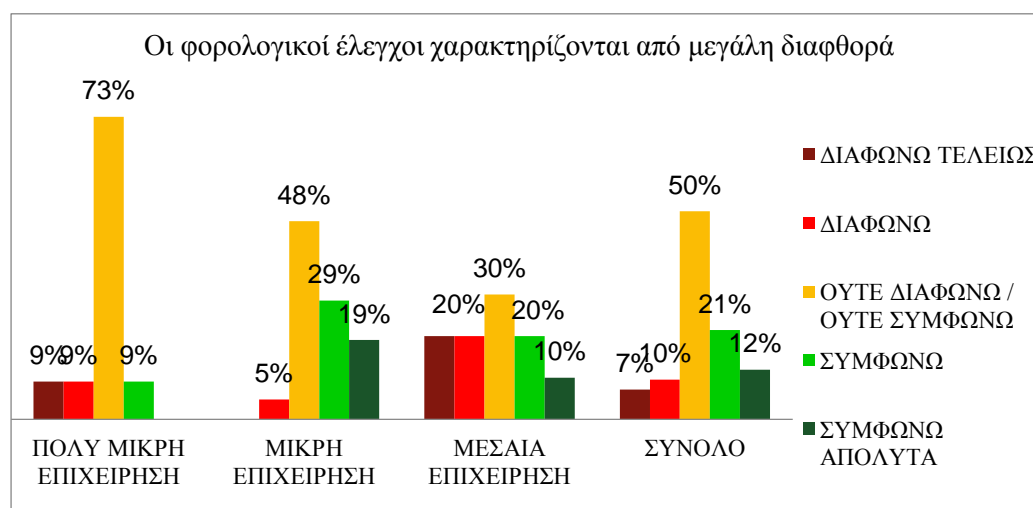
Διάγραμμα 16: Η επιχείρηση μπορεί να καθυστερήσει την πληρωμή ΦΠΑ και άλλων φορολογικών υποχρεώσεων, για να καλυφθούν τα λειτουργικά έξοδα της.

Από το παρακάτω διάγραμμα γίνεται αντιληπτό ότι οι επιχειρήσεις γνωρίζουν ότι σε μια επικείμενη μη φορολογική συμμόρφωση τους οι φορολογικές αρχές είναι σε θέση να ξέρουν ποιες επιχειρήσεις συμμορφώνονται και ποιες όχι. Άρα, οι επιχειρήσεις επιλέγουν να μη συμμορφώνονται φορολογικά, γνωρίζοντας ότι οι φορολογικές αρχές μπορούν να αντιληφθούν αυτήν την πράξη. Το ερώτημα που τίθεται, σε αυτήν την περίπτωση, είναι με ποιο τρόπο μπορεί να αναχαιτιστεί η φοροδιαφυγή, αφού οι επιχειρήσεις γνωρίζουν ότι μπορούν να γίνουν αντιληπτές σε μια φοροδιαφυγή, αλλά συνεχίζουν να φοροδιαφεύγουν.

Διάγραμμα 17: Η μη φορολογική συμμόρφωση είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτή από τις φορολογικές αρχές.

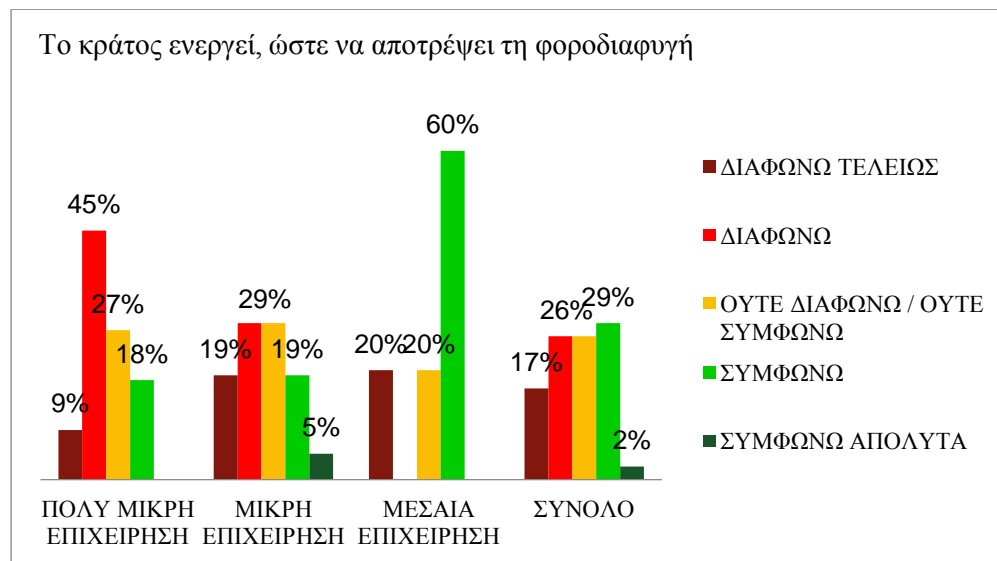
Ο έλεγχος είναι μια διαδικασία με την οποία οι φορολογικές αρχές έχουν τη δυνατότητα να αντιληφθούν αν οι επιχειρήσεις συμμορφώνονται φορολογικά ή υποκρύπτουν εισοδήματα. Ο έλεγχος πρέπει να γίνεται με βάση τη δεοντολογία του ελέγχου, ώστε να εξαλειφθεί ο χαρακτηρισμός της διαφθοράς. Με βάση το παρακάτω διάγραμμα, το 33% των επιχειρήσεων πιστεύει ότι οι φορολογικοί έλεγχοι χαρακτηρίζονται από μεγάλη διαφθορά, ενώ το 17% διαφωνεί με αυτήν την παραδοχή και το 50% των επιχειρήσεων δεν εκφέρει κάποια συγκεκριμένη άποψη. Στις πολύ μικρές επιχειρήσεις, η πλειοψηφία δεν κατατάσσεται υπέρ κάποιας άποψης. Στις μικρές επιχειρήσεις, το 48% δηλώνει ότι οι φορολογικοί έλεγχοι χαρακτηρίζονται από διαφθορά. Τέλος, στις μεσαίες επιχειρήσεις, το 30% συμφωνεί με την παραδοχή, ενώ το 40% διαφωνεί. Άρα, από τις απαντήσεις, παρατηρείται ότι ένα σημαντικό ποσοστό δεν θέλει να δηλώσει κάποια γνώμη και ένα σημαντικό ποσοστό συμφωνεί και πιστεύει ότι οι φορολογικοί έλεγχοι χαρακτηρίζονται από διαφθορά.

Διάγραμμα 18: Οι φορολογικοί έλεγχοι χαρακτηρίζονται από μεγάλη διαφθορά

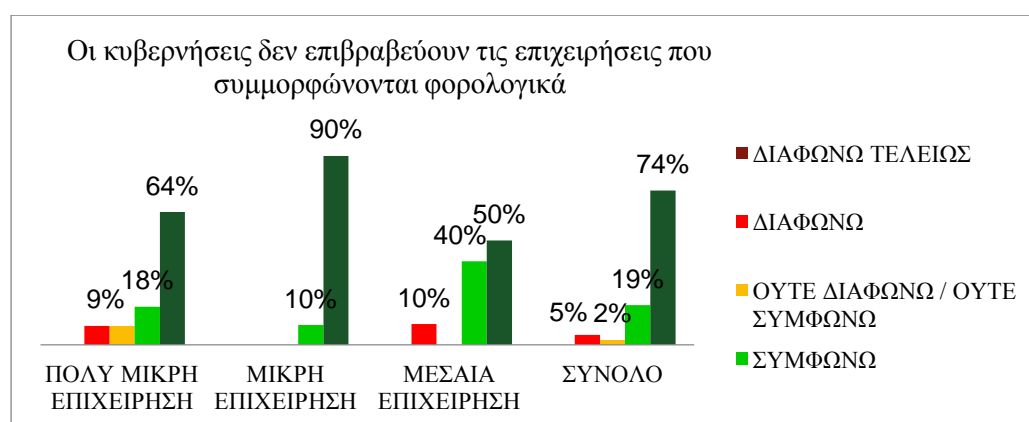
Το κράτος και, γενικότερα οι φορολογικές αρχές, πρέπει να αναπτύξουν διαδικασίες, ώστε να αποτρέπεται η φοροδιαφυγή. Στην παρούσα έρευνα, το 43% των επιχειρήσεων του δείγματος πιστεύει ότι το κράτος δεν ενεργεί αποτελεσματικά, ώστε να εξαλειφθεί η φοροδιαφυγή. Το 31% δηλώνει ότι γίνονται όλες οι απαιτούμενες ενέργειες, ώστε να αποτραπεί η φοροδιαφυγή. Σε αυτό το διάγραμμα αξίζει να σημειωθεί ότι, όσο μικρότερη σε μέγεθος είναι η επιχείρηση, τόσο πιστεύει ότι το κράτος δε λαμβάνει κανένα μέτρο ενάντια στη φοροδιαφυγή και, όσο

μεγαλύτερη σε μέγεθος είναι η επιχείρηση, τόσο πιστεύει ότι το κράτος ενεργεί με σκοπό την αποτροπή της φοροδιαφυγής.

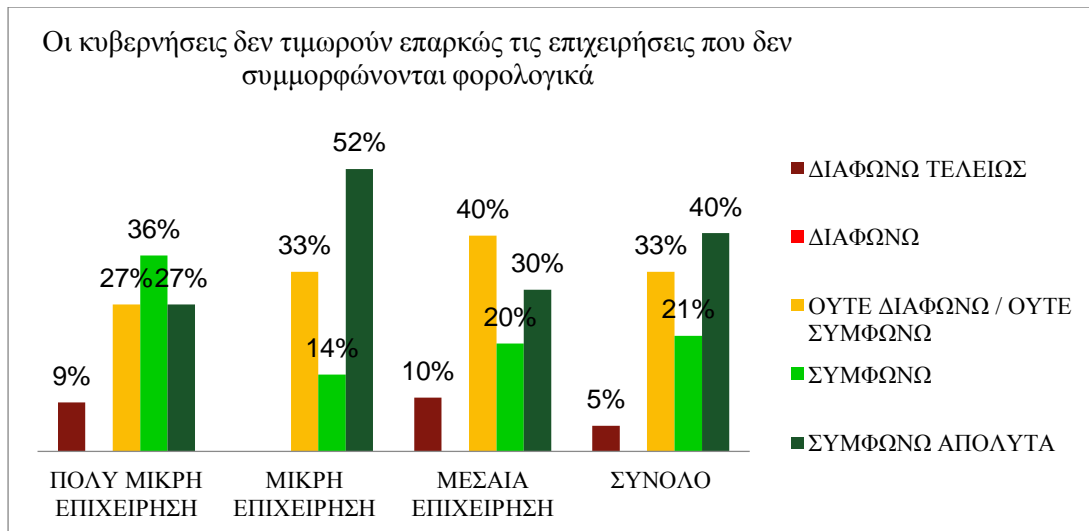

Διάγραμμα 19: Το κράτος ενεργεί, ώστε να αποτρέψει τη φοροδιαφυγή

Η επιβράβευση όσων συμμορφώνονται φορολογικά είναι ένα μέτρο, με το οποίο μπορεί να αυξηθούν τα επίπεδα φορολογικής συμμόρφωσης. Από το παρακάτω διάγραμμα συμπεραίνεται ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων δηλώνει ότι οι κυβερνήσεις δεν επιβραβεύουν τις επιχειρήσεις, που συμμορφώνονται φορολογικά. Επιπλέον, το μεγαλύτερο μέρος των επιχειρήσεων πιστεύει ότι οι κυβερνήσεις δεν τιμωρούν επαρκώς τις επιχειρήσεις που δε συμμορφώνονται φορολογικά. Άρα, οι κρατικοί μηχανισμοί δεν ενεργούν επαρκώς, ώστε να αποτρέψουν τη φοροδιαφυγή, είτε μέσω της επιβράβευσης, είτε μέσω της τιμωρίας- ποινής.

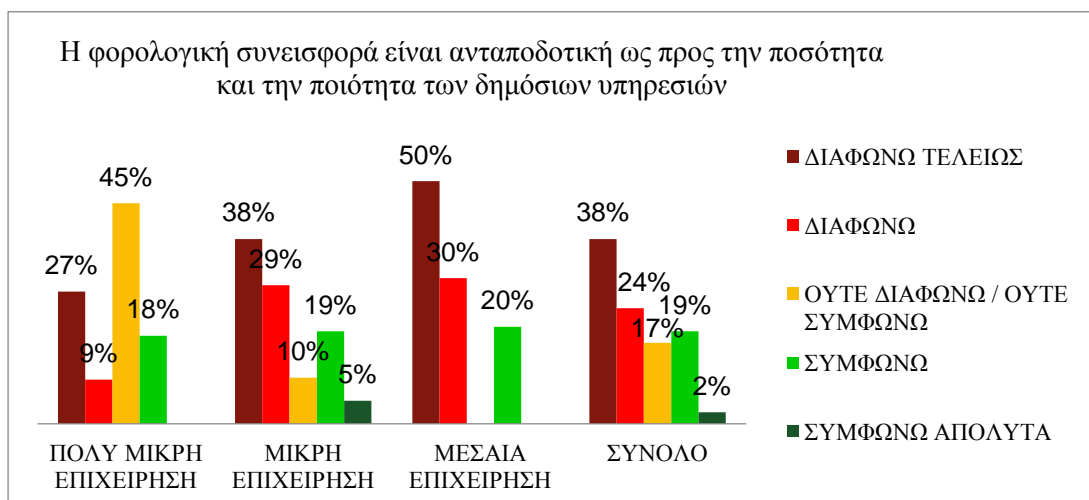

Διάγραμμα 20: Οι κυβερνήσεις δεν επιβραβεύουν τις επιχειρήσεις που συμμορφώνονται φορολογικά

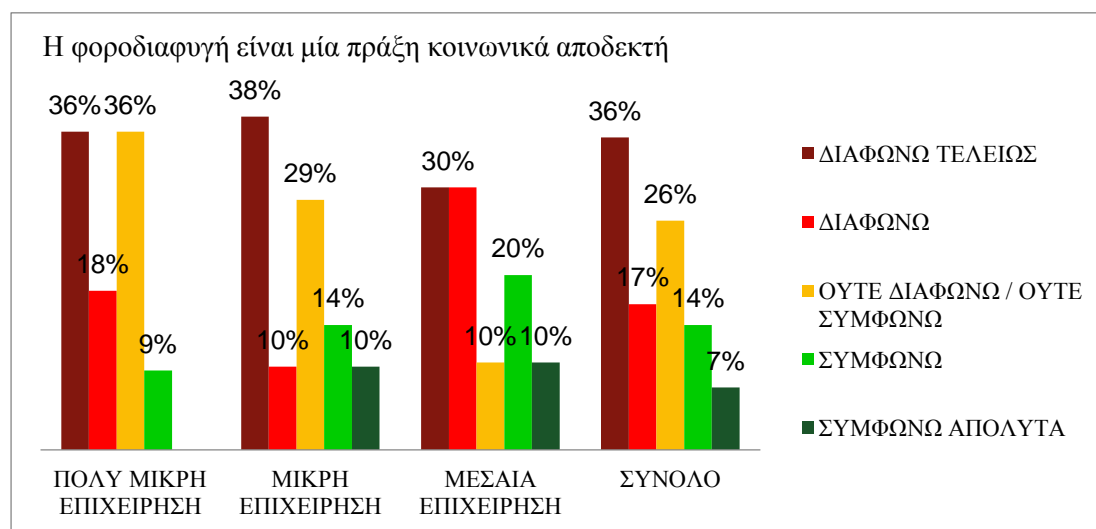
Διάγραμμα 21: Οι κυβερνήσεις δεν τιμωρούν επαρκώς τις επιχειρήσεις που δεν συμμορφώνονται φορολογικά

Οι επιχειρήσεις πληρώνουν τις υποχρεώσεις τους στις φορολογικές αρχές, ώστε, από την πλευρά του το κράτος, να παρέχει υπηρεσίες, τόσο στους πολίτες, όσο και στις επιχειρήσεις. Είναι σημαντικό η φορολογική συνεισφορά να είναι ανταποδοτική, ώστε οι επιχειρήσεις να γνωρίζουν ότι τα χρήματα που καταβάλουν για τη φορολογία έχουν κάποιο αντίκρισμα στην κοινωνία και στη βελτίωση των υποδομών της κοινωνίας. Το 62% των επιχειρήσεων του δείγματος πιστεύει ότι η φορολογική συνεισφορά δεν είναι ανταποδοτική ως προς την ποσότητα και την ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών. Αυτό λειτουργεί ως αντικίνητρο στη φορολογική συμμόρφωση των επιχειρήσεων.

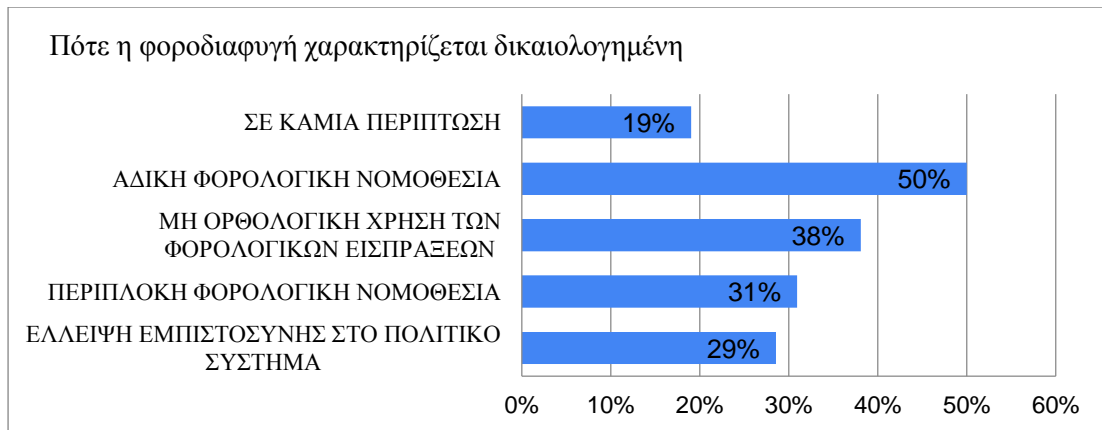
Διάγραμμα 22: Η φορολογική συνεισφορά είναι ανταποδοτική ως προς την ποσότητα και την ποιότητα των δημόσιων υπηρεσιών

Η φοροδιαφυγή είναι μείζον πρόβλημα της Ελλάδας, εδώ και πολλά χρόνια. Από το παρακάτω διάγραμμα, οι επιχειρήσεις, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους, δηλώνουν ότι μια τέτοια ενέργεια δεν είναι κοινωνικά αποδεκτή. Εάν η φοροδιαφυγή δεν είναι κοινωνικά αποδεκτή από ένα μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων, τότε γιατί η φοροδιαφυγή συναντάται σε τόσο μεγάλο ποσοστό στην Ελλάδα;

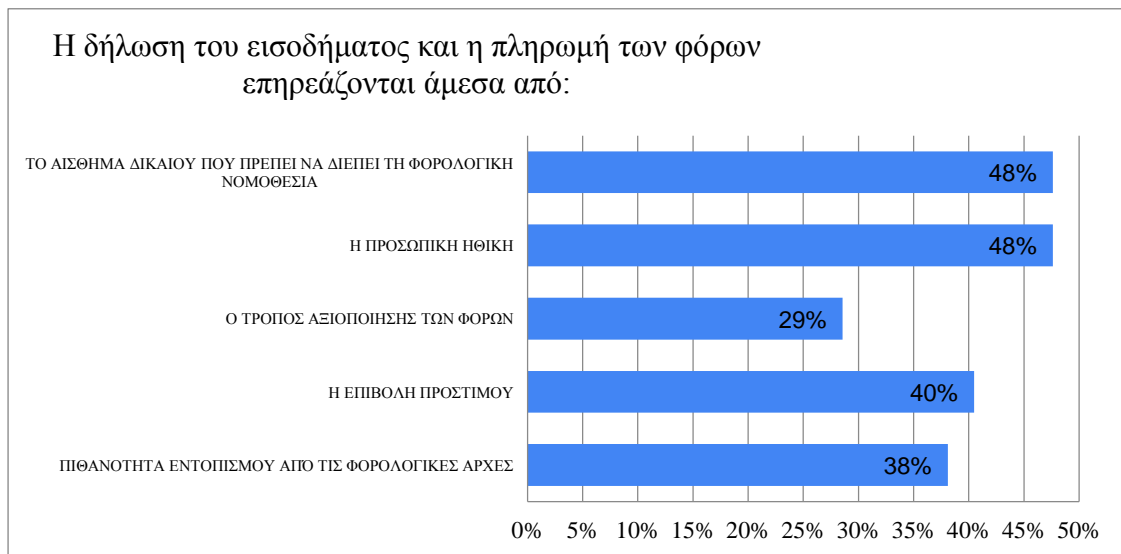
Διάγραμμα 23: Η φοροδιαφυγή είναι μία πράξη κοινωνικά αποδεκτή

Ένα σημαντικό ποσοστό των επιχειρήσεων δηλώνει ότι η φοροδιαφυγή δεν είναι κοινωνικά αποδεκτή ενέργεια. Πότε όμως από τις ίδιες επιχειρήσεις η φοροδιαφυγή χαρακτηρίζεται δικαιολογημένη; Το 50% των επιχειρήσεων πιστεύει ότι σε μια άδικη φορολογική νομοθεσία η φοροδιαφυγή είναι δικαιολογημένη. Η μη ορθολογική χρήση των φορολογικών εισπράξεων κάνει το 38% των επιχειρήσεων να θεωρεί τη φοροδιαφυγή δικαιολογημένη. Η περιπλοκή φορολογική νομοθεσία και η έλλειψη εμπιστοσύνης στο φορολογικό σύστημα αποτελούν αιτίες μη φορολογικής συμμόρφωσης κατά 31% και 29%, αντίστοιχα, ενώ μόνο το 19% των επιχειρήσεων δηλώνει ότι η φοροδιαφυγή δεν είναι δικαιολογημένη σε καμία περίπτωση. Άρα, οι επιχειρήσεις επιλέγουν να φοροδιαφεύγουν, ακόμα και αν η πράξη αυτή είναι κοινωνικά μη αποδεκτή.

Διάγραμμα 24: Πότε η φοροδιαφυγή χαρακτηρίζεται δικαιολογημένη

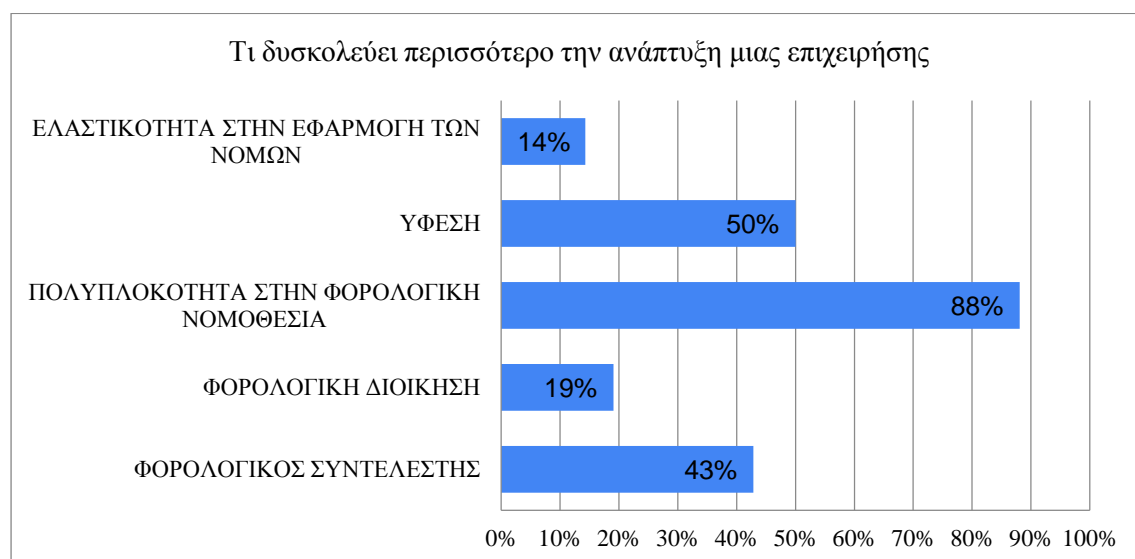
Η δήλωση του εισοδήματος και η πληρωμή των φόρων επηρεάζονται άμεσα από το αίσθημα δικαίου που διέπει τη φορολογική νομοθεσία, κατά 48%, και την ηθική της κάθε επιχείρησης, κατά 48%. Οι επιχειρήσεις επιλέγουν να συμμορφωθούν φορολογικά, καθώς υπάρχει η πιθανότητα εντοπισμού τους από τις φορολογικές αρχές και η επιβολή προστίμου. Άρα, είναι φανερό ότι οι παράγοντες που μελετήθηκαν στη βιβλιογραφική ανασκόπηση επηρεάζουν άμεσα τη φορολογική συμπεριφορά των επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 25: Παράγοντες που επηρεάζουν τη δήλωση του εισοδήματος και την πληρωμή των φόρων

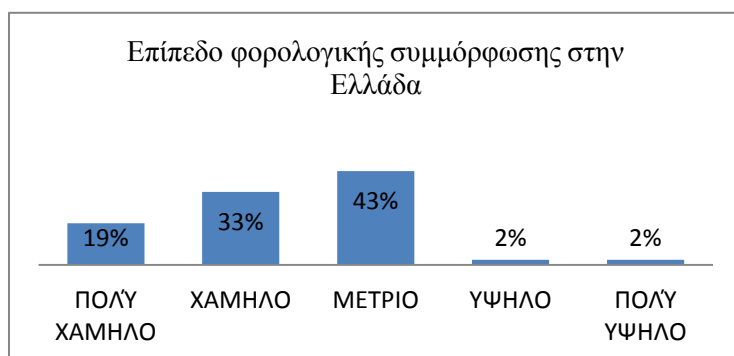
Σκοπός της κάθε επιχείρησης είναι η ανάπτυξη της. Από το παρακάτω διάγραμμα φανερώνεται ότι η πολυπλοκότητα στη φορολογική νομοθεσία και ο φορολογικός συντελεστής αποτελούν δύο από τους βασικότερους παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα την ανάπτυξη των επιχειρήσεων. Έτσι, οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων, στην προσπάθειά τους να αναπτυχθούν και να εξελίξουν την

επιχείρησή τους, αποφασίζουν να μη συμμορφωθούν φορολογικά. Άρα, οι φορολογικές αρχές πρέπει να λύσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις, ώστε να αυξηθεί το ποσοστό φορολογικής συμμόρφωσης.

Διάγραμμα 26: Τι δυσκολεύει περισσότερο την ανάπτυξη μιας επιχείρησης

Στην Ελλάδα, η φοροδιαφυγή αποτελεί το μείζον πρόβλημα που πρέπει να λύσουν οι αρχές και ο κρατικός μηχανισμός, ώστε να αυξηθούν τα έσοδα για το κράτος. Είναι σημαντικό να απεικονιστεί η άποψη των ίδιων των επιχειρήσεων, σχετικά με τη φορολογική συμμόρφωση τους. Από το παρακάτω διάγραμμα φανερώνεται ότι το 43% των επιχειρήσεων του δείγματος, πιστεύουν ότι η φορολογική συμμόρφωση στην Ελλάδα είναι σε μέτρια επίπεδα. Το 33% δηλώνει ότι τα επίπεδα φορολογικής συμμόρφωσης είναι χαμηλά και το 19% των επιχειρήσεων εκφράζει την άποψη ότι η φορολογική συμμόρφωση είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Άρα, ακόμα και αν η πολιτική των επιχειρήσεων, σχεδόν στο σύνολο τους, είναι να

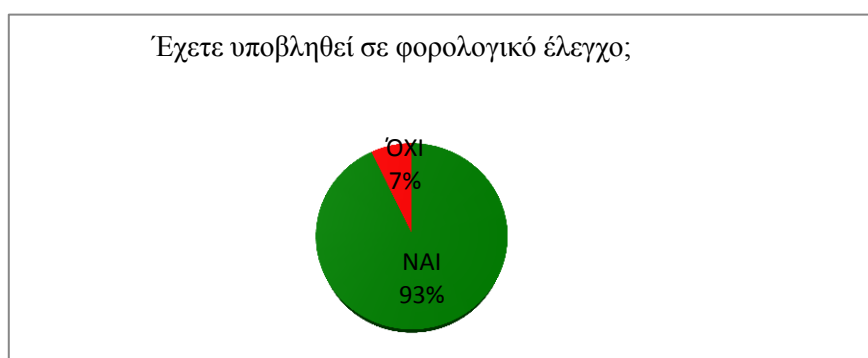
Διάγραμμα 27: Επίπεδο φορολογικής συμμόρφωσης στην Ελλάδα

δηλώνουν το εισόδημα τους στις φορολογικές αρχές, το μεγαλύτερο ποσοστό πιστεύει ότι η φορολογική συμμόρφωση στην Ελλάδα είναι από πολύ χαμηλή έως μέτρια. Πιο αναλυτικά, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις γνωρίζουν την κατάσταση

που επικρατεί στη χώρα, άλλα ο καθένας ξεχωριστά δηλώνει ότι αποτελεί πολιτική της επιχείρησης η φορολογική συμμόρφωση.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των επιχειρήσεων του δείγματος, το 93% των επιχειρήσεων έχει υποβληθεί σε φορολογικό έλεγχο και, μόλις το 7 % αυτών, δεν έχουν υποβληθεί σε έλεγχο. Από το διάγραμμα αυτό αντιλαμβάνεται κανείς ότι οι φορολογικές αρχές διενεργούν ελέγχους για την εξάλειψη της φοροδιαφυγής. Το ερώτημα είναι πόσο συχνά διενεργούνται οι φορολογικοί έλεγχοι και πόσο αποτελεσματικοί είναι;

Διάγραμμα 28: Τι ποσοστό των επιχειρήσεων έχει υποβληθεί σε φορολογικό έλεγχο;

5.3 Παλινδρόμηση μεταβλητών

Το μέγεθος του δείγματος της έρευνας απαρτίζεται από 42 απαντήσεις, οι οποίες δεν επαρκούν για τη διαμόρφωση ενός αντικειμενικού υποδείγματος. Ωστόσο, στο υπόδειγμα που παρουσιάζεται παρακάτω, επιχειρείται η σύνδεση της φορολογικής συμμόρφωσης των επιχειρήσεων με τις ανεξάρτητες μεταβλητές του υποδείγματος. Έπειτα από μια διαδικασία πρόσθεσης και αφαίρεσης μεταβλητών στο μοντέλο, με σκοπό την εύρεση των στατιστικά σημαντικών μεταβλητών και την επίτευξη ενός υψηλού συντελεστή προσδιορισμού, εξήχθηκε το παρακάτω υπόδειγμα, που περιλαμβάνει τέσσερις ανεξάρτητες μεταβλητές. Η οικονομική κρίση, το φαινόμενο του covid-19, η καθυστέρηση πληρωμής οφειλών προς τις φορολογικές αρχές από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και η μη επιβράβευση των φορολογικά συμμορφωμένων επιχειρήσεων από το κράτος αποτελούν τις ανεξάρτητες μεταβλητές του υποδείγματος. Η φορολογική συμμόρφωση αποτελεί την εξαρτημένη μεταβλητή. Με το παρακάτω υπόδειγμα διεξάγονται συμπεράσματα και απεικονίζεται η σχέση

της φορολογικής συμμόρφωσης των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με τις ανεξάρτητες μεταβλητές που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, η εξίσωση της παλινδρόμηση δίνεται ως:

$$Y = 3,57 + 0,43X_1 - 0,42X_2 - 0,22X_3 + 0,3X_4$$

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές και ο σταθερός όρος είναι στατιστικά σημαντικές μεταβλητές για το υπόδειγμα, καθώς οι τιμές των t-Statistic είναι μεγαλύτερες του 2, κατά απόλυτη τιμή, και η πιθανότητα απόρριψης της μηδενικής υπόθεσης (H_0 : μη στατιστικά σημαντικές μεταβλητές) είναι μικρότερη από το επίπεδο σημαντικότητας ($\alpha=0,05$). Πιο αναλυτικά, οι ανεξάρτητες μεταβλητές επηρεάζουν τη συμπεριφορά της εξαρτημένης μεταβλητής. Σύμφωνα με την παλινδρόμηση, η οικονομική κρίση επηρεάζει θετικά τη φορολογική συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, συμμορφώθηκαν φορολογικά, λόγω των αυξημένων φορολογικών ελέγχων που πραγματοποιήθηκαν από τις φορολογικές αρχές. Κατά την περίοδο της κρίσης, οι μηχανισμοί του ελέγχου αυστηροποιήθηκαν σε αυτή την κατηγορία των επιχειρήσεων, με αποτέλεσμα μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων να δηλώνει το πραγματικό του εισόδημα στις αρχές. Από την άλλη πλευρά, οι επιχειρήσεις έχουν δηλώσει ότι συμμορφώνονται φορολογικά, αλλά δεν θα ήθελαν να αποκαλύψουν ότι στην περίοδο της κρίσης απέκρυψαν εισοδήματα από τις φορολογικές αρχές. Σε αντίθεση με την οικονομική κρίση, ο covid-19 επηρεάζει αρνητικά τη φορολογική συμμόρφωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, η πλειοψηφία των οποίων ανήκει στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα, είναι δύσκολο να ανταπεξέλθουν σε αυτήν την κατάσταση και να παραμείνουν φορολογικά συμμορφωμένοι. Επιπλέον, η μεταβλητή καθυστέρησης πληρωμής οφειλών προς τις φορολογικές αρχές συνδέεται αρνητικά με τη φορολογική συμμόρφωση. Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρήσεις επιλέγουν να δαπανήσουν το εισόδημά τους σε λειτουργικά έξοδα και να παραμερίσουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Επίσης, η επιβράβευση των συμμορφωμένων επιχειρήσεων αποτελεί ένα σημαντικό κίνητρο για τις υπόλοιπες επιχειρήσεις, ώστε να ακολουθήσουν την πολιτική αυτή. Έτσι, η μη επιβράβευση λειτουργεί ανασταλτικά για την εξόφληση των φορολογικών τους υποχρεώσεων. Καταλήγοντας, γίνεται φανερό ότι η φορολογική συμμόρφωση επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες

και απρόσμενα γεγονότα. Είναι χρήσιμο να μελετηθεί σφαιρικά για να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα.

Πίνακας 5: Παλινδρόμηση				
Dependent Variable: Φορολογική Συμμόρφωση (Y)				
Method: Least Squares				
Sample: 1 42				
Included observations: 42				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
Σταθερός όρος	3.568801	0.868111	4.110996	0.0002
Οικονομική κρίση(X ₁)	0.435278	0.151697	2.869387	0.0068
Covid-19(X ₂)	-0.420739	0.171076	-2.459363	0.0187
Καθυστέρηση πληρωμής οφειλών(X ₃)	-0.224567	0.085436	-2.628487	0.0124
Μη επιβράβευση επιχειρήσεων(X ₄)	0.300112	0.147738	2.031374	0.0494

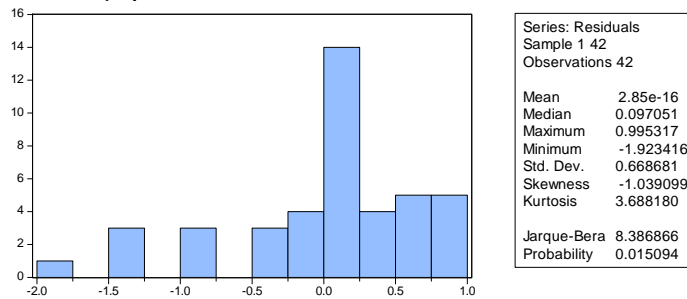
Ο συντελεστής προσδιορισμού (R-squared) παίρνει τη τιμή 0.394682 και ο προσαρμοσμένος συντελεστής προσδιορισμού (Adjusted R-squared) λαμβάνει την τιμή 0.329242. Όπως γίνεται αντιληπτό, οι τιμές των δύο συντελεστών είναι χαμηλές και αυτό οφείλεται στο μικρό αριθμό του δείγματος. Αυτό σημαίνει ότι το 39,5% της συμπεριφοράς της εξαρτημένης μεταβλητής, δηλαδή στην παρούσα μελέτη η φορολογική συμμόρφωση, εξηγείται από τη συμπεριφορά της μεταβλητής της οικονομικής

Πίνακας 6: Αποτελέσματα παλινδρόμησης				
κρίσης, του	R-squared	0.394682	Mean dependent var	4.428571
φαινομένου του	Adjusted R-squared	0.329242	S.D. dependent var	0.859463
covid-19, της	S.E. of regression	0.703898	Akaike info criterion	2.246978
καθυστέρησης	Sum squared resid	18.33249	Schwarz criterion	2.453843
	Log likelihood	-42.18653	Hannan-Quinn criter.	2.322802
	F-statistic	6.031223	Durbin-Watson stat	1.923135
	Prob(F-statistic)	0.000769		

πληρωμής οφειλών προς τις φορολογικές αρχές από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τη μη επιβράβευση των φορολογικά συμμορφωμένων επιχειρήσεων από το κράτος. Από τον πίνακα της ANOVA συμπεραίνεται ότι το υπόδειγμά της μελέτης είναι στατιστικά σημαντικό και τα αποτελέσματα που διεξήχθησαν έχουν υπόσταση. Δεν παρουσιάζεται πρόβλημα ετεροσκεδαστικότητας, καθώς το probability (από τον πίνακα 8) είναι μικρότερο του επιπέδου σημαντικότητας($\alpha=0,05$).

Πίνακας 7: Αποτελέσματα τεστ ANOVA			
Method	df	Value	Probability
Anova F-test	(3, 164)	34.69202	0.0000

Στο διάγραμμα που ακολουθεί απεικονίζεται η κατανομή των καταλοίπων του δείγματος, καθώς επίσης, και ο έλεγχος κανονικότητας της κατανομής των καταλοίπων. Από τα αποτελέσματα του ελέγχου συμπεραίνεται πως για έλεγχο της κανονικότητας της κατανομής σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05, η μηδενική υπόθεση απορρίπτεται, επομένως τα κατάλοιπα δεν ακολουθούν κανονική κατανομή. Όμως, για ένα πιο αυστηρό επίπεδο σημαντικότητας 0,01, η μηδενική υπόθεση δεν απορρίπτεται, καθώς υπάρχει μεγαλύτερη προστασία της, και θεωρείται ότι η κατανομή των καταλοίπων είναι κανονική.

Διάγραμμα 29: Έλεγχος κανονικότητας των καταλοίπων

Πίνακας 8: Έλεγχος white για ετεροσκεδαστικότητα			
F-statistic	3.415186	Prob. F(14,27)	0.0030
Obs*R-squared	26.84213	Prob. Chi-Square(14)	0.0202
Scaled explained SS	27.99949	Prob. Chi-Square(14)	0.0142

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναλύοντας τα αποτελέσματα της έρευνας, παρατηρήθηκε ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων δήλωσε ότι βρίσκεται σε καλή οικονομική κατάσταση, παρότι η χώρα βρισκόταν σε βαθιά οικονομική κρίση. Αυτό σημαίνει ότι οι επιχειρήσεις του δείγματος κατάφεραν να επιβιώσουν στην περίοδο της κρίσης και να μην επηρεαστούν, σε μεγάλο βαθμό, από αυτήν. Στην πλειονότητα τους και ανεξάρτητου μεγέθους, η πολιτική των επιχειρήσεων είναι να δηλώνουν τα εισοδήματά τους στις φορολογικές αρχές. Αν αυτό αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα, τότε τα επόμενα χρόνια τα ποσοστά φορολογικής συμμόρφωσης στην χώρα αναμένεται να αυξηθούν. Τόσο η κρίση που κράτησε πολλά χρόνια στην χώρα, όσο και η επιδημία του covid-19 επηρεάζουν σημαντικά τις επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα να μειώνεται το ποσοστό φορολογικής συμμόρφωσης. Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, παρατηρήθηκε ότι ο φορολογικός συντελεστής αποτελεί παράγοντα που επηρεάζει τη συμμόρφωση των επιχειρήσεων και αυτό επιβεβαιώνεται και από τα αποτελέσματα της έρευνας. Όσο αυξάνεται ο φορολογικός συντελεστής, τόσο τα επίπεδα φορολογικής συμμόρφωσης μειώνονται. Οι επιχειρήσεις έχουν την ικανότητα να μη συμμορφωθούν φορολογικά, για να παραμείνουν βιώσιμες και ανταγωνιστικές. Στη συγκεκριμένη ερώτηση, οι ερωτώμενοι εμφανίζονται αναποφάσιστοι, καθώς δόθηκαν αμφιλεγόμενες απαντήσεις. Επιπλέον, σημαντικό είναι να σημειωθεί ότι οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις του δείγματος δεν επηρεάζονται από το στενό τους περιβάλλον στην απόφασή τους να δηλώσουν ή όχι το εισόδημα τους στις φορολογικές αρχές. Επίσης, στην περίπτωση που αποφασίσουν να μη συμμορφωθούν φορολογικά, είναι ενήμεροι για τις κυρώσεις και τις ποινές που μπορούν να τους επιβληθούν. Άρα, γνωρίζοντας τις συνέπειες, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις επιλέγουν να φοροδιαφύγουν. Μήπως αυτό συμβαίνει, επειδή το ποσοστό των ελέγχων είναι πολύ μικρό; Επιπροσθέτως, οι ίδιες οι επιχειρήσεις δηλώνουν ότι η μη φορολογική συμμόρφωση είναι εύκολο να γίνει αντιληπτή από τις φορολογικές αρχές. Τότε γιατί τα ποσοστά των φοροδιαφυγών βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα; Το 50% των επιχειρήσεων δεν εξέφρασε κάποια άποψη σε σχέση με το κατά πόσο οι φορολογικοί έλεγχοι χαρακτηρίζονται από διαφθορά και το 33% αυτών απάντησε καταφατικά. Άρα, οι επιχειρήσεις πιστεύουν, ακόμα και αν δεν το έθεσαν ξεκάθαρα, ότι οι φορολογικοί έλεγχοι χαρακτηρίζονται από διαφθορά. Επιπλέον, είναι απογοητευμένοι από τον κρατικό μηχανισμό, ο οποίος δεν ενεργεί, ώστε να αποτρέψει τη φοροδιαφυγή και να

τιμωρήσει ή να επαινέσει τους φοροφυγάδες ή τους φορολογικά συμμορφωμένους, αντίστοιχα. Επίσης, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων εκφράζει την άποψη ότι ο χαρακτήρας των φόρων δεν είναι ανταποδοτικός, με αποτέλεσμα αυτό να λειτουργεί κατασταλτικά για τη φορολογική τους συμμόρφωση.

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις πιστεύουν ότι η φοροδιαφυγή είναι μία πράξη κοινωνικά μη αποδεκτή. Οι επιχειρήσεις δηλώνουν ότι η φοροδιαφυγή είναι δικαιολογημένη, σε περιπτώσεις που η φορολογική νομοθεσία είναι άδικη, στη μη ορθολογική χρήση των φορολογικών εισπράξεων και όταν η φορολογική νομοθεσία είναι περίπλοκη. Επίσης, η δήλωση του εισοδήματος και η πληρωμή των φόρων τους επηρεάζονται άμεσα από το αίσθημα δικαίου που πρέπει να διέπει τη φορολογική νομοθεσία, τη προσωπική ηθική, τη επιβολή προστίμου και τον τρόπο αξιοποίησης των φόρων. Αυτό που δυσκολεύει περισσότερο τις επιχειρήσεις στην ανάπτυξη και εξέλιξη τους είναι η πολυπλοκότητα στη φορολογική νομοθεσία, η οικονομική ύφεση και ο φορολογικός συντελεστής. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων θεωρούν το επίπεδο της φορολογικής συμμόρφωσης στην Ελλάδα χαμηλό, ακόμα και αν το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών έχει υποβληθεί σε φορολογικό έλεγχο. Επομένως, παρατηρείται μια απογοητευμένη στάση απέναντι στο φορολογικό σύστημα, χωρίς όμως να έχει χαθεί το αίσθημα της φορολογικής ηθικής, που, εάν καλλιεργηθεί, θα αναπτυχθεί μία σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του κράτους και των πολιτών. Με αυτόν τον τρόπο, οι επιχειρήσεις και, γενικότερα, οι φορολογούμενοι θα συμμορφώνονται φορολογικά, χωρίς να χρησιμοποιούνται τεχνικές με πρόστιμα και κυρώσεις, το φορολογικό σύστημα θα λειτουργεί αποτελεσματικά και οι φορολογούμενοι θα απολαμβάνουν τα οφέλη της φορολογίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Allingham, M. G., & Sandmo, A. (1972). Income tax evasion: A theoretical analysis. *Journal of public economics*, 1(3-4), 323-338.

Alm, J., Bloomquist, K.M., McKee, M., 2015. On the external validity of laboratory policy experiments. *Econ. Inq.* 53 (2), 1170–1186

Altman, Edward I., Gabriele Sabato, and Nick Wilson. "The value of non-financial information in SME risk management." Available at SSRN 1320612 (2008).

Ariel, Barak. 2012. "Deterrence and Moral Persuasion Effects on Corporate Tax Compliance: Findings from a Randomized Controlled Trial." *Criminology* 50 (1): 27–69.

Balios, D., Eriotis, N., Fragoudaki, A., & Giokas, D. (2015). Economic efficiency of Greek retail SMEs in a period of high fluctuations in economic activity: A DEA approach. *Applied Economics*, 47(33), 3577-3593.

Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: An economic approach. In *The economic dimensions of crime* (pp. 13-68). Palgrave Macmillan, London.

Besley, Timothy, Anders Jensen, and Torsten Persson. 2015. "Norm, Enforcement, and Tax Evasion." CEPR Discussion Paper no. DP10372, Center for Economic and Policy Research.

Brizi, A., Giacomantonio, M., Schumpe, B. M., & Mannetti, L. (2015). Intention to pay taxes or to avoid them: The impact of social value orientation. *Journal of Economic Psychology*, 50, 22–31.

Brockmann H, Genschel P, Seelkopf L (2016) Happy taxation: increasing tax compliance through positive rewards? *J Public Policy* 36(3):381–406

Chesbrough, Henry, 2010. *Open Innovation: A Key to Achieving Socioeconomic Evolution. How Smaller Companies can Benefit from Open Innovation, Economy, Culture & History Japan Spotlight Bimonthly*, JAPECO, Japan Economic Foundation (JEF)

Chirico, M., Inman, R. P., Loeffler, C., MacDonald, J., & Sieg, H. (2016). An experimental evaluation of notification strategies to increase property tax compliance: free-riding in the city of brotherly love. *Tax policy and the economy*, 30(1), 129-161.

Choo, C. L., Fonseca, M. A., & Myles, G. D. (2016). Do students behave like real taxpayers in the lab? Evidence from a real effort tax compliance experiment. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 124, 102-114.

- Cuccia, A. D. (1994). The economics of tax compliance: What do we know and where do we go? *Journal of Accounting Literature*, 13, 81–116.
- Daskalakis, N., & Psillaki, M. (2008). Do country or firm factors explain capital structure? Evidence from SMEs in France and Greece. *Applied financial economics*, 18(2), 87-97.
- Devos, K. (2013). Tax Compliance Theory and the Literature. *Factors Influencing Individual Taxpayer Compliance Behaviour*, 13–65.
- Falkinger, J., & Walther, H. (1991). Separating small and big fish: The case of income tax evasion. *Journal of Economics*, 54(1), 55-67.
- Feinstein, J. S. (1991). An econometric analysis of income tax evasion and its detection. *The RAND Journal of Economics*, 14-35.
- Gërxfhani, K., & Schram, A. (2006). Tax evasion and income source: A comparative experimental study. *Journal of Economic Psychology*, 27(3), 402–422.
- Hallsworth, Michael, John List, Robert Metcalfe, and Ivo Vlaev. 2014. “The Behaviorist as Tax Collector: Using Natural Field Experiments to Enhance Tax Compliance.” NBER Working Paper no. 20007, Cambridge, MA.
- Hashimzade, N., Myles, G.D., Tran-Nam, B., 2012. Applications of behavioural economics to tax evasion. *J. Econ. Surv.* 27 (5), 941–977
- Hauptman L, Horvat M, Korez-Vide R (2014) Improving tax administration’s services as a factor of tax compliance: the case of tax audit. *Lex Localis* 12(3):481–501
- Hyz, A. B. (2011). Small and medium enterprises (SMEs) in Greece-Barriers in access to banking services. An empirical investigation. *International Journal of Business and Social Science*, 2(2).
- Kaplow, L. (2007). Chapter 10 Taxation. *Handbook of Law and Economics*, 647–755.
- Keskgñ, H., Gñtürk, C., Sungur, O., & Kgrgg, H. M. (2010, June). The importance of SMEs in developing economies. In 2nd International Symposium on Sustainable Development (pp. 183-192).
- Kirchler E, Hoelzl E, Wahl I (2008) Enforced versus voluntary tax compliance: the “slippery slope” framework. *J Econ Psychol* 29(2):210–225
- Kogler, C., Batrancea, L., Nichita, A., Pantya, J., Belianin, A., & Kirchler, E. (2013). Trust and power as determinants of tax compliance: Testing the assumptions of the slippery slope framework in Austria, Hungary, Romania and Russia. *Journal of Economic Psychology*, 34, 169-180.

Kolm, Serge-Christophe, "A Note on Optimum Tax Evasion," *Journal of Public Economics* 2 (1973), pp. 265-27

Levitt, S. D., & List, J. A. (2007). What do laboratory experiments measuring social preferences reveal about the real world?. *Journal of Economic perspectives*, 21(2), 153-174.

Luttmer EF, Singhal M (2014) Tax morale. *J Econ Perspect* 28(4):149–168

Matsaganis, M., Leventi, C., & Flevotomou, M. (2012). The crisis and tax evasion in Greece: what are the distributional implications?. In *CESifo Forum* (Vol. 13, No. 2, pp. 26-32).

Park CG, Hyun JK (2003) Examining the determinants of tax compliance by experimental data: a case of Korea. *J Policy Model* 25(8):673–684

Park CG, Hyun JK (2003) Examining the determinants of tax compliance by experimental data: a case of Korea. *J Policy Model* 25(8):673–684

Parker, S. C. (2003). Does tax evasion affect occupational choice?. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 65(3), 379-394.

Perez-Truglia, R., & Troiano, U. (2015). Shaming tax delinquents: Theory and evidence from a field experiment in the United States. *National Bureau of Economic Research*.

Petersen, H. G., Thießen, U., & Wohlleben, P. (2010). Shadow economy, tax evasion, and transfer fraud—definition, measurement, and data problems. *International Economic Journal*, 24(4), 421-441.

Reinganum, J. F., and L. L. Wilde, "Equilibrium Verification and Reporting Policies in a Model of Tax Compliance," *International Economic Review* (October 1986), pp. 739-760.

Slemrod, Joel. 2007. "Cheating ourselves: The economics of tax evasion." *Journal of Economic Perspectives* 21 (1): 25–48.

Torgler B, Werner J (2005) Tax morale and fiscal autonomy: evidence from Germany. *Public Finance Manage* 5(4):423–452

Varotsis, N., & Katerelos, I. (2020). Tax behaviour relating to the review of a revised regional tax policy: a study in Greece. *Journal of Economic Structures*, 9(1), 7.

Yee CP, Moorthy K, Soon WCK (2017) Taxpayers' perceptions on tax evasion behaviour: an empirical study in Malaysia. *Int J Law Manage* 59(3):413–429

Yitzhaki, S. (1974), "A note on 'income tax evasion: a theoretical analysis", *Journal of Public Economics* 3(2):201-202.

Youde S, Lim S (2019) The determinants of medium taxpayers' compliance perspectives: empirical evidence from Siem Reap Province, Cambodia. *Int J Public Adm*:1–12.

Youde, S., & Lim, S. (2019). Tax Compliance. *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*, 1–5.

Young, A., Lei, L., Wong, B., & Kwok, B. (2016). Individual tax compliance in China: a review. *International Journal of Law and management*.

Ελληνόγλωσσες

Βαρσαδάνη, Μ., 2011. Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μια Γενική Επισκόπηση, *Οικονομικό Δελτίο*, 35.

Διανεοσις, η.; στην Ελλάδα, φοροδιαφυγή. Αιτίες Έκταση και προτάσεις Καταπολέμησής της, Ιούνιος, 2016.

Καργάκης, Ν. (2017). Η ελληνική φορολογική πολιτική στην οικονομική και νομισματική Ένωση. Μια συγκριτική ανάλυση 1996-2012 (Doctoral dissertation, Πρόγραμμα Διεθνές και Ευρωπαϊκό Οικονομικό Δίκαιο, Σχολή Νομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου).

Κιόχος, Π. (1993). Στατιστική. *Interbooks, Αθήνα*.

Λαγουμιντζής, Γ., Βλαχόπουλος, Γ., & Κουτσογιάννης, Κ. (2015). Μέθοδοι Συλλογής Δεδομένων.

Ράπανος, Β., και Καπλάνογλου, Γ. (2015). Φορολογία και οικονομική ανάπτυξη. Η περίπτωση της Ελλάδας.

Χαρίσης, Κ., & Κιόχος, Α. (2001). Θεωρία Δειγματοληψίας και Εφαρμογές. *Αθήνα: Interbooks*.